

VIRA | VISSERIJRAPPORT 2012

Vlaamse overheid | Departement Landbouw en Visserij

VISSERIJRAPPORT 2012

Overhandigd op 24 april 2013 aan

Kris Peeters

Minister-president van de Vlaamse Regering
Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid

COLOFON

Redactie

Hoofdauteur: Barbara Roegiers

Medeauteurs: Karen Bekaert, Sasja De Bruyne, Daan Delbare, Jochen Depestele, Ann-Katrien Lescrauwaet, Kelle Moreau, Hans Polet, Johan Robbens, Sara Vandamme, Gert Van Hoey en Bart Verschueren

Eindredactie: Jonathan Platteau, Tom Van Bogaert en Dirk Van Gijsegheem

Vormgeving

Seppe Bernar

Druk

Drukkerij Peeters

Beeldmateriaal

© Jo Clauwaert: cover, p. 24, p. 80

© Vilda – Yves Adams: p. 10, p. 36

Depotnummer

D/2012/3241/289

Verantwoordelijke uitgever

Jules Van Liefveringe
Secretaris-generaal | Departement Landbouw en Visserij

iso 14001 iso 9001

Administratie

Departement Landbouw en Visserij | Afdeling Monitoring en Studie
Koning Albert II-Laan 35, bus 40 | 1030 Brussel
ams@lv.vlaanderen.be | www.vlaanderen.be/landbouw
Tel.: 02 552 78 20 | Fax: 02 552 78 71

© Vlaamse overheid, Departement Landbouw en Visserij

Alle rechten voorbehouden. Overname van gedeelten van de tekst in publicaties met een educatief of wetenschappelijk doel is toegestaan mits de bron vermeld wordt:

Roegiers B., Platteau J. & Van Bogaert T. (reds.) (2012), *Visserijrapport 2012*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

Het Visserijrapport 2012 is beschikbaar op www.vlaanderen.be/landbouw/vira

VOORWOORD

De Vlaamse visserij heeft de voorbije jaren heel wat veranderingen ondergaan. De op stapel staande hervorming van het visserijbeleid vormt daarbij het voorlopige sluitstuk. In het kader van de hernieuwing van dit visserijbeleid, met het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij, zal Vlaanderen maximaal inzetten op innovatie, werkgelegenheid en ecologische duurzaamheid.

Het verheugt mij dan ook ten zeerste dat het eerste Visserijrapport (VIRA), als spin-off van het Landbouwrapport (LARA), duurzaamheid als leidraad heeft gekozen. Het rapport brengt de duurzaamheid van de visserij in kaart, op economisch, ecologisch en sociaal vlak en rekening houdend met de context, innovatie in de sector en eerste aanzetten tot transitie.

Zoals decretaal bepaald, zijn het LARA en het VIRA opgesteld in samenwerking met een Stuurgroep, die bestaat uit vertegenwoordigers van de Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij en andere experts. Dat zorgt voor een brede gedragenheid van het werk.

Rapportering heeft een dubbel doel. Enerzijds onderbouwt en voedt het Visserijrapport het beleid door de aanwezige informatie en kennis te bundelen. Beleidsmakers en al wie verbonden is met of geïnteresseerd is in de sector, lezen het werk daarom met interesse. Anderzijds verstrekt het rapport ook essentiële informatie aan de burger, waardoor hij of zij een beter beeld krijgt van de Vlaamse visserij. Het VIRA versterkt daardoor het maatschappelijke draagvlak van het visserijbeleid.

Graag druk ik mijn waardering uit voor de inspanningen binnen het beleidsdomein Landbouw en Visserij om dit rapport op te stellen. De deskundige inbreng van de talrijke lectoren binnen en buiten het beleidsdomein Landbouw en Visserij en van de stuurgroepleden staat borg voor de grondige kwaliteitscontrole van data en informatie. Ook het heldere taalgebruik en de aantrekkelijke lay-out verdienen een pluim.

Ik wens u een aangename en nuttige lectuur van het Visserijrapport 2012.

Kris Peeters

Minister-president van de Vlaamse Regering
Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid

April 2013

INHOUD

HOOFDLIJNEN.....	1
INLEIDING.....	5
1 OPBOUW VAN HET RAPPORT.....	5
2 GEBRUIKTE GEGEVENSBRONNEN, STUDIES EN RAPPORTEN.....	6
3 BIJKOMENDE INFORMATIE.....	7
4 DOELSTELLING.....	8
OMGEVINGSKADER.....	13
1 DUURZAME ONTWIKKELING, EEN TERM MET VEEL DIMENSIES.....	13
2 BREDE CONTEXT.....	15
2.1 Evolutie naar een sterk gespecialiseerde sector.....	15
2.2 Een duurzaam beheer van de visbestanden in een wijzigende omgeving.....	16
2.3 Mariene ruimtelijke planning.....	17
3 VISSERIJ IN WERELDPERSPECTIEF.....	19
3.1 Wereldproductie visserij en aquacultuur.....	19
3.2 Vloot in beweging.....	21
3.3 Steeds meer vis op het menu.....	21
3.4 Tewerkstelling.....	22
3.5 Natuurlijke beperkingen aan de groei leiden tot internationale samenwerking.....	23

BELEIDSKADER	27
1 INTERNATIONAAL BELEID	27
2 EUROPEES BELEID	28
2.1 Externe visserijakkoorden	28
2.2 Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid	28
2.3 Hervorming van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid	30
2.4 Controle	31
3 FEDERAAL BELEID	32
4 VLAAMS BELEID	33
4.1 Beheer van quota in Vlaanderen: het collectief benuttingssysteem	33
4.2 Recente ontwikkelingen in collectief beheer	33
4.3 Recreatieve zeevisserij	34
4.4 Maatschappelijk convenant ter bevordering van een duurzame Vlaamse visserijsector	34
VISSERIJ IN VLAANDEREN	39
1 STRUCTURELE KENMERKEN	39
1.1 Ruimtelijke spreiding	39
1.2 Sectorontwikkeling	44
1.3 Vlootaanpassingsregeling	46
1.4 Visquota	46
1.5 Visserij-inspanning	48

2 ECONOMISCHE DIMENSIE	49
2.1 Gemeenschappelijke marktordening	49
2.2 Aanvoer en besomming	51
2.3 Rentabiliteit	56
2.3.1 Bedrijfsresultaten	56
2.3.2 Rentabiliteit kustvisserij	58
2.3.3 Rentabiliteit eurokotters	58
2.3.4 Rentabiliteit bokkenvaartuigen	58
2.3.5 Loonkosten	58
2.3.6 Brandstofprijzen	59
2.3.7 Prijs voor visserijproducten	60
2.4 Buitenlandse handel	61
2.5 Binnenlandse consumptie	63
3 ECOLOGISCHE DIMENSIE	65
3.1 Geïntegreerd maritiem beleid	65
3.2 Toestand van de visbestanden	67
3.3 Bodemberoering	68
3.4 Genetische diversiteit	68
3.5 Energie	69
3.6 Afval	71
4 SOCIALE DIMENSIE	72
4.1 Opleiding en vorming	72
4.2 Tewerkstelling	73
4.3 Welzijn	74
4.4 Ontwikkelingsstrategie voor het Belgische kustvisserijgebied	75
5 INNOVATIE	76
5.1 Investeringssteun	76
5.2 Europees Visserijfonds (EVF)	76
5.3 Financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en aquicultuursector (FIVA)	77
5.4 Duurzamere visserijtechnieken	78
5.5 Verbetering kwaliteit	79

AQUACULTUUR IN VLAANDEREN	83
1 OPRICHTING PLATFORM	83
2 ECONOMISCHE DIMENSIE	83
3 ECOLOGISCHE DIMENSIE	84
4 SOCIALE DIMENSIE	84
5 INNOVATIE	85
BEGRIPPEN	89
AFKORTINGEN	93
BRONNEN	95
LECTOREN	98

HOOFDLIJNEN

Duurzaamheid is de rode draad in het Visserijrapport. Deze term heeft vele gezichten die in het rapport elk kort aan bod komen.

De Vlaamse vloot is in het verleden geëvolueerd naar een sterk gespecialiseerde platvisvisserij, maar de context waarin de visserij zich beweegt, verandert momenteel sterk. In de toekomst zal men steeds meer rekening moeten houden met een ecosysteembenadering, die op zijn beurt enkel mogelijk is als er een sector- en grensoverschrijdend maritiem beleid is. Bovendien kan de visserij al lang niet meer alleen de zeeën claimen, maar komen er steeds meer nieuwe actoren in hun vaarwater, waardoor het actieterrein van de sector steeds kleiner wordt. Er zijn ook belangrijke ontwikkelingen op mondiaal niveau zoals hoge brandstofprijzen, de financiële malaise, de klimaatverandering enz. die een impact hebben op de visserijsector. Tegelijkertijd blijft de vraag naar visproducten toenemen door de demografische en sociale ontwikkelingen in de wereld.

Daarnaast heeft het beleid zowel op internationaal, Europees, federaal als Vlaams niveau een sturende rol, en tekent het hiermee de contouren af waarin de visserij zich kan voortbewegen. Op internationaal niveau worden vaak duurzame standaarden gelanceerd en wordt er een oplossing gezocht voor mondiale problemen. Binnen de EU worden de visbestanden in de EU-wateren en de mariene biologische rijkdommen beheerd via het Gemeenschappelijk Visserijbeleid, dat momenteel helemaal wordt hervormd. En hoewel Vlaanderen exclusief bevoegd is voor het visserijbeleid in de Belgische context, blijft ook het federale niveau een belangrijke invloed hebben op de sector.

Voorts bestaat er in de visserij een delicaat evenwicht tussen de economische, de ecologische en de sociale pijler van duurzaamheid. Die drie componenten zijn zeer nauw met elkaar verweven. Het is immers onmogelijk om een rendabele sector te behouden met goede sociale werkomstandigheden als de ecologische basis, met gezonde visbestanden en ecosystemen, ontbreekt.

Begin 2012 waren er nog maar 86 vissersvaartuigen actief. België heeft een kleine, nationale vloot met relatief grote vaartuigen. De vaartuigen zijn relatief oud met een gemiddelde leeftijd van 24 jaar. Toch slaagt het grote vlootsegment erin om – sinds de brandstofcrisis van 2008 – erop vooruit te gaan. Het kleine vlootsegment doet het minder goed. De nettowinsten worden immers gedrukt door hoge kosten zoals lonen, brandstof en afschrijvingen. Daartegenover staat de lage prijsvorming van de visserijproducten. Een versterking van de producentenorganisaties in de nieuwe gemeenschappelijke marktordening moet lokale producten beter in de kijker zetten.

Door de ontwikkeling van een geïntegreerd maritiem beleid, de evolutie naar maximale duurzame opbrengst met een versterkte samenwerking tussen sector en wetenschap voor vollediger wetenschappelijke adviezen, minder bodemberoering door de inzet van de sumwing en de ecor, het behoud van de genetische diversiteit, meer nadruk op energie-efficiëntie en het vermijden of opruimen van afval in het mariene milieu wordt steeds meer ingezet op gezonde ecosystemen en visbestanden.

Momenteel zijn er 439 erkende zeevissers actief in de Vlaamse vloot. Het Fonds voor Scheepjongeren moet een nieuwe generatie warm maken voor de sector, maar er zijn vele andere kapers op de kust, waardoor het moeilijk is om voldoende bemanning te vinden. Vooral bij de omschakeling naar nieuwe duurzame vistechnieken blijkt dat problematisch, waardoor opleiding en begeleiding aan boord een steeds belangrijkere rol spelen. Tegelijkertijd wordt steeds meer geïnvesteerd in het welzijn van de vissers, de veiligheid aan boord, enz. De Vlaamse overheid zet met haar ontwikkelingsstrategie voor het Belgische kustvisserijgebied sinds mei 2011 volop in op een verdere versterking van de sociale pijler.

De visserijsector is in het bijzonder van de innovatie afhankelijk om de transitie naar een duurzame vloot van de voorbije jaren voort te kunnen zetten. Dit vergt grote investeringen in selectiever en energie-efficiënter vistuig, een verbetering van de kwaliteit van het visproduct, enz. De sector kan daarvoor zowel een beroep doen op het Europees Visserijfonds (EVF) als het Financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en Aquicultuursector (FIVA).

Ten slotte investeren Europa en Vlaanderen ook steeds meer in de ontwikkeling van een duurzame aquacultuur, die de groeiende vraag naar visproducten deels moet opvangen. Vlaanderen beschikt nu al over kennis en onderzoeksinstellingen met internationale erkenning maar ziet dat niet of nauwelijks vertaald in lokale productie. Gezien de uitdagingen en het ontwikkelingspotentieel in Vlaanderen werd half september 2012 het Vlaams Aquacultuurplatform opgericht, dat de sector moet aansturen.

INLEIDING

In het Visserijrapport staat de duurzaamheid van de sector centraal. We beschrijven de sector vanuit de invalshoek van de duurzaamheid. De keuze om een beeld te schetsen van de duurzaamheid van de Vlaamse visserij brengt met zich mee dat we de focus leggen op thema's en indicatoren die daar informatie over geven. Dat betekent dat we niet alle beschikbare indicatoren bespreken.

Dit rapport is geen duurzaamheidsrapport *sensu stricto*. Bij de opmaak van dit rapport hebben we namelijk geen gebruik gemaakt van specifieke richtlijnen of van een gestandaardiseerd kader voor duurzaamheidsverslaggeving. Wel hebben we getracht om op basis van alle beschikbare data en informatie invulling te geven aan het concept duurzame ontwikkeling voor de visserij.

Het rapport bespreekt hoofdzakelijk de visserij in Vlaanderen. In een apart hoofdstuk besteden we ook aandacht aan de aquacultuur, een vooralsnog kleine sector met groeipotentieel.

1 OPBOUW VAN HET RAPPORT

Omgevingskader

In de visserij bestaat er een delicaat evenwicht tussen de ecologische, de sociale en de economische pijler van duurzaamheid. Nochtans zijn de drie componenten zeer nauw met elkaar verweven. Zo is het onmogelijk om een rendabele sector te behouden met goede sociale werkomstandigheden wanneer de ecologische basis, met gezonde visbestanden en ecosystemen, ontbreekt. De levensvatbaarheid van de zeevisserij in Vlaanderen is onlosmakelijk verbonden met de trends die zich op internationaal en Europees niveau afspelen.

Beleidskader

De internationale, Europese en Vlaamse beleidsverantwoordelijken hebben de voorbije jaren al heel wat maatregelen getroffen om de duurzaamheid binnen de visserij te verbeteren. Ook de Vlaamse visserij maakte door de introductie van innovatieve visserijtechnieken een belangrijke omschakeling door. De toekomst van de Vlaamse visserij hangt in hoge mate af van die innovaties. In dit hoofdstuk lichten we het relevante beleid op de verschillende niveaus toe.

Visserij in Vlaanderen

Het duurzame karakter van de Vlaamse visserij bespreken we aan de hand van de structurele kenmerken, de economische, de ecologische en de sociale dimensie en de innovatie in de sector. Bij de structurele kenmerken bespreekt het rapport de ruimtelijke spreiding van de vloot, de evolutie van het aantal vaartuigen, de ouderdom van de vloot, de evolutie van de visquota, enz. De economische dimensie wordt grotendeels bepaald door de gemeenschappelijke marktordening op EU-niveau. Tot de indicatoren behoren de aanvoer en de besomming, de rentabiliteit en de buitenlandse handel. De ecologische dimensie wint steeds meer aan belang, wat zich uit in o.a. de verbetering van de toestand van de visbestanden, de vermindering van bodemberoering en brandstofbesparing. Bij de sociale aspecten belicht het rapport de tewerkstelling, opleiding en welzijn. Tot slot investeert de sector in duurzame visserijtechnieken en verbetering van kwaliteit. De overheid ondersteunt die innovatie.

Aquacultuur in Vlaanderen

Net als de visserij beschrijven we de aquacultuur aan de hand van de structurele kenmerken, de economische, de ecologische en de sociale dimensie en de innovatie in de sector. Naast een duurzame visserij investeren Europa en België ook steeds meer in de ontwikkeling van een duurzame aquacultuur, die de groeiende vraag naar visproducten deels moet opvangen. Momenteel is de sector vooral gesitueerd in het zuidelijke landsgedeelte. Vlaanderen heeft de laatste jaren wel een uitstekende knowhow uitgebouwd qua aquacultuuronderzoek. Dat is een troef op het vlak van het ontwikkelingspotentieel van de sector in de nabije toekomst. Het pas opgerichte Platform voor Aquacultuur bundelt de Vlaamse aquacultuur.

2 GEBRUIKTE GEGEVENSBRONNEN, STUDIES EN RAPPORTEN

Het Visserijrapport is het resultaat van de verwerking en analyse van beschikbaar, al dan niet gepubliceerd cijfermateriaal en studiewerk, afkomstig van diverse instanties, zowel beleidsinterne (Departement Landbouw en Visserij, Instituut voor Landbouw en Visserijonderzoek) als beleidsexterne dataleveranciers (Eurostat, FAO, Europese Commissie, International Council for the Exploration of the Sea, Vlaams Instituut voor de Zee, Sociaal secretariaat aan de kust). Aan het einde van het rapport volgt een opsomming van de geraadpleegde bronnen.

Wat de opgestelde statistieken betreft, geldt dat alle cijfers betrekking hebben op Vlaanderen, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld. Het gaat om de laatst beschikbare gegevens, wat niet voor alle indicatoren hetzelfde jaar is. Voor de evoluties van de indicatoren hebben we, indien mogelijk, consistente reeksen opgesteld.

3 BIJKOMENDE INFORMATIE

Hoofdpijnen

Het Visserijrapport wordt voorafgegaan door een bondige samenvatting in de vorm van een aantal hoofdpijnen, zodat de lezer in een oogopslag kan zien wat er in het rapport staat.

Afkortingen en begrippen

Aangezien het niet mogelijk is om in de tekst alle begrippen uit te leggen, is achteraan in het rapport naast de lijst met Afkortingen een bijlage Begrippen opgenomen. Daarin vindt u bijvoorbeeld wat visserij-inspanning inhoudt of wat het verschil is tussen aquacultuur en maricultuur.

Medewerking van deskundigen

De hoofdauteur van het Visserijrapport 2012 is Barbara Roegiers van de afdeling Landbouw- en Visserijbeleid van het Departement Landbouw en Visserij. Zij werd bijgestaan door medeauteurs van het ILVO en het VLIZ. De namen van alle auteurs zijn in de colofon terug te vinden. Twaalf visserijexperts, binnen en buiten het beleidsdomein Landbouw en Visserij, lazen de hoofdstukken na en kregen de gelegenheid opmerkingen te formuleren. De namen van de lectoren zijn aan het eind van het rapport terug te vinden.

Jonathan Platteau, Tom Van Bogaert en Dirk Van Gijseghe namen de algemene coördinatie en eindredactie van het Visserijrapport voor hun rekening.

4 DOELSTELLING

Dit is de eerste editie van het Visserijrapport (VIRA). Met dit rapport proberen we de Vlaamse visserijsector zo accuraat mogelijk te beschrijven. Om een goed beleid te voeren, is het noodzakelijk te beschikken over een betrouwbaar, op cijfers en onderzoek gebaseerd referentiekader. Dit rapport is daarom in de eerste plaats bedoeld voor de beleidsbetrokkenen, maar wil ook voldoende toegankelijk zijn voor de geïnteresseerde burger.

Het Visserijrapport maakte in 2008 en 2010 deel uit van het tweejaarlijkse Landbouwrapport (LARA). In 2012 hebben we geopteerd voor twee afzonderlijke rapporten: het Landbouwrapport 2012 en het Visserijrapport 2012.

Decretale opdracht

Met het decreet van 6 juli 2007 houdende de oprichting van de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij is de opmaak van het Landbouwrapport decretaal verankerd. Het decreet beschrijft de opmaak van het Landbouwrapport als volgt:

Het tweejaarlijks te verschijnen Landbouwrapport zal een beschrijving geven van de evolutie van de landbouw en de visserijsector in Vlaanderen. Het rapport bestaat uit:

- *een beschrijving, analyse en evaluatie van de toestand van de landbouw en de visserij in Vlaanderen;*
- *een beschrijving, analyse en evaluatie van het door het beleidsdomein gevoerde landbouw- en visserijbeleid;*
- *een beschrijving van de verwachte ontwikkelingen van de Vlaamse landbouw en visserij.*

Een stuurgroep zal het Departement Landbouw en Visserij bijstaan bij de opmaak. Afgevaardigden van de Strategische Adviesraad maken deel uit van deze stuurgroep.

Stuurgroep

De opmaak van het Landbouwrapport en het Visserijrapport werd begeleid door een stuurgroep, die daarvoor vijf keer bijeenkwam. De stuurgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij (SALV), zowel van het secretariaat als van de maatschappelijke middenveldorganisaties die deel uitmaken van de SALV. Daarnaast zetelden in de stuurgroep medewerkers van de beleidsdomeinen Landbouw en Visserij, Leefmilieu, Natuur en Energie en Economie, Wetenschap en Innovatie, afgevaardigden van landbouworganisaties en landbouwonderzoekers en -experts. In de stuurgroepvergaderingen stelde de projectgroep de eerste blauwdruk van het rapport voor, gaven de leden hun opmerkingen bij eerste versies van hoofdstukken en kwamen ook de voorstelling en verspreiding van het rapport aan bod.

De stuurgroep was als volgt samengesteld:

Projectteam (Departement Landbouw en Visserij)

- Ellen Maertens
- Jonathan Platteau
- Tom Van Bogaert
- Dirk Van Gijsegem (voorzitter)

Beleidsdomein Landbouw en Visserij

- Sandra De Schepper (ILVO)
- Annemie Leys (Departement Landbouw en Visserij)
- Luc Van Bellegem (VLAM) (plaatsvervanger: Cindy Day)
- Lieve Vleurick (Agentschap Landbouw en Visserij)

Beleidsdomein Leefmilieu, Natuur en Energie

- Jan Kielemoes (Departement Leefmilieu, Natuur en Energie)

Beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie

- Ferdi Soors (IWT)

Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij

- Emiel Brouckaert (Rederscentrale)
- Koen Carels (SALV-secretariaat) (plaatsvervanger: Dirk Van Guyze)
- Marijke Jordens (Groene Kring)
- Ann Nachtergaele (FEVIA)
- Annelore Nys (Natuurpunt)
- Aloys Van Goethem (ABS)

Experts

- Wim Fobelets (VILT)
- Fleur Marchand (ILVO) (plaatsvervanger: Koen Mondelaers)
- Stijn Overloop (VMM – MIRA)
- Marc Rosiers (Boerenbond) (plaatsvervangers: François Huyghe, Peter Van Bossuyt)

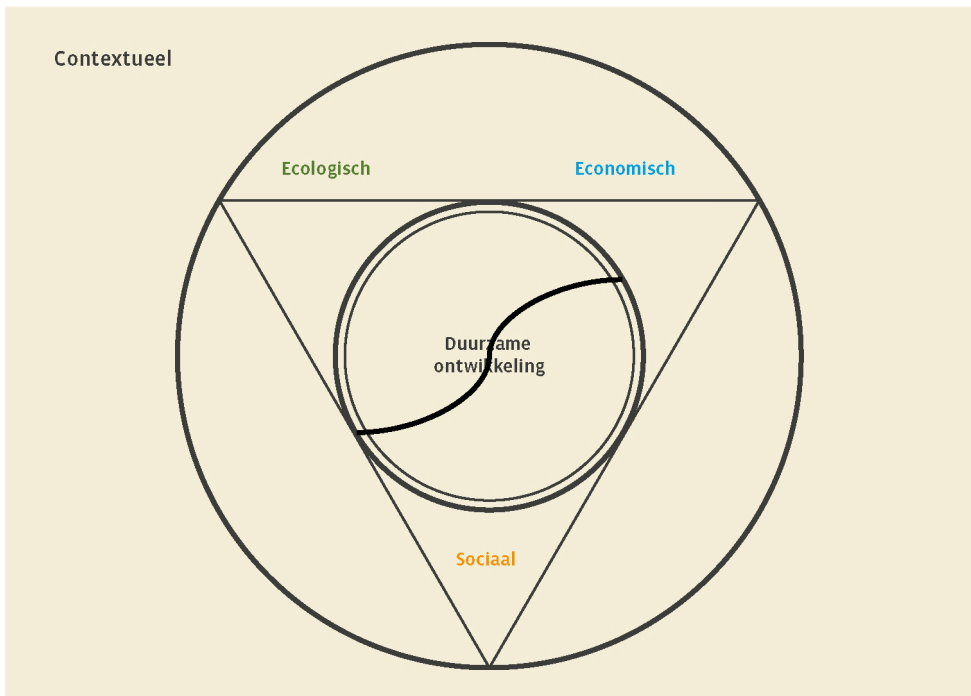
OMGEVINGSKADER

1 DUURZAME ONTWIKKELING, EEN TERM MET VEEL DIMENSIES

De begrippen duurzame ontwikkeling en duurzaamheid zijn zowel buiten als binnen de visserijsector populair in gebruik. Hoe populair de begrippen ook zijn, over de concrete inhoud ervan is veel minder eensgezindheid. De reden ervan is dat wat als duurzaam wordt beschouwd, afhankelijk is van onderliggende normatieve aannames. Omdat niet iedereen dezelfde waarden en normen deelt, zijn er meerdere visies en definities over wat duurzaam is. Over waarden en normen bestaan niet alleen verschillende meningen, ze veranderen ook in de tijd. Duurzame ontwikkeling is dus een dynamisch begrip en geen statische lijst van criteria waaraan te voldoen valt.

De drie klassieke dimensies van duurzame ontwikkeling, ecologisch, economisch en sociaal, vormen de basisperspectieven van het in het Visserijrapport gehanteerde kader. Om geen voorkeur aan een van de dimensies te geven, worden ze met een driehoek voorgesteld in figuur 1.

Figuur 1. Basisvoorstelling duurzame ontwikkeling

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Wat als duurzaam beschouwd wordt, is afhankelijk van de context. Dat wordt in figuur 1 voorgesteld met de grote cirkel rond de driehoek. De context is de vierde dimensie van duurzame ontwikkeling in dit Visserijrapport. Niet overal wordt immers hetzelfde belang en dezelfde invulling gegeven aan wat duurzaamheid op ecologisch, economisch en sociaal vlak moet inhouden. Waarden, wetgeving en andere sociale regels zijn belangrijke aspecten in de context waarin de visserij functioneert. Bovendien zijn ze beïnvloedbaar en aanpasbaar door mensen. Voor fysieke randvoorwaarden is dat veel minder het geval. De visserij staat bovendien niet los van de rest van de voedselketen, van het ecosysteem, en van de maatschappij. De duurzaamheidsdoelstellingen en -resultaten van de rest van de keten hebben ook hun effect op de primaire sector.

Duurzame ontwikkeling bevat een inherente veranderingsdynamiek. Met de huidige stand van technologische en economische ontwikkeling, sociale organisatie en ecologische absorptiecapaciteit is een bepaald niveau van duurzaamheid mogelijk. Verder verduurzamen is mogelijk door technologische en sociale innovaties. Bij substitutie worden slechtere processen vervangen door betere. Bij efficiëntieverbetering worden processen efficiënter doordat de verhouding van outputs tegenover de benodigde inputs verbetert. De S-vormige curve in de kleinste cirkel in figuur 1 verwijst naar het diffusieproces van innovaties. Innovatie is de vijfde dimensie van duurzame ontwikkeling die dit Visserijrapport behandelt.

Door de verschillende mogelijke invullingen van duurzame ontwikkeling zijn de betekenis en de waarde van een duurzaamheidsclaim niet altijd even duidelijk. Om oneigenlijke claims te vermijden, worden allerlei metingen uitgevoerd via duurzaamheidsindicatoren. Het doel van een indicator is om een signaal te geven over het onderzochte systeem. Dat signaal kan gaan over het al dan niet realiseren van de gewenste evolutie of van de vooropgestelde doelstelling. Op basis van de interpretatie van het signaal zijn de huidige beleidsmaatregelen al dan niet bij te sturen. Door de vele mogelijke invullingen van wat duurzaam is, is het potentiële aantal indicatoren enorm groot. De indicatorselectie brengt bepaalde aspecten onder de aandacht en kan daardoor het leerproces in de een of andere richting sturen. Een voorbeeld daarvan is de definiëring van wat een gezond ecosysteem nu precies is. Dit kan afgelezen worden aan de hand van tal van indicatoren. In dit Visserijrapport worden slechts enkele besproken zoals de toestand van de visbestanden, een lage bodemberoering, de genetische diversiteit en de hoeveelheid afval in de zeeën en oceanen. Maar dat is slechts een greep uit de mogelijkheden. Andere mogelijke indicatoren zijn de eutrofiëring, versturende onderwatergeluiden, evenwichtige voedselketens, enz.

In het algemeen wordt duurzaamheid in de Vlaamse visserijsector o.a. geassocieerd met investeringen in een verhoogde rentabiliteit, energiebesparende technieken in de ruime zin (motor, hulpmotor, vistuig, uitrusting, enz.), alternatieve, milieuvriendelijke of meer selectieve visserijtechnieken, nadruk op andere doelsoorten, aanpassingen in aanlandingsvolumes, verbetering van de kwaliteit van de visproducten, verbeterde arbeidsomstandigheden en veiligheid van de bemanning en de ontwikkeling van een duurzame aquacultuursector in Vlaanderen. Hoewel er aan duurzame ontwikkeling ook nog andere aspecten en dimensies te koppelen zijn, zullen in dit Visserijrapport enkel de duurzaamheidsdimensies die in figuur 1 opgenomen zijn – economisch, ecologisch, sociaal, contextueel en innovatie – in detail aan bod komen.

2 BREDE CONTEXT

2.1 Evolutie naar een sterk gespecialiseerde sector

In het begin van de 20ste eeuw kende de Belgische visserij een belangrijke omschakeling. De stoomschepen die eind 19de eeuw hun intrede deden in België, ruimen tijdens het interbellum in snel tempo plaats voor motorschepen, wat meteen het einde betekende van het tijdperk van de zeilschepen. De zeilschepen waren steeds beperkt geweest door de weersomstandigheden en afstanden. Tot aan het einde van de 19de eeuw waren de "visserijen ten zoute" (voornamelijk haring en kabeljauw) de belangrijkste commerciële visserijen. De nieuwe stoom- en motorsloepen konden in minder gunstige omstandigheden uitvaren en sneller met de vangsten terugkeren van de visgronden. Dat opende mogelijkheden voor de verse visvangst buiten de kustwateren: uit de verder afgelegen visgronden in de centrale en de zuidelijke Noordzee werd een steeds rijkere diversiteit aan verse vis aangevoerd, voornamelijk naar de toenmalige aanleghavens Nieuwpoort, Oostende, Zeebrugge en Blankenberge.

Hoewel de twee wereldoorlogen een verwoesting betekenden voor de Belgische vloot, brachten ze ook nieuwe kansen met zich mee. De vissers die tijdens de oorlogen vanuit Engeland met hun schepen de visserij bedreven, ontdekten de westelijke visgronden (Bristol Kanaal, Keltische Zee, Westen van Schotland en Ierse Zee) en brachten bij hun terugkeer ook nieuwe technieken mee. Net zoals de meeste landen rondom de Noordzee kende de Belgische zeevisserij na de Tweede Wereldoorlog (1939-1945) een kortstondige sterk verhoogde aanvoer, deels teweeggebracht door het herstel van een aantal visbestanden door de stopzetting van de visserij in de Noordzee tijdens de oorlog. De 'aangegroeide' visbestanden waren na enkele jaren minder omvangrijk en de grotere motorvaartuigen zochten nieuwe economische kansen. De visserij als familiebedrijf ruimde na de Tweede Wereldoorlog plaats voor rederijen-rechtspersonen, en ook de traditionele vissersplaatsen zoals De Panne, Koksijde, Heist, en later ook Blankenberge verdwenen. Dat had een belangrijke weerslag op de tewerkstelling. In 1954 werden er nog 1.833 vissers geteld, momenteel zijn dat er nog maar 439.

Na 1950 werd de IJslandzee een zeer belangrijke visgrond, in het bijzonder voor de bordenvisserij op kabeljauw. Toen IJsland in de jaren zeventig zijn territoriale wateren afbakende en de vreemde vissersvloeden tijdens de zogenaamde 'kabeljauwoorlogen' geleidelijk de toegang ontzegde tot die visrijke wateren, kwam voor de Belgische visserij een einde aan een gouden periode. Vooral voor thuishaven Oostende was dat een zware klap.

Ondertussen was het grootste deel van de vloot overgeschakeld naar de boomkor. Die werd met technologische ingrepen steeds efficiënter ingezet op de doelsoorten tong, schol en garnaal, en vanaf het midden van de jaren 1980 specialiseerde de Belgische vloot zich verder in de visserij op de platvissen. Die evolutie werd nog versterkt door de vangstbeperkingen in de beheersmaatregelen van het Europese Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) vanaf 1983.

2.2 Een duurzaam beheer van de visbestanden in een wijzigende omgeving

Visbestanden staan niet los van hun omgeving, maar vormen een klein onderdeel van een complex ecosysteem, waarbij de verstoring van één element verreikende gevolgen kan hebben. Daarom wordt in het visserijbeleid steeds meer gekeken naar het geheel met de 'ecosysteembenadering'. De visserijsector deed de voorbije jaren serieuze inspanningen voor het behoud en het herstel van het mariene milieu via het gebruik van selectievere vistuig zoals grotere maaswijdten, maar ook de installatie van nieuwe motoren met een verminderde CO₂-uitstoot, het gebruik van de sumwing die voor minder bodemberoering moet zorgen, enz.

Naast de visserijsector hebben steeds meer andere menselijke activiteiten zoals zandwinning, windmolenparken, mariene aquacultuur, olieboringen en de aanleg van pijpleidingen in meer of mindere mate een ingrijpende impact op het mariene milieu. Die zijn zeker niet altijd even bewust of gewild. Sinds 1975 zijn vaak onbewust – bv. via ballastwater van vrachtschepen – een honderdtal niet-inheemse soorten geïntroduceerd in de Belgische zeegebieden en estuaria. Bepaalde van die soorten vormen een groot gevaar voor het eigen ecosysteem. Zo komt de invasieve Amerikaanse ribkwal steeds meer voor in de Noordzee. De Amerikaanse ribkwallen voor onze kust zijn zo'n 10 cm groot. Hoe warmer het zeewater, hoe groter de ribkwallen worden. In de Middellandse Zee zijn er zelfs al exemplaren van 20 cm gesignaleerd. De ribkwallen voeden zich naast plankton ook met vislarven en -eieren, wat al in de jaren 1980 desastreuze gevolgen had voor het mariene ecosysteem en de visserij in de Zwarte en Kaspische Zee.

Het mariene milieu is ook onderhevig aan wereldwijde gebeurtenissen. De klimaatverandering heeft onmiskenbaar een invloed op de visbestanden door wijzigingen in de zuurtegraad, watertemperatuur, zoutgehalte en turbiditeit van de zeeën en oceanen, wat meteen zijn weerslag heeft op de primaire productie onderaan in de voedselketen. Door de stijgende watertemperatuur, kunnen bepaalde verstorende soorten – zoals de ribkwal – zich in onze wateren perfect thuis voelen, en inheemse soorten en populaties schade toebrengen of zelfs volledig verdringen. De toename van microbiële en andere ziekteverwerkers, schadelijke algenbloei en impact van invasieve soorten leiden in sommige gevallen ook tot problemen in voedselveiligheid en publieke gezondheid.

Een ander gevolg van de stijgende watertemperatuur is dat andere soorten meer naar het noorden opschuiven. Een bekend voorbeeld daarvan is de makreel, die vroeger vooral in EU-wateren terug te vinden was, maar sinds 2008 ook meer in IJslandse en Faeröerse wateren. Dat heeft meteen gevolgen voor de verdeling van vangstrechten onder de verschillende partijen, en heeft in dat specifieke geval al geleid tot de zogenaamde 'makreeloorlog'. Een ander voorbeeld is de kabeljauw in de Noordzee, die de voorbije decennia sterk overbevist is, maar zich ondanks grote inspanningen van de voorbije jaren amper lijkt te herstellen. Daarvoor zijn wellicht meerdere redenen aan te wijzen, maar de sterke achteruitgang kan ook voor een deel te wijten zijn aan de opwarming van het water, waardoor de kabeljauw het nu vooral in de koudere wateren van Noorwegen meer dan uitstekend doet. Momenteel is de precieze omvang van de klimaatverandering nog niet in al haar aspecten bekend, maar ze kan verreikende gevolgen hebben voor het ecosysteem. Anderzijds zou de opmars van nieuwe soorten in de toekomst ook nieuwe mogelijkheden kunnen bieden en kan de visserij geleidelijk en/of seizoensgebonden overschakelen naar andere doelsoorten en visserijtechnieken, waarmee de vangstbeperkingen of quota optimaal benut kunnen worden. De Belgische visserij kan die kansen aangrijpen en uitbreiden naar soorten die niet onderhevig zijn aan quota en/of in hogere concentraties beschikbaar worden (bv. zonnevis, pijlintkvis, zeekat, steenbol, rode poot, zeebaars, e.a.) in de zuidelijke Noordzee en andere traditionele visgebieden.

Een ecosysteembenadering is enkel mogelijk als er een sector- en grensoverschrijdend maritiem beleid is. Er werden wereldwijd al diverse afspraken gemaakt met een belangrijke voortrekkersrol van de Verenigde Naties. Stap voor stap wordt er gewerkt aan een duurzaam beheer en herstel van het mariene milieu. Het streven naar een maximale duurzame opbrengst (MDO) voor alle visbestanden werd voor het eerst geopperd in de '*UN Convention on the Law of the Sea*' (UNCLOS) in 1982, en later bevestigd in de '*UN Fish Stock Agreement*' van 1995. Tijdens de Verklaring van Johannesburg van 2002 werd hiervoor ook een streefdatum vooropgesteld: 2015, waar mogelijk. Dat ambitieuze doel werd vervolgens bekrachtigd in Nagoya in 2010 en recent nog in juni 2012 tijdens de conferentie voor duurzame ontwikkeling van Rio+20.

2.3 Mariene ruimtelijke planning

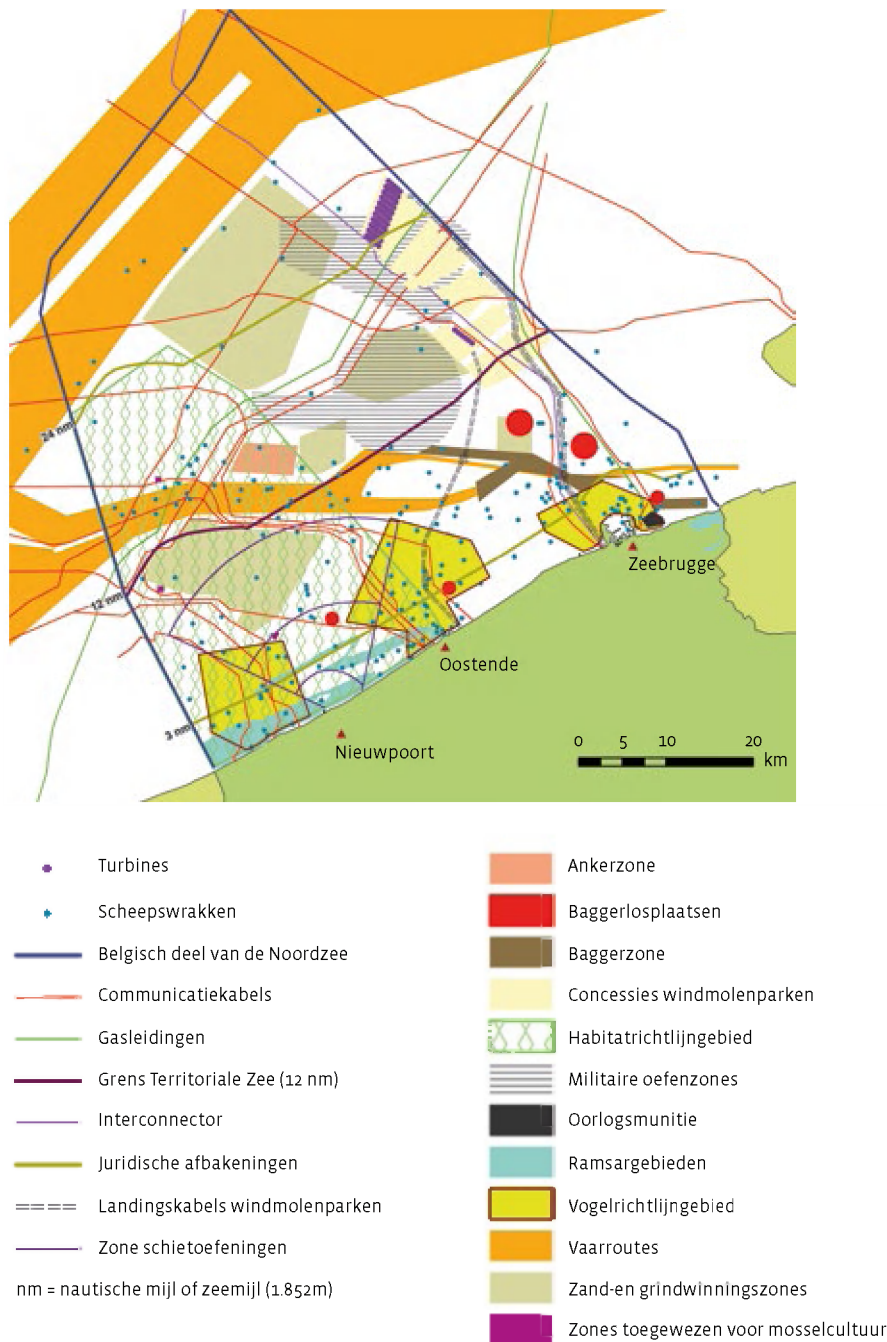
Door de nieuwe economische opportuniteiten en de snelle vooruitgang van wetenschap en technologie wordt de druk om de vrije ruimte op zee in te nemen steeds groter. Met een beperkt zeegebied van 3.457 km² levert de Belgische Noordzee een belangrijke bijdrage tot de nationale economie met een omzet van bijna 15 miljard euro in de mariene/maritieme sector.

Niet alleen is de Noordzee een van de drukst bevaren routes in de wereld, een groot deel ervan is al voorbehouden voor diverse activiteiten zoals windmolenparken, grind- en zandwinning en schietoefeningen van Defensie (figuur 2). Uiteindelijk worden de visserijactiviteiten steeds verder teruggedrongen tot een steeds kleiner restgebied. In de nabije toekomst kunnen ook nog andere belangrijke gebieden afgesloten worden voor elke visserijactiviteit en kunnen in andere gebieden visserijbeperkingen gelden. Redenen hiervoor zijn de instandhoudingsdoelstellingen en beheersmaatregelen die in de Natura 2000-gebieden gehaald moeten worden en om de goede milieutoestand te bereiken zoals voorgescreven door de Europese kaderrichtlijn mariene strategie.

Om de doelstellingen van al die verschillende gebruikers op elkaar af te stemmen wordt wereldwijd een maritieme ruimtelijke planning (MRP) ingezet als beheersinstrument. De Europese Commissie promoot MRP als een van de hoekstenen bij de realisatie van het Europese Geïntegreerd Maritiem Beleid (zie Geïntegreerd maritiem beleid). Ook in België wordt momenteel volop gewerkt aan de concrete invulling ervan.

De visserijsector is een belangrijke partner in dat planningsproces. Dat biedt tegelijkertijd uitdagingen en nieuwe kansen voor de visserij. Naast een diversificatie in vistuig (bv. hengelen, staande want, enz.) en doelsoorten kan de vloot diversifiëren in specifieke niches voor dienstverlening naar de nieuwe economische sectoren op zee (monitoring, transport, enz.). Voor de Belgische zeevisserij is het MRP-proces in het Belgische deel van de Noordzee van cruciaal belang voor de invulling van de toekomstmogelijkheden. Doordat de visgebieden waarin de Vlaamse vissers actief zijn verspreid liggen, is er tegelijkertijd afstemming nodig met de MRP-processen in andere EU-lidstaten.

Figuur 2. De verschillende gebruikers in het Belgisch deel van de Noordzee

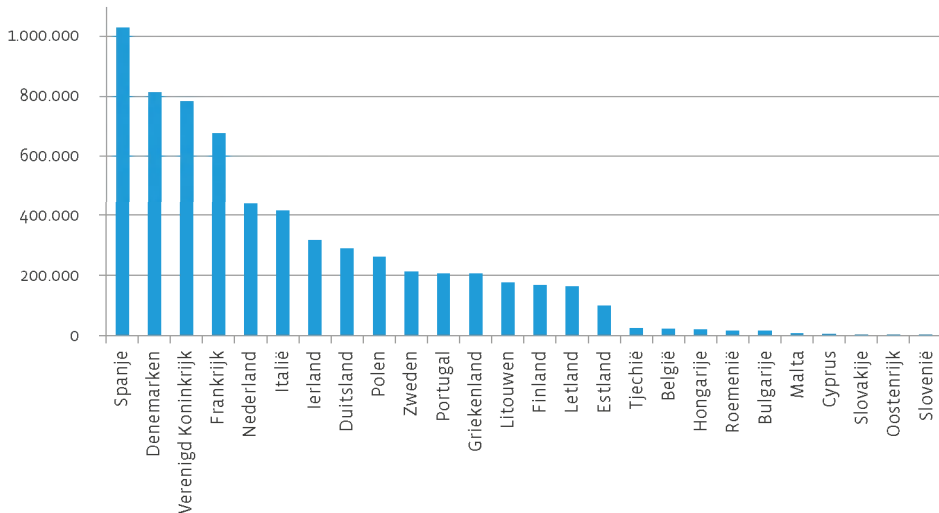
Bron: Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee en het Schelde-estuarium (BMM), VLIZ, Marineregions.org

3 VISSERIJ IN WERELDPERSPECTIEF

3.1 Wereldproductie visserij en aquacultuur

De levensvatbaarheid van de zeevisserij en aquacultuur in België is onlosmakelijk verbonden met de trends die zich op internationaal en Europees niveau afspelen. België is immers maar een kleine speler op het Europese toneel. In 2009 bedroeg de Belgische productie volgens Eurostat 0,35% van het Europese totaal. De grootste Europese vislanden zijn Spanje (16,16%), Denemarken (12,75%), het Verenigd Koninkrijk (12,30%), en Frankrijk (10,62%). Samen zijn ze goed voor ongeveer de helft van de Europese productie (figuur 3).

Figuur 3. Productie per lidstaat van de Europese Unie (vangsten en aquacultuur), ton levend gewicht, 2009

Bron: Eurostat

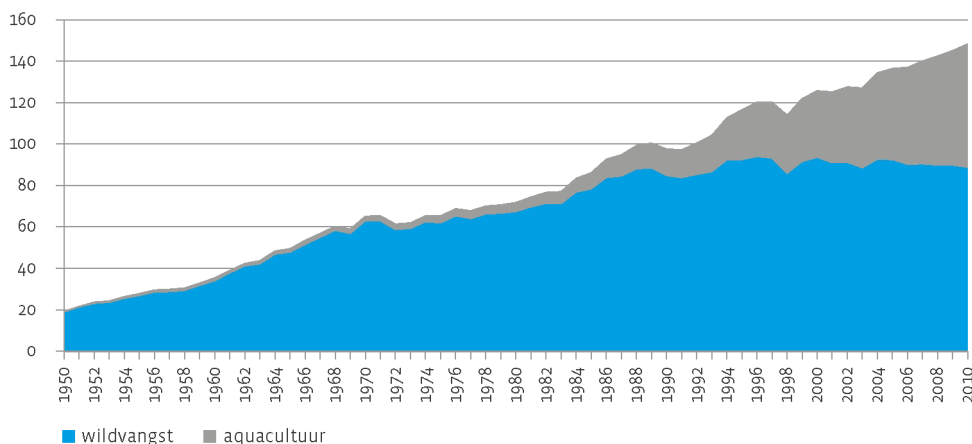
In 2009 nam de EU met een totaal van 6.369.756 ton 4,4% van de wereldproductie van de visserij- en aquacultuurproducten voor haar rekening. Toch is de EU daarmee de 5de grootste producent wereldwijd, groter dan de VS (3,3%) en Japan (3,2%), die de 7de en 8ste plaats bekleeden. De absolute nummer één is China met 34,4%, wat volgens de FAO goed is voor een productie van 49.699.466 ton.

In 2010 bedroeg de wereldproductie van visserij en aquacultuur in totaal 148 miljoen ton met een globale waarde van 217,5 miljard dollar (figuur 4). De voorlopige gegevens voor 2011 wijzen op een toename in de productie tot 154 miljoen ton, waarvan 131 miljoen ton voor menselijke consumptie bestemd. In de periode 1961-2009 kende de wereldproductie van vis (kweek en wildvangst) een groei van gemiddeld 3,2% per jaar, terwijl de wereldbevolking gemiddeld 1,7% per jaar aangroeide.

De wildvangst uit de zeevisserij (op zee en in binnenwateren) is wereldwijd sinds de tweede helft van de 20ste eeuw sterk gegroeid: deze bedroeg 16,8 miljoen ton in 1950 en is de laatste jaren gestabiliseerd rond 90 miljoen ton. Het Noordwesten van de Stille Oceaan is de regio met de hoogste productie. In het noordwesten en noordoosten van de Atlantische Oceaan en in het noordoosten van de Stille Oceaan werden de pieken in de productie respectievelijk in 1968, 1976 en 1987 gehaald. De wereldwijde productie wildvangst uit zee bedroeg 77,4 miljoen ton in 2010, waarvan 8,5 miljoen ton (11%) afkomstig was uit de Noordoost-Atlantische Oceaan. In de Europese Unie vertegenwoordigt de visserij globaal genomen minder dan 1% van het bruto binnenlands product.

De aquacultuur wordt wereldwijd toegepast met 600 soorten in 190 landen. De productie is de voorbije 30 jaar met een factor 12 toegenomen (+8,8% per jaar) en bereikte in 2010 een maximum van 60 miljoen ton – exclusief de planten en ‘non-food’-items (bv. algen voor schoonheidsproducten) – goed voor zo’n 119 miljard dollar. Met planten en non-food meegerekend, loopt dat al snel op tot 70 miljoen ton en 125 miljard dollar. In Europa was de productie van vissen in 2010 goed voor zo’n drie kwart van alle aquacultuurproductie, terwijl weekdieren een kwart uitmaakten. Aquacultuur is onderhevig aan ziekten en milieuv variabelen, en in de EU hebben verschillende belangrijke aquacultuurproducenten hun activiteiten gestopt of verminderd. Vooral het aandeel van de kweek van tweekleppigen (bv. oesters en mosselen) is gestaag blijven dalen van 61% in 1980 tot 26% in 2010.

Figuur 4. Wereldproductie van aquacultuur en wildvangst, miljoen ton, 1950-2010

Bron: The State of World Fisheries and aquaculture, 2012, FAO

3.2 Vloot in beweging

Sinds de tweede helft van de 20ste eeuw steeg de vlootcapaciteit sterk. De omvang van de visvloten werd in 2010 wereldwijd geschat op 4,36 miljoen schepen, waarvan 3,23 miljoen (74%) in mariene wateren actief zijn, en de overige in binnenlandse wateren. De Europese vloot maakt hier 3% van uit. De FAO voert al enkele jaren actie om de vlootcapaciteit te doen dalen om de druk op de visbestanden daarmee te verlagen. Toch is er geen sprake van een onverdeeld succes: in bepaalde delen van de wereld werden er wel sterke inspanningen gedaan, maar in andere stijgt de capaciteit gewoon verder. Voor vele landen, vooral in de derde wereld, is de visserij dan ook een essentieel onderdeel van de lokale economie.

In de EU waren er in 2011 83.014 vaartuigen met een tonnage van 1.696.175 BT en een motorvermogen van 6.400.329 kW. De EU voert een actief beleid om de visbestanden zo duurzaam mogelijk te beheren, en wil de vlootcapaciteit verlagen. De laatste 19 jaar is de Europese vlootcapaciteit gestaag gedaald met ongeveer 2% per jaar, zowel in tonnage als motorvermogen. In vergelijking met 1995 daalde het aantal vaartuigen in 2011 met 23.715 eenheden, ondanks de uitbreiding van de EU in 2004 en 2007. De Belgische vissersvloot maakt eind 2011 ongeveer 0,1% van de totale Europese vloot uit met 86 vaartuigen, met een tonnage en motorvermogen die respectievelijk 0,9% (15.349 BT) en 0,8% (48.841 kW) van het Europese totaal vormen. België heeft dan ook een kleine nationale vloot, maar met relatief grote vaartuigen.

3.3 Steeds meer vis op het menu

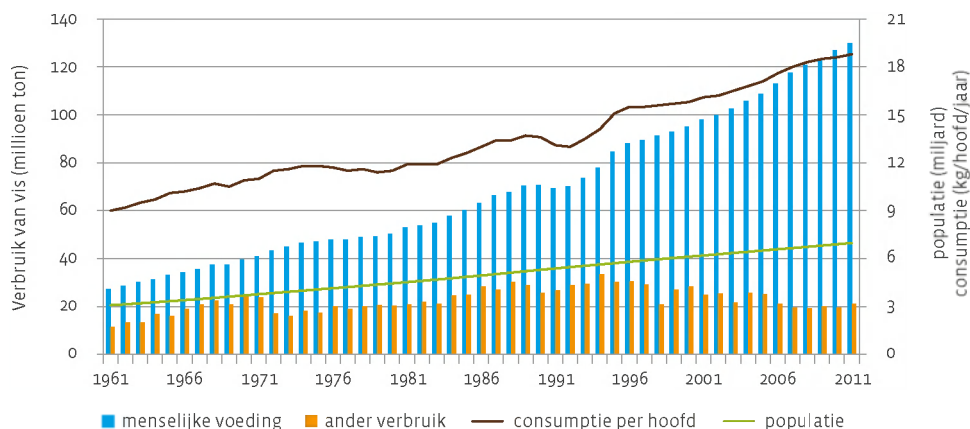
In 2009 zorgden de visserij en aquacultuur voor 16,6% van de globale consumptie van dierlijke proteïnen en voor 6,5% van de wereldwijde consumptie van alle proteïnen samen (plantaardig en dierlijk). Globaal genomen is de consumptie van visproducten ook gestegen van gemiddeld 9,9 kg per persoon in 1960 tot 18,4 kg per persoon in 2009 (en 18,8 kg vis in 2011), met een sterkere groei in de ontwikkelde landen van gemiddeld 5 kg in 1961 tot 17 kg in 2009 (22 kg in Europa). Het aandeel van de visserijproductie dat bestemd is voor menselijke consumptie is sinds 1990 in stijgende lijn. Terwijl in de jaren 1980 ongeveer 68% van de productie voor menselijke consumptie gebruikt werd, groeide dat aandeel in 2010 tot 86%. De rest wordt vooral verwerkt tot vismeel voor de aquacultuur, diervoeding, enz (figuur 5).

De groei in de huidige vraag door de steeds grotere wereldbevolking, de vrije marktstructuur en geglobaliseerde economie, hebben samen met technologische innovaties voor een toename gezorgd in de internationale handel in visserijproducten.

De ontwikkelde landen zijn nu al voor een groot deel van hun visconsumptie afhankelijk van de import, en dat zal wellicht nog toenemen gelet op de groeiende vraag en afname in de lokale productie (-10% in de periode 2000-2010). De EU slaagt er momenteel maar voor 38% in om in haar eigen behoeften te voorzien. Vandaar dat de Europese Unie de grootste markt is voor de invoer van visserij- en aquacultuurproducten met een aandeel van 40% van de wereldwijde import en een importcijfer van 44,6 miljard dollar in 2010. Daardoor heeft de EU potentieel heel wat invloed bij het opstellen en uitdragen van duurzaamheidscriteria naar de rest van de wereld.

De demografische ontwikkelingen in de zogenaamde BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India en China) en de toenemende welvaart in die landen zal ook in de toekomst de wereldwijde consumptie van vlees, maar ook van vis verder doen stijgen. Die verhoogde vraag kan een belangrijke impact hebben op de visbestanden, maar kan er ook voor zorgen dat producenten een betere prijs krijgen voor hun vangsten. Tegelijkertijd biedt dat extra kansen voor de ontwikkeling van een duurzame aquacultuur.

Figuur 5. Bestemming en consumptie van visserijproducten, 1961-2011

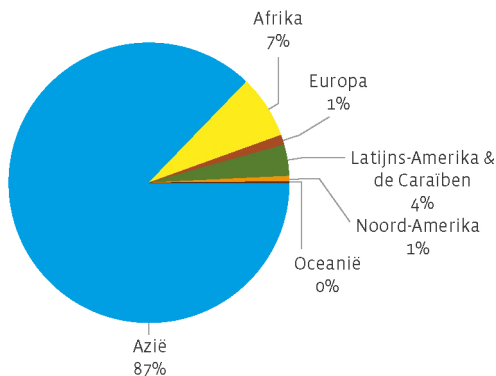
Bron: The State of World Fisheries and aquaculture, 2012, FAO.

3.4 Tewerkstelling

Wereldwijd is de visserijsector in 2010 volgens schattingen van de FAO goed voor 54,8 miljoen jobs, waarvan 16,6 miljoen mensen in de aquacultuur werkten. Ongeveer 87% daarvan werkt in Azië, en slechts 1% in Europa (figuur 6). Het gaat in totaal om 634.000 banen op het Europese continent. Tussen 2000 en 2010 daalde de Europese tewerkstelling in de visserij jaarlijks met 2%, terwijl de aquacultuur er amper op vooruit ging.

De wildvangst neemt in 2010 wereldwijd ongeveer 70% van de totale tewerkstelling in de visserijsector voor haar rekening. Het aantal jobs groeit in de laatste vijf jaar wel sterker in de zeeboerderijen en de aquacultuur dan in de wildvangst: +5,5% t.o.v. +0,8%.

Figuur 6. Aandeel van de regio's in de wereldwijde tewerkstelling in de visserij, 2010

Bron: FAO

In 2007 was de visserijsector in de EU nog goed voor 355.000 voltijdse banen, waarvan 46% vissers, 34% in de verwerkende sector en 16% in de aquacultuursector. Ondersteunende diensten namen nog eens 4% van de jobs in. De kleinschalige kustvloot (schepen onder de 12 m, zonder slepend tuig) vertegenwoordigde ongeveer 40% van de tewerkstelling in de visserij en is goed voor 80% van de EU-vaartuigen. Toch staat de visserijsector in zijn totaliteit voor slechts 0,2% van de tewerkstelling in de EU. Het aantal jobs in de sector daalt elk jaar verder.

3.5 Natuurlijke beperkingen aan de groei leiden tot internationale samenwerking

De sterk groeiende productie van de zeevisserij door de steeds toenemende vlootcapaciteit in de tweede helft van de 20ste eeuw maskeert de onderliggende processen waarbij eerst nabijgelegen visgronden van geïndustrialiseerde landen werden bevestigd om dan – naarmate ze minder rendabel werden – verder uit te breiden naar verder afgelegen en diepere wateren, tot zelfs in de zuidelijke hemisfeer. In de jaren 1980 is de expansieve visserij aan een natuurlijk plafond gekomen waarbij nieuw aangeboorde visserijen niet meer compenseerden voor de verminderende productiviteit in andere, traditionelere visgebieden.

Volgens een recent rapport van de Wereldbank leidt de intensivering van de wereldwijde visserij-inspanning en de daaruit voortvloeiende uitputting van de mariene visbestanden tot economische verliezen van 50 miljard dollar per jaar. Verdere erosie van visbestanden vertaalt zich in een direct economisch verlies, dat door de sector zelf of door de bredere maatschappij gedragen moet worden. Daarom werden al tijdens de jaren '80 van de vorige eeuw belangrijke stappen genomen op het internationale toneel om afspraken te maken voor een beter beheer.

BELEIDSKADER

1 INTERNATIONAAL BELEID

Vissen trekken zich helemaal niets aan van staatsgrenzen, zodat samenwerking binnen de internationale gemeenschap essentieel is voor een effectief beheer en bescherming van de natuurlijke hulpbronnen. In het begin van de twintigste eeuw werd het bovendien duidelijk welke rijkdommen (olie, gas, enz.) de internationale wateren bevatten, waardoor de politiek-strategische en economische belangen steeds belangrijker werden. Al snel drong een internationaal afsprakenkader zich op. De onderhandelingen hierover verliepen in hun prille ontwikkelingsfase zeer moeizaam. Meer dan een halve eeuw was er internationaal geredetwist over de vraag wie de zeggenschap heeft over welk deel van de zee. Daarbij ging het ook om de zeggenschap over dat deel van de zee dat direct aan het land grenst: de territoriale wateren.

Na meerdere conferenties kwam met de totstandkoming van het VN-verdrag over het zee-recht (Montego Bay, 1982), beter bekend als UNCLOS, en de bijhorende Conventie over het in stand houden van biologische rijkdommen een voorlopig einde aan de strijd om de zee. Het verdrag verdeelt de zee in diverse zones zoals de twaalfmijlszone, de uitgebreide zone, de exclusieve economische zone, de visserijzone en de milieuzone en bevat ook regels met betrekking tot het deel van het Continentaal Plat van de aangrenzende landen. Het was even wachten op ratificatie door voldoende staten, maar uiteindelijk kon UNCLOS in 1994 in werking treden.

UNCLOS was een belangrijke stap in een betere bescherming van het mariene milieu en de visbestanden, maar ook andere internationale organisaties wilden al snel de weg naar duurzaamheid verder bewandelen.

Het visserijcomité van de FAO, de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties, werd in 1965 opgericht en buigt zich sindsdien over belangrijke internationale problemen in de visserij en aquacultuur. De belangrijkste verwezenlijking is de gedragscode voor verantwoorde visserijen. Maar de FAO is ook zeer actief bij de ondersteuning en een betere controle op havenstaten, de strijd tegen illegale visserij, enz.

Ook de OESO, de Organisatie voor Economische en Sociale Ontwikkeling, is zeer actief in de zoektocht naar een goed evenwicht tussen de verschillende dimensies van duurzaamheid en stimuleert het visserijbeleid actief door het aanreiken van richtlijnen en goede praktijken aan haar leden en andere geïnteresseerde landen.

2 EUROPEES BELEID

2.1 Externe visserijakkoorden

De Europese Unie is een van de grootste spelers in de internationale visserij. Een groot deel van de Europese vloot vist daarbij ook buiten de EU-wateren. Dat zijn zowel wateren die onder de rechtsbevoegdheid vallen van derde landen waarmee de Europese Unie visserijovereenkomsten heeft gesloten, als internationale wateren.

Door haar exclusieve bevoegdheid op vlak van visserij is de Europese Unie gemachtigd om internationale verbintenissen aan te gaan met derde landen of met internationale visserijorganisaties. Daarom voert de Europese Commissie - namens de Unie - onderhandelingen over visserijovereenkomsten met derde landen en binnen diverse regionale organisaties voor visserijbeheer (ROVB's). De bekendste ROVB is wellicht ICCAT, de *International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas*, die bijvoorbeeld instaat voor het beheer en de bescherming van de blauwvintonijn. Andere organisaties zijn *North Atlantic Fisheries Organisation* (NAFO), *North East Atlantic Fisheries Commission* (NEAFC), *South Pacific Regional Fisheries Management Organization* (SPRFMO), enz. Het doel van dergelijke overeenkomsten is om een rechtsorde voor de zeeën en oceanen te ontwikkelen en het duurzame gebruik van de mariene rijkdommen te bevorderen.

België heeft beperkte belangen in het externe visserijbeleid van de EU. Enkel de akkoorden met Noorwegen zijn van wezenlijk belang voor de Belgische visserijsector.

2.2 Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid

Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) kwam in 1983 tot stand en is een exclusieve bevoegdheid van de Europese Unie. De belangrijkste doelstelling van het GVB is het in stand houden van de visbestanden om zo duurzame bevissing mogelijk te maken. Daarnaast heeft het GVB ook oog voor de bescherming van de visgebieden en het behoud van de mariene biologische rijkdommen. Ook wil het GVB de visserij in economisch en sociaal verantwoorde omstandigheden mogelijk maken. Om die doelstellingen ook daadwerkelijk te kunnen verwezenlijken, werden op Europees niveau verschillende instrumenten ontwikkeld.

Een van de succesvolste beheersinstrumenten van de voorbije jaren zijn de langetermijnplannen. Afhankelijk van de situatie van de betrokken visbestanden, onderscheidt de Europese Commissie twee typen meerjarige plannen. Herstelplannen moeten bestanden helpen opbouwen die op instorten staan. Beheersplannen zijn bedoeld om bestanden op een biologisch veilig niveau te houden. Binnen die plannen kunnen tevens streefniveaus worden ingesteld voor de duurzame exploitatie van bestanden in verhouding tot de populatiegrootte en/of opbrengsten op lange termijn, visserijsterfte en stabiliteit van de vangsten.

Daarnaast past de EU een aantal instandhoudingsmaatregelen toe, waaronder totaal toegestane vangsten (*total allowable catches* of kortweg TAC) om de maximum hoeveelheid vis te beperken die in een bepaalde periode uit een specifiek bestand kan worden gevangen. In de Europese Unie dateren de eerste gemeenschappelijke TAC-maatregelen van 1970. Aangezien de Europese vissers al vertrouwd waren met de TAC, was het logisch om ze als een van de eerste instandhoudingsmaatregelen van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid op te nemen. De toenmalige EEG verdeelde in 1983 de vangstmogelijkheden onder de lidstaten in de vorm van quota. Er werd een formule opgesteld om de Europese totaal toegestane vangsten te verdelen op grond van een aantal factoren, waaronder de historische rechten. Dat zijn vangsten die de vloot van een land in het verleden heeft behaald. Die verdeelsleutel, beter bekend als relatieve stabiliteit, wordt nog altijd gebruikt en is verschillend van bestand tot bestand. Het waarborgt voor de lidstaten een vastgelegd percentage van de vangstmogelijkheden voor commerciële soorten waarvoor TAC's gelden. Een belangrijke uitzondering hierop vormen de preferenties van Den Haag. Wanneer de bestandssituatie ertoe leidt dat de TAC beneden een bepaalde drempel komt, kunnen bepaalde lidstaten, met name Ierland en het Verenigd Koninkrijk, een voorkeursbehandeling inroepen, waarbij hun nominaal aandeel niet verder krimpt en de TAC-reductie ten laste van de andere lidstaten komt. Zodra op Europees niveau de TAC's en quota vastgesteld zijn, kunnen lidstaten zelf bepalen hoe ze die verdelen onder hun vissers.

Een tweede instandhoudingsmaatregel is het opleggen van technische maatregelen. Doel van die maatregelen is een selectievere visserij door het voorkomen of beperken van de vangst van onvolgroeide en ongewenste vis, maar ook van zeezoogdieren, vogels, enz. De belangrijkste technische maatregelen zijn de minimummaaswijdten en andere voorzieningen aan de netten, het gebruik van selectief vistuig, gesloten gebieden en tijden, de minimummaten voor de aanvoer van vis, schaal- en schelpdieren, de grenzen voor de bijvangst of incidentele vangsten, enz. De verhoging van de selectiviteit door de technische maatregelen zorgt voor de instandhouding van de visbestanden en is op langere termijn dus ook in het voordeel van visser en consument. Toch bestaat er ook heel wat kritiek. De technische maatregelen zijn namelijk ook een belangrijke oorzaak van teruggooi. Maar vooral de complexiteit van de regels die de technische maatregelen vastleggen, zorgde de voorbije jaren voor ongenoegen. Zo zijn er verschillende technische verordeningen van toepassing, een voor elk van de zones van de Middellandse Zee, de Noordzee, de Atlantische Oceaan, de Oostzee en de Antarctische wateren. Elke reeks maatregelen is afgestemd op de specifieke kenmerken van het betrokken gebied. Bovendien werden de technische maatregelen de voorbije jaren talrijke keren aangepast, wat in de praktijk zorgde voor een ingewikkeld klunnen aan regels. Dat alles deed de Europese Commissie besluiten om een sterke hervorming en vereenvoudiging door te voeren in de algemene hervorming van het GVB na 2013 en de regio's daarbij een belangrijkere rol te laten spelen.

De constante technologische vooruitgang (zoals de toepassing van nieuwe gps-technieken, nieuwe aandrijvingstechnieken en nieuwe materialen voor de netten) van de Europese vloot maakte de vissersvaartuigen alsmaar efficiënter en ondermijnde de inspanningen om de capaciteit van de vloot te verminderen. Bovendien kan men op basis van de regelgeving geen reders dwingen om hun vaartuig definitief uit de vloot te halen. Het beperken van de activiteit op zee is wel altijd mogelijk. Daarom werd een derde instandhoudingsmaatregel ingevoerd: de visserij-inspanning (VI). Zolang er te veel vaartuigen te veel vissen, is de visserij-inspanning groter dan nodig om de beschikbare vis te vangen, wat automatisch resulteert in overbevissing. De visserij-inspanning wordt berekend door de capaciteit, d.w.z. de brutotonnage (GT) en het motorvermogen (uitgedrukt in kilowatt, kW), te vermenigvuldigen met de visserijactiviteit die wordt uitgedrukt in het aantal dagen op zee. Hoewel een beperking van de visserij-inspanning op langere termijn zou resulteren in een groter visbestand, meer volwassen vissen en een hogere productie, leidt ze op korte termijn tot minder vangsten, waardoor de sector economisch onder druk staat. Bovendien kan het gebruik van de visserij-inspanning de teruggooi verhogen, aangezien vissers door de beperkte zeedagen niet geneigd zijn weg te varen uit gebieden met veel jonge vis en kostbare tijd te verspelen door op zoek te gaan naar visgronden met grotere vis. Een beperking van de visserij-inspanning stimuleert eveneens het bevissen van de dichtbijgelegen visgronden ten nadele van de verder afgelegen gronden, die een veel langere reistijd vereisen.

2.3 Hervorming van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid

Sinds het ontstaan van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) in 1983 werd het beleid om de 10 jaar herzien. De laatste hervorming van 2002 moest zorgen voor een duurzame ontwikkeling van de visserij vanuit een ecologisch, economisch en sociaal oogpunt. Ondanks positieve ontwikkelingen zoals de meerjarige herstel- en beheersplannen, de oprichting van regionale adviesraden (RAC's) en forse capaciteitsreducties zijn de doelstellingen nog niet bereikt. Die werden de laatste jaren bovendien constant verscherpt.

De huidige toestand blijft volgens de Europese Commissie gekenmerkt door een sterke overbevissing, overcapaciteit van de vloot, hoge subsidies, geringe economische rentabiliteit en dalende vangsten. Daarenboven veranderde de context door de klimaatverandering, de financiële crisis en hoge brandstofprijzen. Dat had zware gevolgen voor de visserij. Daarop besloot de Europese Commissie dat er opnieuw een fundamentele hervorming nodig was van het GVB. Doel is om tegen 2020 de Europese visserij opnieuw performant en duurzaam te maken op economisch, sociaal en ecologisch vlak.

Op 13 juli 2011 lanceerde de Europese Commissie haar hervormingsvoorstellen, die voor een radicale ommekeer moeten zorgen in het visserijbeleid na 2013. Zo wil de Europese Commissie tegen 2015 voor alle commerciële bestanden de Maximale Duurzame Opbrengst (MDO) halen. Een aanlandingsverplichting, waarbij stapsgewijs de belangrijkste commerciële bestanden steeds in een haven moeten worden aangevoerd, moet ervoor zorgen dat teruggooi definitief tot het verleden hoort. De Commissie wil ook de overcapaciteit aanpakken door de verplichte invoering van overdraagbare visserijconcessies, zodat door marktmechanismen de vloot automatisch aangepast wordt aan de reële vangstmogelijkheden en onrendabele schepen uit de vloot verdwijnen. De overregulering op hoog politiek niveau moet dan weer tegengegaan worden door een regionalisering van het beleid.

Ook in het externe visserijbeleid ligt de nadruk op duurzame visserijakkoorden met derde landen. Daarnaast moet de hervorming van het marktbeleid leiden tot betere consumenten-informatie, eenvoudigere handelsnormen, een versterking van de producentenorganisaties, de vervanging van de interventiesteun door een uitdovend systeem van opslagsteun enz. Om de hervorming ook structureel te ondersteunen komt er ook een Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV) ter vervanging van het huidige Europese Visserijfonds (EVF).

Een belangrijke stap in de hervorming werd genomen tijdens de Raad van visserijministers in juni 2012. Daar was het overgrote deel van de ministers uit de 27 lidstaten van de EU het er over eens dat een uniform, verplicht systeem van overdraagbare visserijconcessies, waardoor de visser eerst concessies moet aankopen vooraleer hij kan vissen, geen oplossing was voor de vermindering van de vlootcapaciteit. Lidstaten moeten zelf het meest adequate systeem zoeken dat beantwoordt aan de lokale noden. Een geleidelijke overgang naar een aanlandingsplicht zou dan wel weer moeten leiden tot een selectievere visserij, waarbij teruggooi zoveel mogelijk voorkomen en vermeden wordt. In februari 2013 heeft het Europese Parlement zich uitgesproken over de Commissievoorstellen. Beide instellingen zullen via de codecisieprocedure en in overleg met de belanghebbenden de contouren vastleggen van een vernieuwd visserijbeleid, dat op 1 januari 2014 in werking zou moeten treden.

2.4 Controle

Efficiënte controlemechanismen maken integraal deel uit van een duurzaam visserijbeleid. Terwijl de regels van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) worden overeengekomen door de Europese Raad van ministers van Landbouw en Visserij en het Europese Parlement, is het de verantwoordelijkheid van elke lidstaat om erop toe te zien dat die regels in hun nationale wateren en door de eigen visserijsector worden nageleefd. In de praktijk verschilden de controle en rechtshandhaving erg van lidstaat tot lidstaat en werd er daarom besloten om het systeem helemaal te hervormen. De nieuwe controleverordening is op 1 januari 2010 in werking getreden, en stimuleert veel meer samenwerking tussen de lidstaten en een uniforme toepassing van de regels. Het controleagentschap in het Spaanse Vigo (*European Fisheries Control Agency*, EFCA) coördineert en faciliteert die samenwerking, waardoor controleurs van diverse nationaliteiten controles kunnen uitvoeren en ook de operationele middelen efficiënter kunnen worden ingezet.

Bij de controle wordt nagegaan of het vistuig aan boord van de vissersschepen in overeenstemming is met de officiële regels, of de gegevens in het elektronische logboek, waarin de schippers de datum, de plaats en de grootte van de vangst aan boord moeten bijhouden, juist zijn en of er geen te jonge vis aan boord is. Daarnaast wordt de grootte van de vangst gecontroleerd om er zeker van te zijn dat er nog quota beschikbaar zijn voor de soorten aan boord.

Dergelijke controles kunnen zowel op zee als in de havens worden uitgevoerd. Sommige lidstaten controleren zelfs vanuit de lucht waar de vissersschepen vissen. De controleurs vergelijken vervolgens hun verzamelde gegevens met de gegevens in de elektronische logboeken. Bovendien worden alle vissersvaartuigen, met uitzondering van de kleinschalige ambachtelijke visserij, nauwlettend in het oog gehouden door satellietvolgsystemen voor vissersvaartuigen (VMS, *Vessel Monitoring System*). Inbreuken worden streng bestraft met geldelijke boetes, intrekking van de visvergunning, enz. Momenteel wordt binnen de EU ook nog volop geëxperimenteerd met o.a. camera's en/of waarnemers aan boord om tot een volledige gedocumenteerde visserij te komen, maar ook hier lijkt het nodig om vanuit het beleid een kosten- en batenanalyse te maken om tot werkbare en betaalbare oplossingen te komen.

De nauwkeurige vangstrapportering is niet alleen van belang voor de controle, maar is ook van groot belang voor zowel de begeleiding van het quotaverbruik als voor de wetenschappelijke analyse en adviezen over gepaste vangstniveaus.

De nationale inspecties controleren ook alle marktactiviteiten, van aanvoer en afzet tot opslag en vervoer. De marktdeelnemers moeten immers te allen tijde de nodige documenten kunnen voorleggen over de oorsprong, de aard, de hoeveelheid en de kwaliteit van de vis, zodat die gegevens kunnen worden vergeleken met de gegevens uit logboeken en uit andere bronnen, zoals visafslagen. Nauwkeurige gegevens in de hele afzetketen maken bovendien traceerbaarheid mogelijk en kunnen een grote bijdrage leveren om de strijd tegen de wereldwijde illegale visserij aan te gaan. Zo wordt het ook mogelijk om de kwaliteit van de visproducten tegenover de consumenten te garanderen.

3 FEDERAAL BELEID

De bevoegdheden van het vroegere federale ministerie van Middenstand en Landbouw zijn na de Lambermont-akkoorden in 2002 verdeeld over de Vlaamse overheid en de federale overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. Daarmee werd Vlaanderen exclusief bevoegd voor visserij.

De overgebleven federale bevoegdheden in de maritieme zone liggen bijvoorbeeld op het vlak van leefmilieu (voor meer uitleg zie Geïntegreerd maritiem beleid), natuurlijke rijkdommen, voedselveiligheid, mobiliteit (zeevaartregelgevingen), energie, toerisme, erfgoed, ruimtelijke ordening (zie Mariene ruimtelijke planning), wetenschappelijk onderzoek en internationale verdragen in die materies. Ook op sociaal vlak is het federale niveau bevoegd (zie Sociale dimensie).

4 VLAAMS BELEID

4.1 Beheer van quota in Vlaanderen: het collectief benuttingssysteem

Het quotabeleid in Vlaanderen is gestoeld op een ‘*bottom-up*’-benadering, waarbij in de schoot van de enige erkende producentenorganisatie, de Rederscentrale, een quotacommissie actief is. Die bestaat uit vertegenwoordigers van de diverse vlootsegmenten en vergadert maandelijks, wat resulteert in adviezen aan de Vlaamse overheid voor aanvullende quotamaatregelen. De quota worden dus collectief beheerd. De belangrijkste criteria die de quotacommissie hanteert bij de toewijzing van de quota voor enkele visbestanden zijn de beschikbare quota, de visserij-inspanning, beleidsdoelstellingen, seizoensgebonden kwaliteit (voorplantingsperiodes) en verdeling per kW of per nominale hoeveelheid per dag op reisbasis, enz.

Er wordt gretig gebruik gemaakt van de mogelijkheid om quota onder lidstaten te ruilen, zodat afhankelijk van de visserijactiviteiten de quotacommissie quota kan aanvullen of omruilen voor soorten die de sector het meest nodig heeft. Dat zijn vooral bijkomende tong- en scholquota (zie [Visquota](#)).

4.2 Recente ontwikkelingen in collectief beheer

Een substantieel deel van de vangstmogelijkheden van tong en schol worden in het collectief benuttingssysteem per kW toegewezen. Daarom speelt het vermogen van het vissersvaartuig bij de toewijzing van quota een doorslaggevende rol. Het was dan ook voor reders lange tijd interessanter om hun vermogen zo hoog mogelijk op te drijven, want hoe meer vermogen, hoe meer vangstmogelijkheden.

Na de energiecrisis van 2008 voelde de sector echter zeer hard hoe afhankelijk hij was van de energieprijzen en werd een lager energieverbruik prioritair. De crisisverordening van 2008 creëerde de mogelijkheid voor een vlotte omschakeling naar meer energie-efficiënte motoren. Bij inlevering van 20% motorvermogen konden vaartuigen die aangemeld waren voor de vlootaanpassingsregeling (VAR) tot 60% steun voor motorvervanging genieten. Door de koppeling van kW met quotaverdeling zouden de reders echter ook daarna een kleiner quotum toebedeeld krijgen. Een reder die inspanningen deed op het vlak van energiebesparing zou dus bestraft worden door een inperking van zijn vangstmogelijkheden. Om dat te neutraliseren, kregen die vaartuigen 25% extra vangstmogelijkheden per kW toegewezen. Via latere samenvoeging van motorvermogens konden die vaartuigen ondanks het wettelijk maximumplafond van 1.200 kW toch vangstmogelijkheden voor 1.500 kW verkrijgen.

Door de wijziging aan het visvergunningbesluit kregen ook reders van vissersvaartuigen die geen motorvervanging – met 20% inlevering van capaciteit – uitvoeren, de kans om 20% motorvermogen aan de vloot definitief te onttrekken. In ruil daarvoor krijgen ook zij 25% extra vangstmogelijkheid, via aanpassing van de “vangstrechtfactor”. Zo is het nu mogelijk dat vier reders, elk met een vaartuig van 1.200 kW, samen een vijfde vaartuig van 1.200 kW kopen en dat uit de vloot halen zonder enige overheidssteun. De vrijgekomen vangstrechten komen voor een kwart ter beschikking van elk van de vier overblijvende vaartuigen. Daardoor kunnen zij hun theoretisch vermogen doen stijgen tot 1.500 kW, waardoor ook hun vangstmogelijkheden evenredig stijgen.

In ruil voor het inleveren van de visvergunning van 1.200 kW kunnen zij ten vroegste tegen 2014 hun vangstmogelijkheden verhogen met de factor 1,25 waarbij iedere reder 300 kW inlevert. Dat principe werd ook opengesteld voor het kleine vlootsegment, dat bestaat uit vaartuigen met een maximumvermogen van 221 kW.

Die capaciteitsonttrekking aan de Belgische vloot is een belangrijke doelstelling en kadert in de Europese strijd om de overcapaciteit in de Europese vloot tegen 2015 terug te dringen. Door de inspanningen van de voorbije jaren zit Vlaanderen sinds 2003 onder de steeds dalende capaciteitsplafonds. In 2011 bevond de visserijcapaciteit in brutotonnage zich zelfs 20% onder het door de Commissie toegelaten capaciteitsreferentieniveau.

4.3 Recreatieve zeevisserij

Naast de commerciële zeevisserij bestaat er ook een belangrijke recreatieve zeevisserij, waarbij de vangsten niet voor verkoop aan derden bestemd zijn. In het Belgisch deel van de Noordzee gaat het vooral om zeehengelen en garnaal- en platvisvisserij met kleine sleepnetten. Op het strand vindt passieve strandvisserij met vaste netten plaats en er zijn lijnvisserij actief op het strand, op pieren en strandhoofden. Onderzoek wijst uit dat het zeehengelen vooral gelokaliseerd is op en rondom scheepswrakken. Ondanks de beperkte gegevens en informatie wordt de totale vangst door de recreatieve visserij ingeschat op 12% van de visvangst wereldwijd. Een inschatting van het belang van de recreatieve visserij in het Belgische deel van de Noordzee ontbreekt, maar er zijn aanwijzingen dat de vangsten verwaarloosbaar zijn in vergelijking met de inschatting op internationaal niveau. Naar schatting zijn er voor de vier kusthavens (Nieuwpoort, Oostende, Blankenberge en Zeebrugge) enkele tientallen vaartuigen die gebruikt worden voor de recreatieve visserij. De Vlaamse Vereniging van Hengelsportverbonden telt ongeveer 2.000 zeesportvisserij leden. In tegenstelling tot de commerciële visserij is de zeesportvisserij niet onderworpen aan vergunningen, maar ze wordt wel geregeld door Vlaamse en nationale wetgeving.

4.4 Maatschappelijk convenant ter bevordering van een duurzame Vlaamse visserijsector

De Vlaamse visserijsector engageert zich de laatste jaren steeds meer in het duurzaamheidsverhaal. In augustus 2011 nam de Rederscentrale nog het initiatief om een maatschappelijk convenant af te sluiten, met de actieve steun van het ILVO, Natuurpunt en de Vlaamse overheid. Samen willen ze de ontwikkeling naar een duurzame en maatschappelijk gewaardeerde Vlaamse visserij bevorderen door tal van acties. Er wordt ook een link gemaakt met het project 'Valduvis' om de keten van de duurzame vis verder uit te bouwen en te valoriseren. Duurzame visserij wordt ook verder gestimuleerd door het opstellen van een verbetertraject, en een duurzaamheidstoets waaraan nieuwe investeringsprojecten zullen worden getoetst.

Op lange termijn moeten het convenant en de diverse acties ervan leiden tot een verdere verduurzaming van de Vlaamse visserijsector die binnen een ecosysteemvisie haalbare visserijmethodes gebruikt met lage uitbatingskosten, en een vloot die de brandstof- en werkingskosten beperkt.

Het convenant schetst ook een toekomstbeeld. Daarin benut de Vlaamse visserij de quota optimaal via hoogstaand selectief vistuig, waardoor ook het bodemleven gespaard blijft. Dat zou moeten leiden tot een goede milieustatus van de zeeën en een goed imago van de Vlaamse visserij. Daarnaast wil de sector visserijgerelateerde bedrijven in Vlaanderen kunnen bevoorraden met kwalitatief hoogstaande producten. Hij wil in staat zijn om in te spelen op marktevoluties en zelf initiatieven kunnen nemen om vraag en aanbod te diversifiëren. De sector wil in de toekomst ook voor een stabiele werkgelegenheid zorgen met aandacht voor de veiligheid en voor de verjonging van de visserijsector door voldoende instroom.

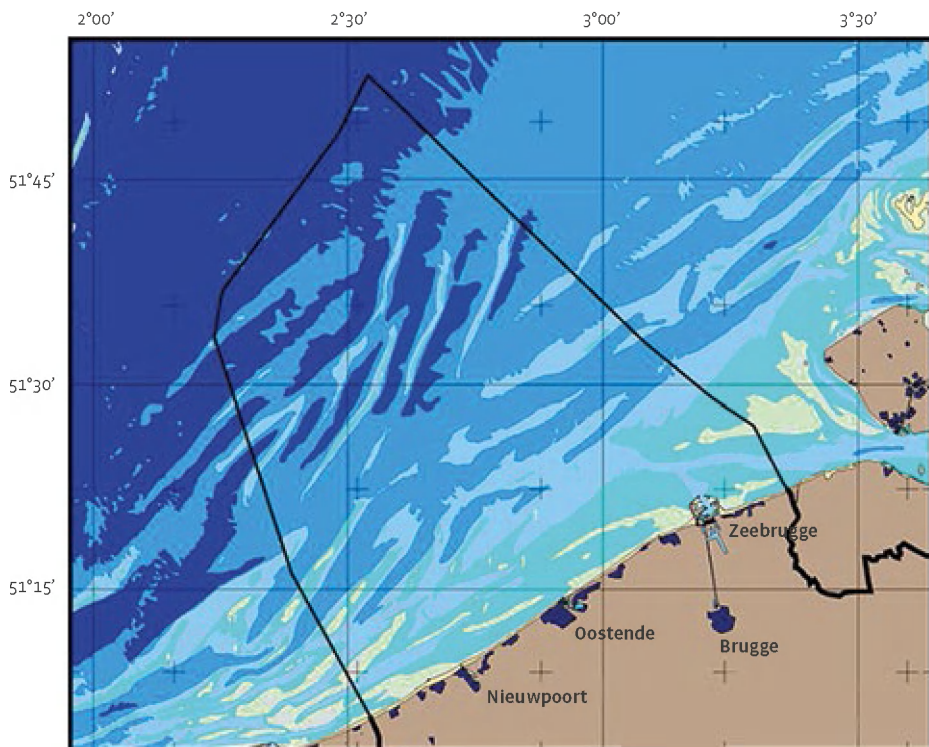
VISSERIJ IN VLAANDEREN

1 STRUCTURELE KENMERKEN

1.1 Ruimtelijke spreiding

De Vlaamse vissersvloot is zowel actief in de eigen zeegebieden als in de EU-wateren en in de wateren van derde landen. Met een kustlijn van 67 km beslaan de Belgische zeegebieden (figuur 7) een totale oppervlakte van 3.478 km², waarvan 1.430 km² behoort tot de territoriale zee (de twaalfmijlszone). De afbakeningen van de territoriale zee en de Exclusief Economische Zone (= Belgisch Continentaal Plat) met de buurlanden zijn vastgelegd bij onderling verdrag en bevestigd door Belgische wetten. De territoriale zee wordt in hoofdzaak bevist door de kustvissers en enkele eurokotters.

Figuur 7. De Belgische zeegebieden

Bron: Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee en het Schelde-estuarium (BMM)

Buiten de Belgische zeegebieden is de vloot actief in de Zuidelijke en Centrale Noordzee maar ook in de Westelijke wateren. Ook wordt jaarlijks gedurende een aantal weken op tong gevestig in de Golf van Biskaje. De Vlaamse vloot heeft ook toegang tot de kustwateren van andere lidstaten (figuur 8 en tabel 1). In geografisch afgebakende gebieden van de kustwateren van het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Frankrijk heeft de Vlaamse vloot toegang tot de zone van 6 tot 12 zeemijl. Over de hele kust van Nederland heeft de Vlaamse vloot toegang tot de zone van 3 tot 12 zeemijl. Conform het Benelux-akkoord heeft de Vlaamse vloot bovendien toegang tot de zone van 0 tot 3 zeemijl. Omgekeerd kunnen ook Nederlandse vaartuigen in die Belgische zones vissen. Naast de toegangsregels dienen de vaartuigen die vissen in de kustwateren, ook te voldoen aan de voorgeschreven technische specificaties voor maximaal motorvermogen, vistuig en minimaal te respecteren maaswijdte. België beschikt ook over de mogelijkheid om ten hoogste en tezelfdertijd twee vaartuigen te laten vissen in de 'Shetlandbox'.

Figuur 8. Toegang tot de kustwateren van andere EU-lidstaten

Bron: Nationaal Strategisch Plan (NSP)

Tabel 1. Toegang tot de kustwateren van andere EU-lidstaten

Geografisch gebied	Vissoort	Hoeveelheid
Nederland (3 tot 12 zeemijl)		
hele kust	Alle soorten	Onbeperkt
Ierland (6 tot 12 zeemijl)		
Cork south tot Carnsore Point south	Demersale soorten	Onbeperkt
Wicklow Head east tot Carlingford Lough south-east	Demersale soorten	
Verenigd Koninkrijk (6 tot 12 zeemijl)		
Berwick upon Tweed east tot Coquer Island east	Haring	Onbeperkt
North Foreland east tot Dungeness new lighthouse south	Haring	
Cromer north tot North Foreland east	Demersale soorten	
Dungeness new lighthouse south tot Selsey Bill south	Demersale soorten	
Straight Point south east South tot Bishop north-west	Demersale soorten	
Denemarken		
Blavands Huk tot Bovbjerg (6 tot 12 zeemijl)	Kabeljauw, Schelvis	Onbeperkt, alleen in juni en juli
Thyboron tot Hanstholm (6 tot 12 zeemijl)	Wijting, Schol	
Skagerrak (Hanstholm-Skagen) (12 tot 45 zeemijl)	Schol	
Frankrijk (6 tot 12 zeemijl)		
Belgisch-Franse grens tot het oosten van het departement La Manche (monding van La Vire -Grandcamp-les-Bains)	Demersale soorten	Onbeperkt
49° 23' 30" NB - 1° 2' WL richting NNO	sint-jakobsschelpen	

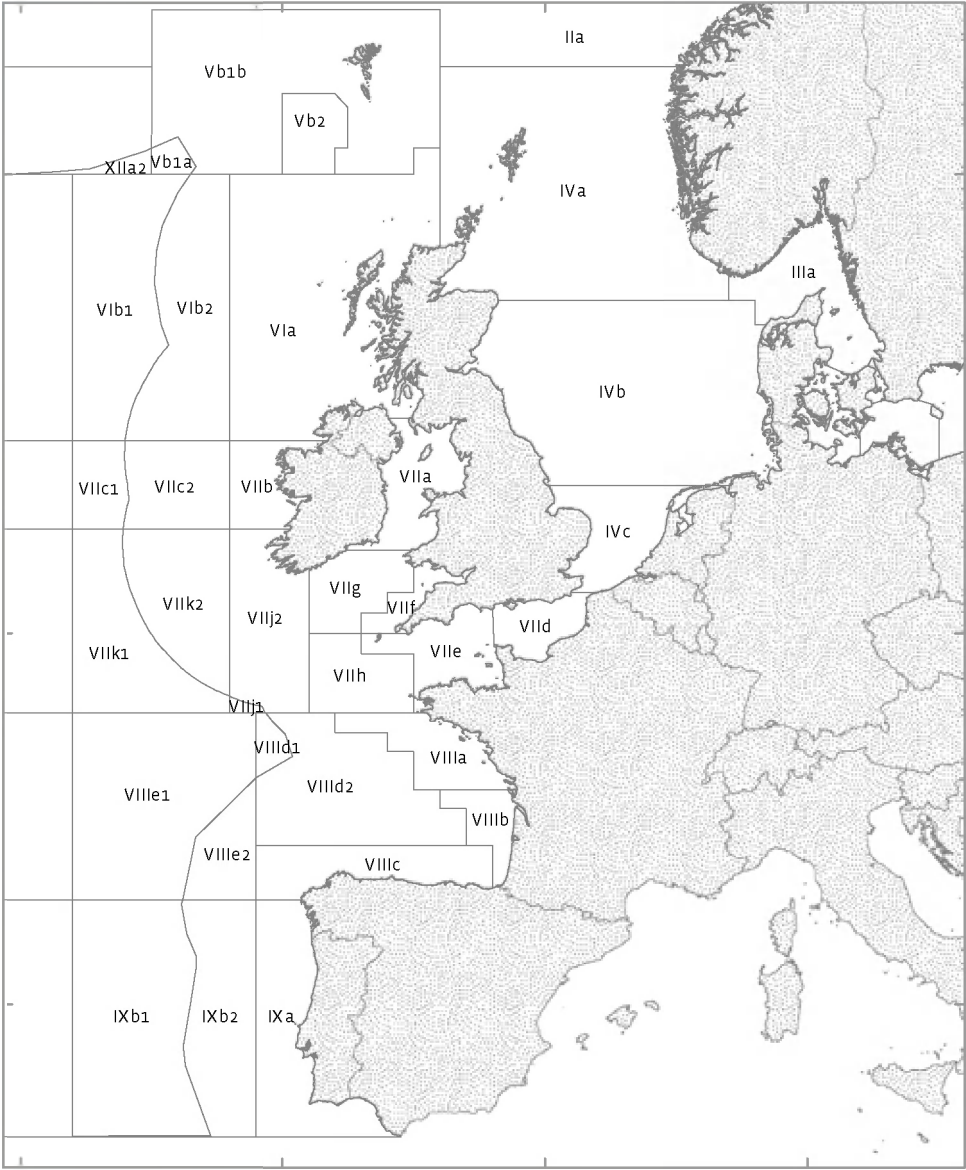
Bron: Departement Landbouw en Visserij

In de niet-Europese wateren beschikken Vlaamse vissersvaartuigen over beperkte quota in de Noorse wateren. Quotabeperkingen en beperkingen voor de visserij-inspanningen in de verordeningen zijn van toepassing in de vermelde gebieden, erkend door de *International Council for the Explorations of the Sea* (ICES) (figuur 9). De gebieden die door Vlaamse vissers bevestigd mogen worden, zijn:

- Noordzee in gebieden IIa en IV;
- Skagerak in IIIa;
- Westen Schotland in Vb;
- Ierse zee in VIIa,
- Westelijk deel kanaal in VIIe;
- Oostelijk deel kanaal in VIId,
- Keltische zee in VIIf,g,h,j,k;
- Golf van Biskaje in VIII.

De toegekende quota in visgronden in I, II, IIIa, Vb (Faeröer), XII, XIV worden niet opgevist, meestal omdat ze worden geruild met andere landen.

Figuur 9. ICES-visgebieden

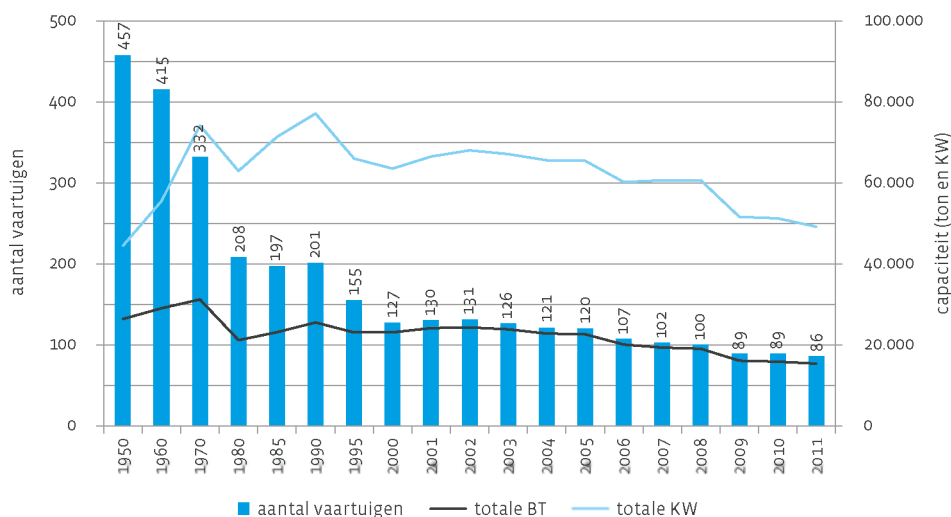

Bron: ICES

1.2 Sectorontwikkeling

Binnen de Europese vloot mag dan al sprake zijn van overcapaciteit, uit figuur 10 blijkt duidelijk hoe de voorbije jaren de Vlaamse vissersvloot al zwaar is afgebouwd. In 1950 bedroeg de vloot nog 457 vaartuigen, terwijl dat begin 2012 nog maar 86 is. Een verdere inkringing van de vloot zou kunnen leiden tot het volledig verdwijnen van de visserijsector. Men spreekt daarom wel vaker over het kritisch minimum (of '*minimum vitale*'), dat de vloot heeft bereikt. België ijvert daarom op Europees niveau sterk voor het behoud van zijn kleine, nationale vloot die op de rand van de economische leefbaarheid balanceert.

Figuur 10. Evolutie van de Belgische vissersvloot, aantal vaartuigen en capaciteit (ton) op 31 december van het jaar, 1950-2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij

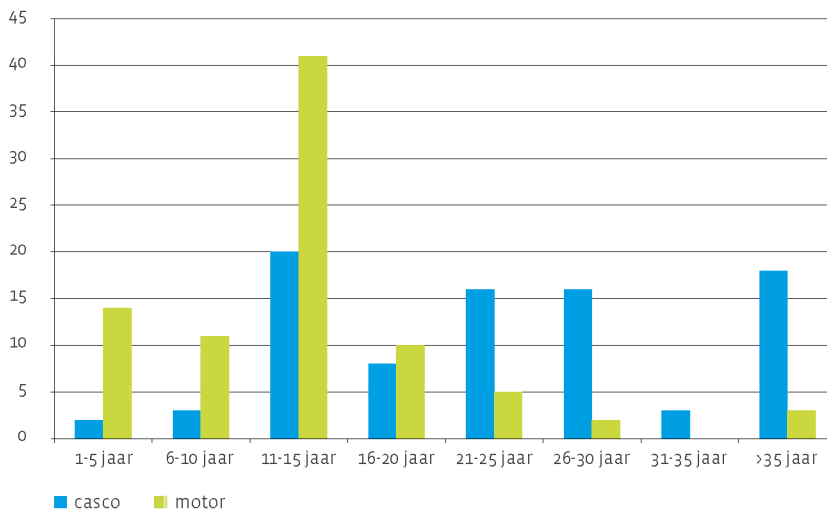
De belangrijke reductie van de laatste jaren is vooral het gevolg van de slooprunde die de overheid in 2009 organiseerde. Zeven vaartuigen van het grote vlootsegment (GVS) beëindigden volledig hun activiteit en twee andere vaartuigen werden vervangen door een vaartuig met een lagere capaciteit (zie Vlootaanpassingsregeling). Bovendien wisselden vier vaartuigen van eigenaar als gevolg van gedwongen verkoop door faillissement. De nieuwe eigenaren 'onttrokken' die vaartuigen zonder steun aan de vloot, waardoor ze een deel van de capaciteit over andere vaartuigen konden verdelen of de capaciteit konden inleveren in ruil voor meer vangstmogelijkheden door de vangstrechtfactor (zie Recente ontwikkelingen in collectief beheer).

Op 31 december 2011 behoorden 41 vaartuigen tot het grote vlootsegment (vaartuigen met een motorvermogen van meer dan 221 kW) en 45 vaartuigen tot het kleine vlootsegment (vaartuigen met een motorvermogen van maximaal 221 kW). Van de totale capaciteit van 49.135 kW en 15.326 BT van de gehele Vlaamse vloot behoort ongeveer 80% van het motorvermogen en 77% van de tonnage tot het grote vlootsegment.

Zeebrugge is de thuishaven voor 44 vaartuigen, Oostende voor 26, terwijl Nieuwpoort 10 en Blankenberge 4 vaartuigen telden. Daarnaast zijn er ook nog 2 Schelde-estuariumvisserstvaartuigen.

Een andere belangrijke uitdaging voor de sectorontwikkeling is de ouderdom van de Belgische vloot. Zo waren er begin 2012 nog steeds twee vaartuigen van 1961 actief, terwijl het allernieuwste vaartuig dateert van 2010. De gemiddelde leeftijd van de Belgische vloot is ondertussen opgelopen tot 24 jaar. Figuur 11 toont aan dat vooral de romp (casco) van de vaartuigen zeer verouderd is. De laatste jaren werd er wel veel aan motorvernieuwing gedaan.

Figuur 11. Aantal vaartuigen van de Vlaamse vissersvloot, volgens ouderdom van casco en van motor, 2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Hoewel de Belgische vloot om rentabiliteitsredenen en door gebrek aan verjonging bij reders en vissers in de komende jaren nog verder zal afnemen, rijst in de toekomst de vraag naar nieuwbouwmogelijkheden. Sinds de herziening van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid in 2002 is er geen steun voor nieuwbouw meer mogelijk, waardoor er amper aan vernieuwing werd gedaan. De voorbije jaren kwamen slechts enkele nieuwe kleine vaartuigen bij de vloot ter vervanging van grote vaartuigen.

1.3 Vlootaanpassingsregeling

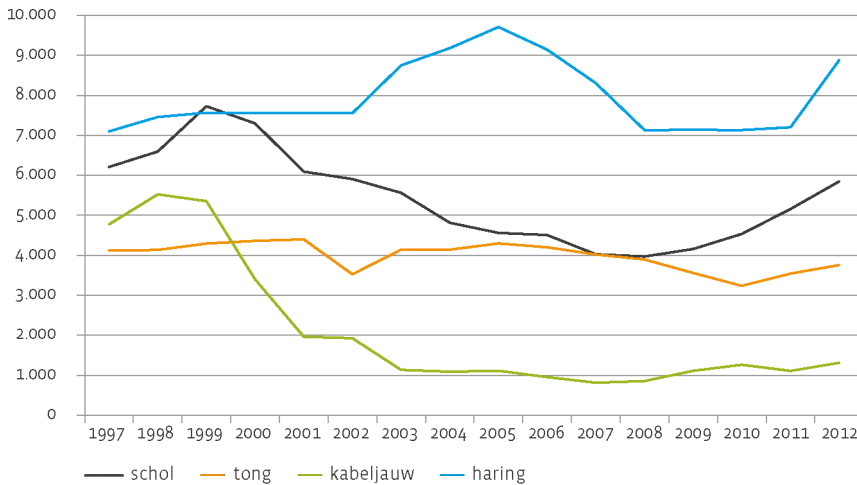
De vlootaanpassingsregeling (VAR) is het gevolg van de gasoliecrisis in 2008. Daarop besloot de Raad van visserijministers om de hard getroffen vissersvlooten te ondersteunen met een tijdelijke actie. Daardoor konden investeringen die leidden tot een verhoogde energie-efficiëntie en/of milieuvriendelijkere vistechnieken, genieten van een hogere overheidssteun van 60% i.p.v. 40%. Voor vaartuigen die deel uitmaken van de VAR, wordt die verhoogde steun tevens toegestaan voor motorvervanging en vistuig. Maar om van de steun voor motorvervanging te kunnen genieten, moet 20% motorvermogen worden ingeleverd. Het quotabeheer wordt zodanig aangepast dat de inlevering neutraal is op het vlak van toewijzing van vangstmogelijkheden op basis van het motorvermogen.

De Vlaamse Regering stemde op 8 mei 2009 in met een VAR, voor de boomkorvaartuigen met een motorvermogen van meer dan 221 kW. Daardoor werden in 2009 negen grote boomkorvaartuigen voor een definitieve beëindigingsregeling geselecteerd, waarbij minstens 20% van de vlootcapaciteit van de VAR, ofwel 8.286 kW en 2.641 BT, werd onttrokken. Het gaat om een totaal premiebedrag van 7,6 miljoen euro, waarvan 75% werd gefinancierd uit het Europees Visserijfonds (zie Europees Visserijfonds). Twee vaartuigen werden in het kader van de VAR, gedeeltelijke buitenbedrijfstelling, vervangen door kleinere types. Volgens het Operationeel Programma zou tegen 2015 de globale visserijcapaciteit t.o.v. 2007 met 24% moeten verminderen. Via de slooprondte werd daarvan de helft al verwezenlijkt, zodat de Belgische vloot ook beter gewapend is voor de toekomst.

1.4 Visquota

De vangstmogelijkheden, uitgedrukt in *Total Allowable Catches* (TAC's) en quota, worden jaarlijks tijdens de Raad van visserijministers van december voor het jaar daarop onderhandeld. Zo bepaalde de Raad van 2011 de mogelijkheden voor de Vlaamse vloot in 2012 in overleg met wetenschappers en vertegenwoordigers van de Vlaamse visserijsector. Aangezien de voor Vlaanderen belangrijkste bestanden, schol en tong in de Noordzee, momenteel in uitstekende gezondheid verkeren, konden de TAC's voor beide bestanden met 15% stijgen. De TAC's in de Ierse zee, een belangrijke Vlaamse visgrond, werden fors verminderd.

België heeft in het totaal een zestigtal quota ter beschikking, die collectief beheerd worden. Figuur 12 geeft een evolutie weer van de Belgische quota voor enkele vissoorten in tonnage vanaf 1997 tot 2012. De laatste jaren is er een gestage groei merkbaar. Vooral de quota voor haring en schol stijgen sterk door de goede biologische toestand van die bestanden. Tong kende vooral een knik in 2010, maar evolueert in de positieve zin. Kabeljauw daarentegen blijft op een laag niveau staan.

Figuur 12. Evolutie van de quota van kabeljauw, schol, tong en haring, ton, 1997-2012

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Door supplementaire quota-uitwisselingen met andere EU-landen in de loop van het jaar wordt getracht om het gehele jaar rond te kunnen vissen (tabel 2). Er wordt zo ook extra flexibiliteit ingebouwd voor de vissers. Daarbij valt het op dat de vangstmogelijkheden voor tong in de periode 2007-2011 voor bijna een derde worden bijgeruild. Voor schol bedraagt dat in 2011 ongeveer een kwart, terwijl in 2007 nog bijna 60% bijgeruild werd. België ruilt hiervoor tal van eigen quota, die de Vlaamse vissers niet zelf kunnen of willen opvissen. Zo is haring een belangrijk voorbeeld van een quotum dat omgeruild wordt met andere EU-lidstaten (figuur 12).

De vissers hebben ook voldoende quota nodig van de zogenaamde bijvangstsoorten om hun visserijactiviteiten te kunnen voortzetten. Een goede illustratie daarvan is de kabeljauw. Op basis van Vlaamse regelgeving is de gerichte visserij op kabeljauw momenteel verboden, maar er zijn wel quota nodig voor toevallige bijvangsten. De ruilmogelijkheden voor kabeljauw daalden de voorbije jaren aanzienlijk, en ondertussen is het kabeljauwquotum zo laag dat maar weinig landen kabeljauw op overschot hebben en kunnen wegruilen, waardoor visserijactiviteiten in bepaalde EU-lidstaten nu al belemmerd worden.

Tabel 2. Effectieve quota na ruilen voor drie belangrijke vissoorten, 2007, 2009 en 2011

jaar	visbestand	initieel quotum (ton)	ruil (ton)	effectief quotum (ton)	verschil effectief t.o.v. initieel quotum
2007	kabeljauw	814	429	1.243	53%
	schol	4.027	2.325	6.352	58%
	tong	4.021	1.077	5.098	27%
2009	kabeljauw	1.112	244	1.356	22%
	schol	4.158	1.128	5.286	27%
	tong	3.560	989	4.549	28%
2011	kabeljauw	1.110	61	1.171	5%
	schol	5.159	1.265	6.424	25%
	tong	3.509	1.029	4.538	29%

Bron: Departement Landbouw en Visserij

1.5 Visserij-inspanning

Naast de jaarlijkse vaststelling van de TAC's en quota als instrument voor het beheer van de visbestanden, heeft de EU ook beperkingen ingevoerd op het gebied van de visserij-inspanning (zie Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid). 'Visserij-inspanning' is het product van de capaciteit en de activiteit van een vaartuig en wordt meestal uitgedrukt in kW-zeedagen.

In de beschermde gebieden kabeljauw (Noordzee, Oostelijk deel Engels Kanaal en Ierse Zee) zijn maximale visserij-inspanningsniveaus voor de diverse vaartuiggroepen van toepassing, die onderling verschillen afhankelijk van de gebruikte visserijmethode. Die maxima worden jaarlijks overeenkomstig de bepalingen van het meerjarenplan voor kabeljauw fors vermindert. Vlaanderen opteerde voor een collectieve aanpak, waarbij de verschillen onder de diverse methodes worden genivelleerd. Overhevelingen tussen vaartuiggroepen zijn mogelijk voor zover er geen negatief effect op kabeljauw is. Overheveling naar een methode die meer kabeljauw vangt, betekent een overeenkomstige vermindering in zeedagen.

België hanteert bovendien een overkoepelende vaartdagenbeperking over alle visserij-gebieden heen via Vlaamse regelgeving. Het aantal toegestane vaartdagen wordt hiermee per kalenderjaar nationaal vastgelegd. In 2011 gold een maximum van 265 vaartdagen per vaartuig en presteerde de gehele vloot 15.855 vaartdagen (-5% t.o.v. 2010).

De controlediensten kunnen perfect volgen waar en wanneer een vaartuig zich precies bevindt en met welke snelheid het vaart door een satellietvolgsysteem voor vissersvaartuigen (VMS, Vessel Monitoring System), dat op regelmatige tijdstippen gegevens doorstuurt naar de visserijautoriteiten. Satellietvolgsystemen voor vissersvaartuigen worden inmiddels gebruikt als standaardinstrument bij visserijinspecties. Binnen de hele EU gebruiken de lidstaten systemen die compatibel zijn, zodat controlediensten niet alleen toezicht kunnen uitoefenen op vaartuigen van andere lidstaten, maar ook gegevens kunnen uitwisselen, wanneer vaartuigen tijdens een visreis van het ene visgebied in het andere trekken.

2 ECONOMISCHE DIMENSIE

2.1 Gemeenschappelijke marktordening

Vooraleer de vis daadwerkelijk op ons bord belandt, legt die nog een heel parcours af: van producent naar de handelaar tot bij de consument. De EU heeft ook hier een belangrijke rol. De markt voor visserijproducten binnen de EU is immers sinds het begin van de jaren zeventig geregeld door de gemeenschappelijke marktordening (GMO). Door de hervorming van het visserijbeleid op Europees niveau zal ook het marktbeleid grondig herzien worden na 2013. Het hoofddoel van het hervormde marktbeleid is de promotie van een duurzaam beleid voor visserijproducten door middel van een economisch leefbare sector die in toenemende mate het beheer zelf in handen neemt.

Producentenorganisaties verenigen nu al op vrijwillige basis vissers of viskwekers. In eerste instantie treden ze op om het aanbod op de vraag af te stemmen door een betere planning van de activiteiten aan te moedigen en door maatregelen te nemen die de kwaliteit van de producten en de afzet ten goede komen. Ten tweede hanteren ze een aantal prijsondersteunende mechanismen. Wanneer marktstabiliseringsmaatregelen worden genomen, komen alleen de leden van de producentenorganisaties in aanmerking voor steun. In België verzamelt één erkende producentenorganisatie, de Coöperatieve Vennootschap 'Rederscentrale, producentenorganisatie van de reders ter zeevisserij' in Oostende, de hele sector. In de toekomst zullen de taken van de PO's worden uitgebreid tot meer marketinggerichte activiteiten. Daardoor moeten ook het jaarlijkse visplan en het jaarlijkse activiteitenverslag uitgebreid worden tot jaarlijkse productie- en marketingplannen. Bovendien wordt samenwerking tussen verschillende producentenorganisaties en met andere branches in de keten gestimuleerd.

Momenteel moet de GMO ook een zekere prijsstabiliteit verzekeren en in principe correcte prijzen aan de producenten garanderen. De producenten kunnen daarom aanspraak maken op een financiële vergoeding wanneer producten definitief uit de markt worden genomen, omdat ze de vooropgezette minimumprijs niet halen in de vismijn. Bij ontregeling van de markt kan voor bepaalde producten op initiatief van de PO een vorkstelsel worden gehanteerd, waarbij de interventieprijs tijdelijk met 10% daalt of stijgt.

Tabel 3 toont aan hoe beperkt de interventie de voorbije jaren was in vergelijking met de totale aanvoer. In 2010 was er een lichte daling van de opgehouden hoeveelheden vis in Belgische havens, na de toename in 2008-2009, toen de visprijzen zeer laag waren. Een derde van de aanvoer van steenbolk werd aan de markt onttrokken, naast meer dan 10% van de aanvoer van hondshaai en schar. Toch blijkt uit de tabel dat de interventie t.o.v. de totale aanvoer zeer beperkt bleef: amper 2,6%. In 2011 was de interventie vooral hoog voor schar en hondshaai, maar bedroeg het percentage van de opgehouden vis amper 1,1% van de totale aanvoer.

Tabel 3. Opgehouden hoeveelheden vis in Belgische havens t.o.v. de totale aanvoer, ton, 2010-2011.

vissoort	opgehouden hoeveelheid		totale aanvoer		% opgehouden	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
schelvis	18,2	2,5	209,9	275,5	8,7	0,9
wijting	10,2	0,7	246,0	191,2	4,1	0,4
heek	1,2	0,8	47,8	35,2	2,5	2,3
steenbolk	115,2	16,1	343,5	312,5	33,5	5,2
schol	94,6	17,0	3.929,5	4.853,9	2,4	0,4
bot	10,0	7,0	208,3	291,3	4,8	2,4
schar	44,7	38,4	367,4	323,8	12,2	11,9
tongschar	2,3	0,9	534,1	701,1	0,4	0,1
schartong	3,3	0,1	253,8	317,8	1,3	0,0
rog	15,8	12,2	1.269,2	1.478,1	1,2	0,8
poon	21,7	1,1	651,9	679,0	3,3	0,2
kongeraal	2,2	0,3	26,4	30,8	8,3	1,0
hondshaai	75,3	82,9	471,6	542,8	16,0	15,3
andere demersale soorten	4,6	2,8	5.383,2	5.239,8	0,1	0,1
pelagische soorten	0,5	0,1	21,8	49,2	2,3	0,2
schaal- en weekdieren	2,0	8,9	2.005,4	1.582,5	0,1	0,6
totaal	421,8	191,8	15.969,8	16.904,5	2,6	1,1

Bron: Departement Landbouw en Visserij

De huidige vrij complexe marktinterventieregeling wordt bij de hervorming van de GMO drastisch vereenvoudigd. Door de stelselmatige afbouw van het systeem tijdens voorgaande hervormingen heeft de marktinterventieregeling in het recente verleden slechts in beperkte mate bijgedragen tot marktstabilisatie of ondersteuning van het inkomen van de producenten. Bovendien is vernietiging van producten die niet de gewenste minimumprijs halen maatschappelijk niet meer aanvaardbaar. Er zal in de toekomst dus wellicht enkel nog steun verleend worden voor tijdelijke opslag onder bepaalde voorwaarden. De PO's zullen daarvoor zelf, volgens bepaalde regels, vóór de start van het visseizoen, richtprijzen kunnen bepalen.

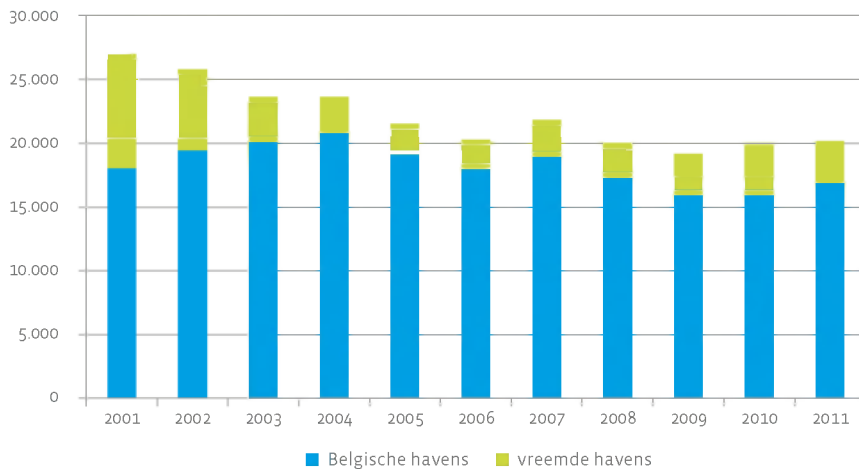
Ten slotte bevat de GMO ook nog gemeenschappelijke handelsnormen. Enkel de producten die voldoen aan de handelsnormen mogen in de handel voor menselijke consumptie worden gebracht. In de toekomst zullen consumenten ook beter geïnformeerd worden over de herkomst van de visserijproducten, wat moet aanzetten tot duurzamere aankopen.

2.2 Aanvoer en besomming

In 1950 bedroeg de aanvoer van de Belgische vissersvaartuigen nog in totaal 53.848 ton – met het topjaar 1955 als uitschieter met 72.428 ton – maar sindsdien daalt de aanvoer sterk. Deze evolutie in de aanvoer is in belangrijke mate te verklaren door een wijziging in het vangstassortiment. Gedurende de jaren vijftig, zestig en zeventig was de pelagische visserij nog zeer belangrijk. Massale hoeveelheden haring werden aangeland en verhandeld. Ondertussen domineert in Vlaanderen de gespecialiseerde platvisvisserij. Maar om dezelfde waarde te verwezenlijken als voor 1 kg tong heeft men 25 à 30 kg haring nodig. Bovendien verdween door de kabeljauwoorlogen de vroegere belangrijke verre Vlaamse visserij, beter bekend als de IJslandvisserij.

Figuur 13 toont aan hoe de brandstofcrisis in 2008 een belangrijke daling van de aanvoer veroorzaakte, met als dieptepunt het jaar 2009. Vanaf 2010 is er weer een licht herstel merkbaar met een lichte stijging van 3% tot 19.764 ton. In 2011 steeg de aanvoer verder tot 20.138 ton (+2%).

Figuur 13. Jaarlijkse aanvoer door Belgische vissersvaartuigen, ton, 2001-2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Als de aanvoer van de Belgische visserij daalt, is er logischerwijze ook een neerwaartse trend in de opbrengsten. In tabel 4 blijkt nog hoe de besomming sinds 1970 gestaag stijgt tot begin de jaren 1990. In 2009 wordt een absoluut dieptepunt bereikt met opnieuw een licht herstel (+12%) het jaar daarop tot op het niveau van 2008. In 2011 zien we nog een sterkere stijging van de besomming. Ook in reële waarden is er een vooruitgang, maar de periode 2008-2011 blijft het laagst in de tijdsreeks en is tekenend voor de moeilijkheden in de visserijsector.

Tabel 4. Evolutie van de besomming door Belgische vissersvaartuigen, 1.000 euro, 1950-2011

jaar	Belgische havens	vreemde havens	totaal	totaal in reële waarde (basis 1950)
1950	10.469	154	10.623	10.623
1960	13.285	1.920	15.206	12.567
1970	22.946	151	23.098	14.188
1980	40.917	6.609	47.526	14.341
1990	73.798	14.283	88.082	17.036
2000	62.535	26.137	88.672	13.943
2001	68.257	28.327	96.584	14.820
2002	71.390	20.521	91.911	13.876
2003	78.209	12.155	90.364	13.481
2004	77.590	8.299	85.889	12.550
2005	78.096	8.184	86.280	12.266
2006	81.692	8.995	90.687	12.665
2007	79.508	10.820	90.328	12.389
2008	66.599	9.680	76.279	10.012
2009	59.200	9.167	68.367	8.979
2010	64.977	11.265	76.242	9.798
2011	69.093	10.344	79.437	9.861

Bron: Departement Landbouw en Visserij

De aanvoer in Belgische havens bedroeg in 2011 16.905 ton, terwijl de buitenlandse havens goed waren voor 3.233 ton (figuur 13). In 2011 neemt de totale verkoop in vreemde havens opnieuw licht af na een sterke stijging in 2010.

Tabel 5 toont aan dat in Nederland de belangrijkste buitenlandse havens liggen. De verkoop in Nederland van onder Belgische vlag gevangen vis omvat 83% van de globale aanvoer van Belgische vaartuigen in vreemde havens. In 2011 waren 27 quota-hoppers actief. Deze vaartuigen behoren toe aan eigenaars met hoofdzakelijk Nederlandse kapitaalbreng en moeten voldoen aan de wettelijke bepalingen inzake hun economische band met de kuststreek. In 2011 voerde deze groep 2.061 ton visserijproducten aan in Nederlandse havens, wat overeenkwam met ongeveer 38% van hun totale gezamenlijke aanvoer. Dit betekent ook dat ongeveer 600 ton wordt verkocht in Nederlandse havens door niet-quotahoppers. In beide gevallen gaat het hierbij vooral om schol en garnaal. De verkopen in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn een gevolg van de gerichte visserij van enkele Belgische vissersvaartuigen op sint-jakobsschelpen.

Tabel 5. Verkoop door Belgische vaartuigen in vreemde havens per land, ton, 2006-2011

land	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Denemarken	44	231	55	13	22	51
Frankrijk	28	22	85	102	61	201
Verenigd Koninkrijk	0	7	124	341	348	292
Ierland	1	0	0	0	0	0
Nederland	2.207	2.538	2.389	2.783	3.337	2.689
Duitsland	0	19	52	9	35	0
totaal	2.282	2.816	2.705	3.247	3.803	3.233

Bron: Departement Landbouw en Visserij

De besomming in buitenlandse havens was in 2010 het hoogst sinds 2003, maar daalt met 8% in 2011. Niet geheel verrassend vormt de verkoop in Nederland de grootste brok van de aanvoerwaarde in het buitenland (tabel 6).

Tabel 6. Besomming van Belgische vaartuigen in vreemde havens, 1.000 euro, 2006-2011

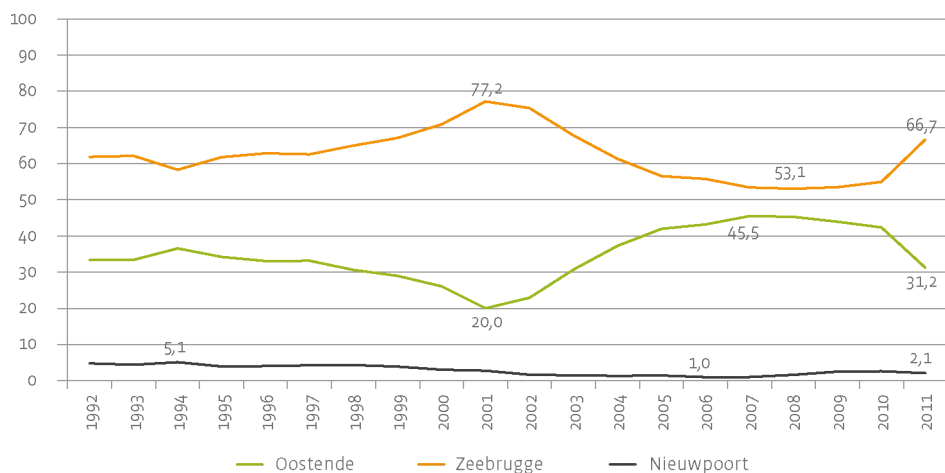
land	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Denemarken	105	674	163	25	34	113
Frankrijk	154	75	287	281	238	689
Verenigd Koninkrijk	0	24	214	620	617	562
Ierland	10	0	0	0	0	0
Nederland	8.726	9.961	8.599	8.218	10.267	8.971
Duitsland	0	87	417	23	110	0
totaal	8.995	10.820	9.680	9.167	11.265	10.344

Bron: Departement Landbouw en Visserij

In de drie Vlaamse vissershavens Nieuwpoort, Oostende en Zeebrugge beschikt de vloot over aanlegplaatsen, allerhande haveninfrastructuur en een visafslag. Na het lossen en de controles is de vis klaar om te worden verkocht. Dat gebeurt voornamelijk in de Vlaamse Visveiling (VLV), een fusie van de stedelijke vismijn in Oostende en de private Zeebrugse Visveiling, die het daglicht zag in november 2010. De fusiegroep gebruikt slechts één enkele klok. Ook de stedelijke vismijn van Nieuwpoort is aangesloten op het veilingstelsel en de klok van de Vlaamse Visveiling.

In 2010 bleef de aanvoer door eigen vaartuigen in de grote Belgische veilingen vrijwel gelijk: in Oostende was er een lichte daling met 3% tot 6.770 ton, in Zeebrugge een lichte toename met 3% tot 8.779 ton en in Nieuwpoort eveneens een toename met 5% tot 421 ton (figuur 14). In 2011 is er een duidelijke trendbreuk waarneembaar en stijgt het belang van Zeebrugge verder tot 11.280 ton, waardoor die haven 67% van de totale aanvoer in de Belgische havens voor zijn rekening neemt. Tegelijkertijd daalde het belang van Oostende tot slechts 31% met 5.272 ton. Het aandeel van de haven van Nieuwpoort daalde licht tot 2,1% (i.p.v. 2,6% in 2010). Een gelijkaardige trend is ook merkbaar bij de besomming per Belgische haven.

Figuur 14. Aandeel van de Belgische havens in totale de aanvoer van visserijproducten, %, 1992-2011

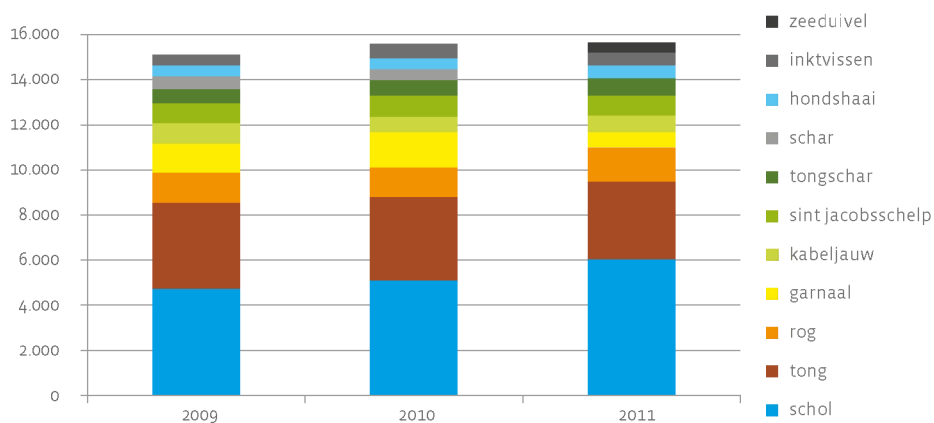
Bron: Departement Landbouw en Visserij

Enkele grote spelers domineren de distributiesector, waardoor zij grotendeels bepalen welke producten in de rekken belanden. Tegen die concentratie van de vraag heeft het aanbod in de visserij nog geen afdoend antwoord beschikbaar, waardoor zij eventuele meerkosten niet kunnen doorrekenen. In het verleden hebben vangstbeperkingen van schol ertoe geleid dat vervangproducten voor verwerking werden gezocht. Daardoor overspoelde de laatste jaren de gekweekte pangasius uit Azië de Europese markt, zodat de markt en prijs van schol ineenzakte. Wanneer de vangstmogelijkheden voor de schol daarna weer toenam, was het een hele uitdaging om de markt te heroveren en een correcte prijs te krijgen. Door een versterking van de PO's binnen Europa zou het mogelijk moeten zijn om de lokale productie beter in de kijker te zetten.

De aanvoer is vooral geconcentreerd in het najaar. De maandelijkse aanvoer in de periode 2009-2011 schommelt in de meeste maanden rond de 1.500 ton. Enkel in het najaar wordt nog meer dan 2.000 ton per maand aangevoerd. Vooral de maand oktober is een piekmaand.

De belangrijkste aangevoerde soorten in de Belgische visserij blijven schol en tong. In 2009 bedroeg het aanvoervolume voor schol nog 4.730 ton. Door de zeer goede biologische toestand van het bestand kon de aanvoer de voorbije jaren verder stijgen. De aanvoer van tong bleef lange tijd stabiel rond de 4.000 ton, maar daalde de voorbije jaren. De garnalenvangst beleefde een zeer sterk jaar in 2009 met een aanvoer van 1.268 ton. In 2010 steeg dat cijfer zelfs verder, maar door de lage prijsvorming viel de vangst in 2011 aanzienlijk terug. Ook het aanvoervolume van roggeng blijft belangrijk.

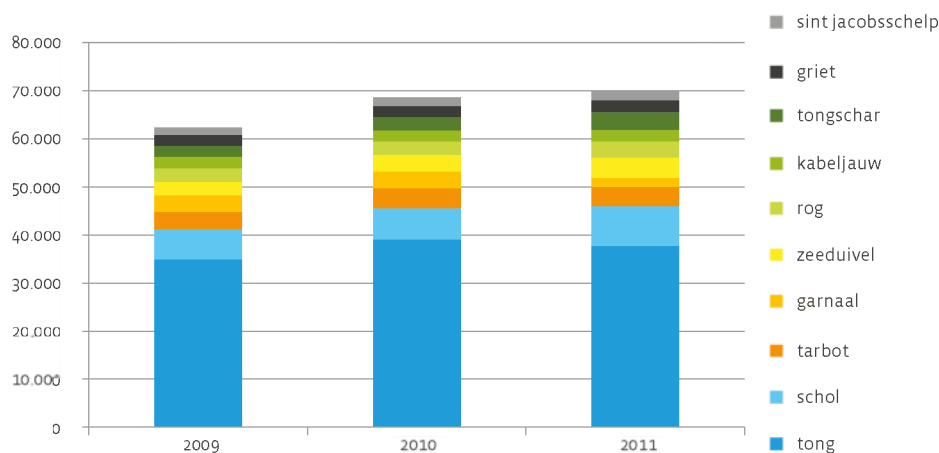
Figuur 15. Aanvoer van de top 10 vissoorten in Belgische en vreemde havens, ton, 2009-2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Uit figuur 15 blijkt dat schol in aanvoervolume de belangrijkste soort is voor de Belgische visserij, maar uit figuur 16 blijkt dat tong voor 47% van de waardecreatie instaat. De top 10 bedroeg in 2010 nog 90% van de totale besomming, in 2011 is dat 88%. In deze figuur valt het ook op dat garnaal in aanvoerwaarde sterk daalt in 2011. Het overaanbod van de voorbije jaren zorgde ervoor dat de prijs kelderde, waardoor het minder interessant wordt om op garnaal te vissen. Bovendien droeg de fors teruggelopen aanwezigheid van garnaal in de kustwateren bij tot de verminderde interesse voor de garnaalvisserij.

Figuur 16. Besomming van de top 10 vissoorten in Belgische en vreemde havens, 1.000 euro, 2009-2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij

2.3 Rentabiliteit

2.3.1 Bedrijfsresultaten

De bedrijfsresultaten van 2010 laten zien dat de gemiddelde besomming verbeterd is, maar dat ook de kosten toegenomen zijn (tabel 7). In absolute cijfers gaat enkel het groot vlootsegment (GVS) erop vooruit, terwijl het klein vlootsegment (KVS) erop achteruitgaat. Hier speelt zeker voor de kustvisserij de daling van de garnaalprijzen een grote rol. In 2008 bedroeg de gemiddelde garnaalprijs in Belgische havens nog 4,02 euro per kg, in 2010 was dat 2,51 euro per kg.

Tabel 7. Bedrijfsresultaten per vlootsegment, 2010

	aantal boekhoudingen	gemiddelde KW	gemiddelde BT	gemiddeld aantal zeedagen	gemiddelde besomming (euro)	gemiddelde kosten (euro) en aandeel t.o.v. besomming (%)	gemiddelde bruto bedrijfsresultaat (euro) en aandeel t.o.v. besomming (%)
klein vlootsegment (≤ 221 kW)	40	216	81	169	499.980	427.717 (86%)	72.263 (14%)
groot vlootsegment (> 221 kW)	39	802	288	239	1.428.810	1.171.462 (82%)	257.348 (18%)

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Uit figuur 17 blijkt nog dat het gemiddelde brutobedrijfsresultaat voor het KVS sinds 2008 daalt, na een piek in 2007. Toch doet het KVS het beter dan in de jaren 2004-2005 en kwam het in 2010 opnieuw op het niveau van 2006. Opvallend is de tegenovergestelde beweging voor de groep van de grotere vaartuigen, die sinds het crisisjaar 2008 juist een zeer sterke stijging kent. Daarmee zit het GVS qua brutobedrijfsresultaten bijna weer even hoog als in 1999.

Figuur 17. Gemiddeld brutobedrijfsresultaat per zeedag, euro, 1998-2010

Bron: Departement Landbouw en Visserij

2.3.2 Rentabiliteit kustvissers

Het kleine vlootsegment bestaat voornamelijk uit kustvissers en eurokotters. Kustvissers zijn vaartuigen met een vermogen van maximum 221 kW die meestal minder dan 24 uur aaneensluitend op zee zijn. Ze kunnen vissen binnen de twaalfmijlszone. In 2010 waren ze gemiddeld 155 zeedagen actief. De gemiddelde besomming per zeedag voor de vaartuigen is het laagst van alle met 2.058 euro in 2010. Dat is een stijging met 13% t.o.v. 2009. De totale besomming steeg tot ongeveer 306.500 euro (+8%). Bij het nettoresultaat vóór belasting blijft hiervan nog 8.194 euro over, dat gebruikt kan worden voor investeringen. Dat betekent een halvering t.o.v. 2009, als gevolg van hogere kosten en hogere afschrijvingen.

2.3.3 Rentabiliteit eurokotters

Eurokotters zijn polyvalente boomkorvaartuigen die gebouwd werden sinds 1981, met maximaal 221 kW geregistreerd vermogen en een tonnenmaat van meer dan 70 BT. Ze kunnen ook vissen in de twaalfmijlszone. De eurokotters werden in 2010 gemiddeld 192 zeedagen ingezet met een besomming van gemiddeld 3.739 euro per zeedag, een stijging met 10% t.o.v. 2009. De besomming bereikte zo gemiddeld 717.958 euro (+15%), waarbij de winst uitkwam op ongeveer 38.000 euro. Vooral de visprijzen en zeker de brandstofkosten zijn bepalend voor de bedrijfsresultaten. Doordat de eurokotters gedurende een deel van het jaar gericht konden vissen op niet-quoteerde soorten en zo hun besomming konden vergroten, bracht dat enig soelaas in de bedrijfsresultaten.

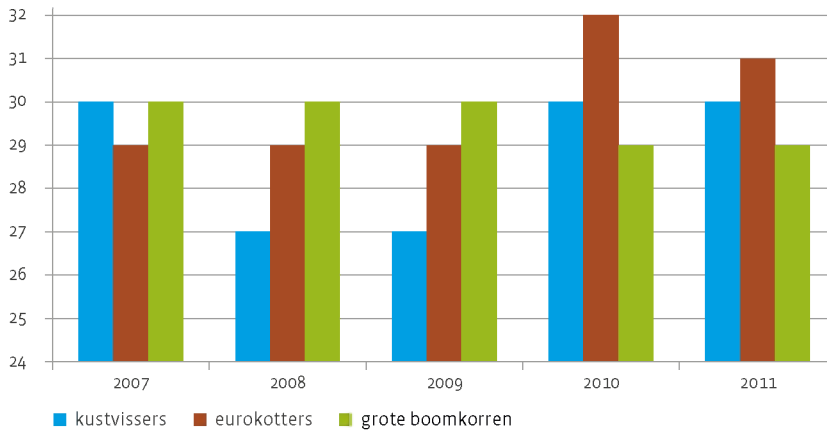
2.3.4 Rentabiliteit bokkenvaartuigen

Het grote vlootsegment bestaat dan weer grotendeels uit grote bokkenvaartuigen met een motorvermogen tussen de 662 en 1.200 kW en is gespecialiseerd in de vangst van platvissen (voornamelijk tong en schol). Het is de belangrijkste groep vaartuigen in de Vlaamse vloot met het grootste aandeel in de besomming. De gemiddelde besomming bereikte in 2010 1,66 miljoen euro (+32%), wat een gemiddelde winst opleverde van 194.000 euro. Dat betekent in 2010 een duidelijke verbetering van de bedrijfsresultaten.

2.3.5 Loonkosten

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat de omzetcijfers van de Vlaamse vloot vaak hoog liggen, maar dat de nettowinsten gedrukt worden door hoge kosten. De belangrijkste kosten bestaan uit de lonen, brandstof en afschrijvingen. De eerste twee uitgavenposten nemen bijna elk een derde van de kosten in, terwijl afschrijvingen rond de 10% blijven.

Wanneer de loonkosten meer in detail worden bekeken, valt het op dat, net zoals in andere sectoren, ook in de visserij de lonen een belangrijk onderdeel vormen van de bedrijfskosten. Voor de belangrijkste vlootsegmenten bedragen ze in de periode 2007-2011 rond de 30% van de besomming. Het valt in figuur 18 op dat tot en met 2009 de grote boomkorren het grootste percentage van hun besomming uitgeven aan loonkosten, terwijl ze de laatste twee jaren die uitgavenpost het best kunnen stabiliseren. Vooral de eurokotters geven vanaf 2010 een groter deel uit aan lonen.

Figuur 18. Loonkosten t.o.v. de besomming, %, 2007-2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij

2.3.6 Brandstofprijzen

Naast de loonkosten is de rentabiliteit van de sector ook in hoge mate afhankelijk van de brandstofprijzen. Figuur 19 schetst de evolutie van 2002-2012. Het valt op dat de prijzen tussen 2002 en 2008 een sterke stijging doormaakten. Door de enorme piek in 2008 beleefde de Vlaamse visserij een van haar moeilijkste periodes in de recente geschiedenis. Dat was meteen het signaal voor de sector voor een energie-efficiënter beheer waaronder de omschakeling naar minder brandstofintensieve motoren en visserijtechnieken. De jaren 2010-2011 waren betere jaren voor de sector, maar ondertussen zijn de brandstofprijzen opnieuw aan een steile opgang bezig.

Figuur 19. Evolutie van de gasolieprijs voor de zeevisserij, euro per liter, 2002-2012

Bron: Departement Landbouw en Visserij

2.3.7 Prijs voor visserijproducten

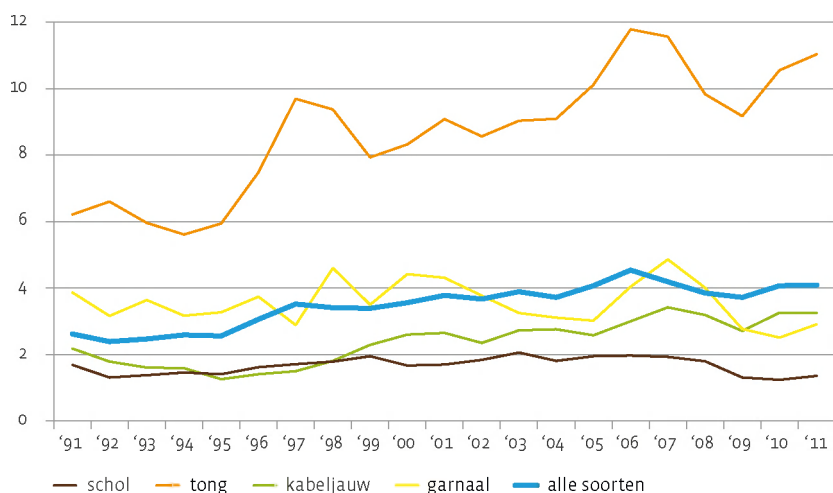
Tegenover de hoge kosten die doorwegen op de bedrijfsresultaten van de Vlaamse visserij staat de vrij lage prijsvorming. De algemene gemiddelde prijs van de visserijproducten in Belgische havens steeg in 2011 van 4,07 euro per kg tot 4,09 euro per kg. In vreemde havens steeg de gemiddelde prijs tot 3,2 euro per kg (+8%).

De prijzen voor tong in Belgische havens zijn van groot belang voor de rentabiliteit van de visserij. In 2011 was er nog een vooruitgang van 5% met een gevoelige verbetering van de veilingprijzen voor de grotere tong.

Ondanks de zeer hoge aanvoervolumes van schol, blijkt duidelijk uit figuur 20 dat de prijszetting slecht is. De plaats die de schol vroeger op de markt innam, werd de laatste jaren ingenomen door goedkope ingevoerde soorten zoals pangasius, maar ook tilapia, die vaak gebruikt worden in bereide gerechten. De daling van de scholprijzen is in 2011 eindelijk gestopt (+10%), maar de gemiddelde prijs ligt nog wel ver onder die van begin jaren 2000.

In het algemeen waren in 2011 de prijzen in de 3 Belgische veilingen vergelijkbaar. Binnen de courant aangevoerde soorten zijn tarbot, tong, zeebaars, zeeduivel, griet en langoustines het duurst. De betere prijsvorming was de laatste twee jaren zeker een van de positieve elementen in de rentabiliteit van de zeevisserij.

Figuur 20. Jaarlijkse gemiddelde prijzen in Belgische havens, euro per kg, 1991-2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij

De gemiddelde visprijs in vreemde havens steeg met 8% tot 3,20 euro per kg, maar is toch nog steeds een stuk lager dan in de Belgische. Dit is vooral te wijten aan de soorten die aangeland worden. Daarnaast valt het op dat voor de meeste rondvissen (schelvis, kabeljauw, koolvis, enz.) de prijs in vreemde, meestal Nederlandse, havens wel hoger ligt dan in Belgische. Opvallende prijsverschillen zijn ook te vinden bij langoustines, sint-jakobsschelpen en inktvissen.

2.4 Buitenlandse handel

Uit een berekening van de VLAM blijkt dat de zelfvoorzieningsgraad voor vis, week- en schaaldieren in België en Luxemburg van zowel de visserij als de aquacultuur in 2008 amper 14,6% bedroeg.

Ook cijfers van Eurostat bevestigen dat België een netto-importeur is van visserijproducten. De invoerwaarde in 2011 bedraagt 1,67 miljard euro. Daarvan komt 45% van buiten de Europese Unie. De uitvoer van visserijproducten klokt af op 928 miljoen euro, die haast uitsluitend (98%) gericht is op lidstaten van de Europese Unie. Het Belgische handelstekort bedraagt een kleine 740 miljoen euro.

Tabel 8 laat zien dat België in waarde uitgedrukt net iets meer vis (824 miljoen) invoert dan schaal- en weekdieren (808 miljoen euro). Bij de uitvoer is het net omgekeerd, want België voert meer schaal- en weekdieren (507 miljoen euro) uit dan vis (392 miljoen euro). Zowel bij de invoer als bij de uitvoer is het aandeel van de verse producten het grootst. Vismeel, visvetten en andere visserijproducten vervolledigen het plaatje.

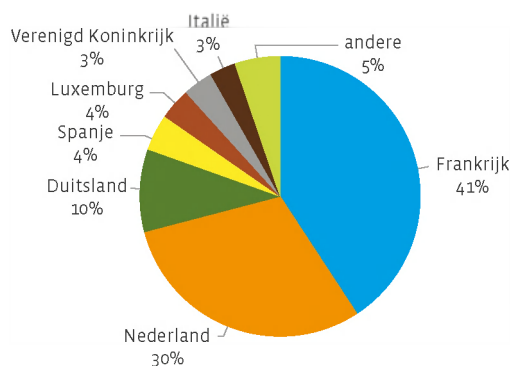
Tabel 8. In- en uitvoer van visserijproducten, België, 1.000 euro, 2011

	import	export	handelssaldo
vis	824.411	392.265	-432.145
levend vers en gekoeld	339.473	175.410	-164.064
gezouten gedroogd en gerookt	82.137	17.636	-64.501
bereidingen en conserven	182.944	77.104	-105.840
zoetwatervis	208.066	120.323	-87.743
siervissen	11.790	1.793	-9.997
schaal- en weekdieren	808.369	506.573	-301.796
vers bevroren en gezouten	644.807	415.315	-229.492
bereidingen en conserven	163.562	91.258	-72.304
andere producten	34.425	29.393	-5.032
vismeel	4.555	2.399	-2.156
visvetten en oliën	23.502	21.177	-2.325
overige visserijproducten	6.369	5.817	-552
totaal visserijproducten	1.667.204	928.231	-738.973

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat

Frankrijk en Nederland zijn de belangrijkste afzetmarkten voor visserijproducten. België exporteert naar Frankrijk vooral schaal- en weekdieren (247 miljoen euro) en naar Nederland voornamelijk vis (166 miljoen euro). Ook Duitsland, Spanje, Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk en Italië importeren vis en schaal- en weekdieren uit België (figuur 21). Naast de uitvoer van gevangen vis en zeevruchten zoals garnaal, tong en kabeljauw, vindt er via de havens ook heel wat heruitvoer plaats van al dan niet verwerkte buitenlandse visserijproducten zoals zalm, Victoriabaars, tonijn en pangasius.

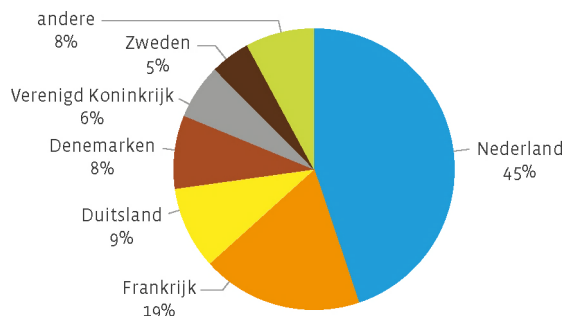
Figuur 21. Belangrijkste afzetmarkten voor Belgische visserijproducten, 1.000 euro, 2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat

Binnen de EU zijn Nederland (411 miljoen euro) en Frankrijk (170 miljoen euro), in waarde uitgedrukt, de twee voornaamste leveranciers van visserijproducten. Uit Nederland komen zowel schaal- en weekdieren (272 miljoen euro) als vis (128 miljoen euro), uit Frankrijk hoofdzakelijk vis (125 miljoen euro) (figuur 22).

Figuur 22. Belangrijkste leveranciers in EU voor visserijproducten, 1.000 euro, 2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij op basis van Eurostat

2.5 Binnenlandse consumptie

De Vlaming consumeerde in 2011 gemiddeld 10,2 kg visproducten, waarvan 4,6 kg verse vis en week- en schaaldieren, 0,8 kg gerookte vis en 1,8 kg diepgevroren vis en week- en schaaldieren. De rest komt op rekening van vissalades (0,9 kg), vis in bokaal (0,3 kg) en bereidingen op basis van vis en week- en schaaldieren (1,7 kg). Aan het thuisverbruik van visproducten besteedde de Vlaming in 2011 gemiddeld 106,5 euro. Verse vis en week- en schaaldieren nemen daarvan 47,4 euro in. Andere belangrijke categorieën: diepgevroren visproducten (17,0 euro), bereidingen (15,4 euro) en gerookte vis (12,9 euro). Bij de verse producten staan week- en schaaldieren zowel op het vlak van volume (2,8 kg) als op het vlak van bestedingen (20,9 euro) op de eerste plaats, gevolgd door verse zeevis (1,3 kg en 19,1 euro). In vergelijking met 2010 heeft er een substantiële daling plaatsgevonden in het thuisverbruik van visproducten. In de bestedingen gaat het om 2%, in volume zelfs om 6% (tabel 9).

Tabel 9. Thuisverbruik van verse visproducten in Vlaanderen, volume en bestedingen per capita, in kg en euro, 2008-2011

	volume per capita				bestedingen per capita			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
vis en week- en schaaldieren	7,4	7,7	7,8	7,2	74,9	75,7	77,9	77,4
verse vis en week- en schaaldieren	4,8	5,1	5,1	4,6	46,7	47,8	48,6	47,4
verse zeevis	1,3	1,4	1,4	1,3	17,9	18,8	19,8	19,1
verse zoetwatervis	0,7	0,7	0,6	0,5	8,7	8,7	8,0	7,4
week- en schaaldieren	2,8	3,0	3,1	2,8	20,2	20,3	20,8	20,9
gerookte vis	0,7	0,7	0,7	0,8	10,5	11,2	12,3	12,9
vis en week- en schaaldieren in diepvries	2,0	1,9	1,9	1,8	17,8	16,7	17,0	17,0
vissalades	1,0	1,0	1,0	0,9	11,5	11,9	12,5	11,8
vis in bokaal	0,3	0,3	0,3	0,3	2,0	2,0	2,0	2,0
bereidingen op basis van vis en week- en schaaldieren	2,0	1,8	1,8	1,7	17,3	16,7	16,5	15,4
totaal	10,7	10,8	10,8	10,2	105,8	106,2	108,9	106,5

Bron: GfK Panelservices Benelux, VLAM

Zalm en kabeljauw zijn samen goed voor bijna 40% van het gekochte volume van verse vis. Dat blijkt uit consumentenbestedingsonderzoek van het marktonderzoeksbureau GfK in de periode april 2011 tot maart 2012 voor VLAM. Het bestedingsaandeel van de categorie vis, week- en schaaldieren binnen de korf van vlees, gevogelte en vis groeit sinds 2008 continu en bedraagt nu 21,4%.

Op basis van het aantal kopende Vlaamse gezinnen (penetratie) blijft kabeljauw de populairste vissoort in de categorie verse vis. Maar liefst 40% van de gezinnen kocht die vissoort. Op de tweede plaats volgt zalm met 34 kopers op 100. Verder in het rijtje van populairste vissoorten volgen maatjes, pangasius, roodbaars, haring, tong, schol, forel en wijting. Bij vis, week- en schaaldieren is de verhouding van thuisconsumptie versus buitenhuisconsumptie (incl. afhaalmaaltijden) 75 op 25. Qua consumptieplaatsen zijn er grote verschillen per vissoort. Zo zijn sint-jakobsschelpen, tonijn, garnalen, mosselen en tong typische restaurantproducten. Kabeljauw en de verwerkte visproducten zoals fishsticks zijn meer thuisproducten.

3 ECOLOGISCHE DIMENSIE

3.1 Geïntegreerd maritiem beleid

Het economische en ecologische aspect van de visserij zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Gezonde visbestanden zijn immers een absolute voorwaarde voor de rentabiliteit van de visserijsector. Op korte termijn kunnen de twee aspecten vaak met elkaar in conflict komen, maar op middellange en lange termijn kunnen ze elkaar juist versterken.

In het Omgevingskader wezen we al op het belang van de ecosysteembenadering bij het visserijbeleid. Visbestanden kunnen immers enkel goed gedijen wanneer hun leefomgeving in een gezonde toestand verkeert. Ook België, samen met de andere lidstaten van de EU, draagt hiertoe zijn steentje bij. Op het Europese niveau ontstond de voorbije decennia een geïntegreerd maritiem beleid, dat nog volop in ontwikkeling is.

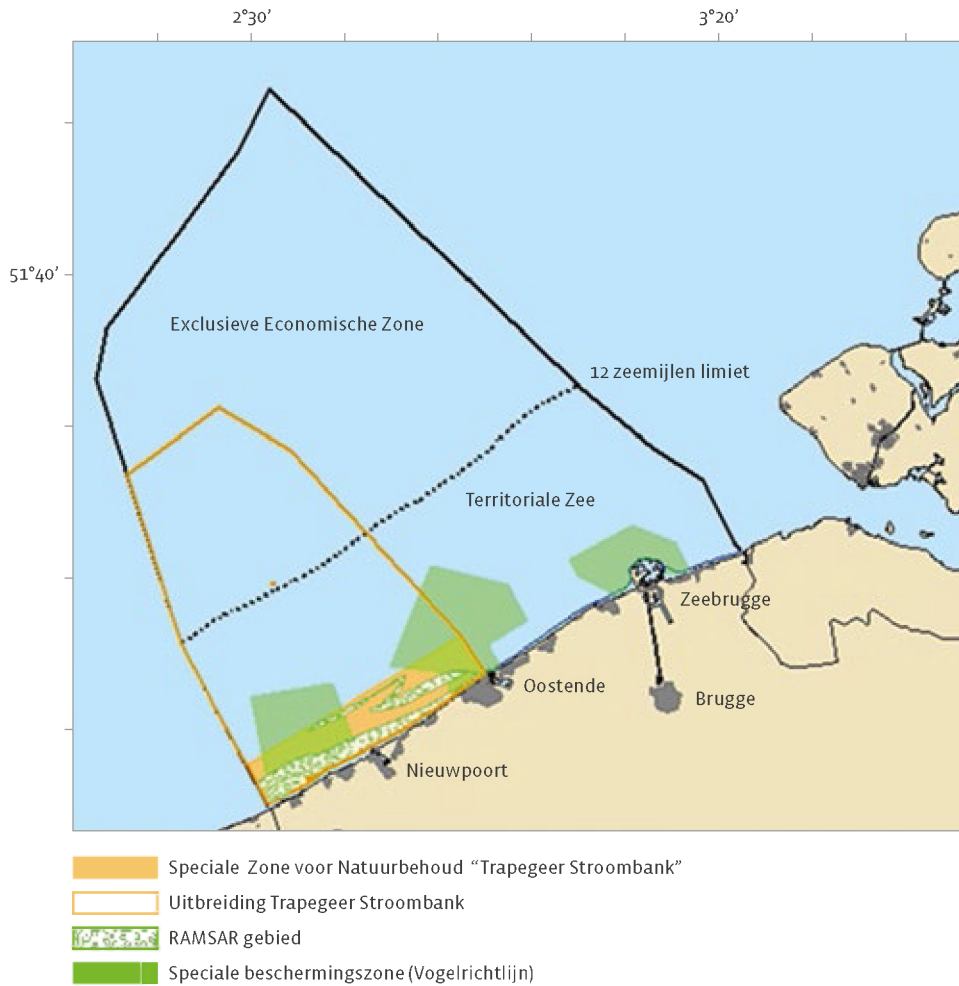
De eerste aanzet ertoe werd genomen door de Vogelrichtlijn van 1979, die alle vogelsoorten in Europa in stand moet houden en herstellen. Die richtlijn bevat ook een lijst met zeldzame of bedreigde vogelsoorten. Voor de vogelsoorten en voor belangrijke overwinteringsgebieden van trekvogels moeten speciale beschermingszones, de Vogelrichtlijngebieden, worden aangewezen.

In 1992 volgde de Habitatrichtlijn. Die richtlijn streeft naar de instandhouding en het herstel van de natuurlijke habitats en de wilde fauna en flora in de verschillende lidstaten, waarvoor ook speciale beschermingszones gelden: de Habitatrichtlijngebieden. In de bijlagen van de Habitatrichtlijn worden maar liefst 500 plantensoorten, 20 diersoorten en 198 habitats genoemd. Ze worden bovendien verdeeld over verschillende biogeografische regio's en in prioritaire en niet-prioritaire soorten.

De gebieden die vallen onder de beide richtlijnen moeten in de toekomst uitgroeien tot een netwerk van beschermde natuurgebieden in heel Europa. Dat netwerk wordt Natura 2000 genoemd. In 2010 heeft België nog in zijn Exclusief Economische Zone (EEZ) een nieuw gebied aangemeld, 'de Vlaamse Banken', een uitbreiding van de Trapegeer-Stroombank. Specifieke visserijmaatregelen moeten in de toekomst dat gebied optimaal beschermen (figuur 23).

De mariene strategie is het voorlopige sluitstuk van het geïntegreerd maritiem beleid en doet een beroep op de lidstaten die een bepaalde maritieme regio delen, om gezamenlijk hun normen voor een goede milieustatus vast te leggen en een routekaart op te stellen waarin staat hoe ze dat willen bereiken tegen 2020. Daardoor zal de visserijsector verder moeten verduurzamen. De Europese mariene strategie en het Gemeenschappelijk Visserijbeleid geraken zo steeds meer op elkaar afgestemd.

Figuur 23. Illustratie van nieuw Natura 2000-gebied, 'de Vlaamse Banken', een uitbreiding van Trapegeer-Stroombank.

Bron: BMM

3.2 Toestand van de visbestanden

Binnen het internationale visserijbeheer is er het laatste decennium een groeiende consensus ontstaan om te streven naar een gezonde toestand van commercieel geëxploiteerde visbestanden op lange termijn. Om aan te kunnen duiden wanneer dat punt bereikt is, werd uit wetenschappelijke hoek een beheersinstrument aangereikt: de Maximale Duurzame Opbrengst (MDO). Onder een gezonde MDO-toestand wordt verstaan dat de biomassaniveaus van de betrokken bestanden voldoende hoog zijn om de maximale duurzame opbrengst te produceren. Het oogsten van die maximale productie moet op een duurzame wijze gebeuren, zodat de visserijsterfte niet te hoog ligt.

Het MDO-principe werd in 2010 geïntroduceerd door ICES (*International Council for the Exploration of the Sea*), de internationale organisatie die belast is met de beoordeling van de toestand van visbestanden in het Noord-Atlantische gebied, waaronder de Noordzee, en met de opmaak van visserijadviezen voor die bestanden. Sindsdien geeft de organisatie voor zoveel mogelijk bestanden visserijadvies dat gericht is op het bereiken van de MDO-toestand tegen 2015. Voor het opstellen van zo'n advies moeten de veilige MDO-referentiewaarden voor biomassa (SSB = *spawning stock biomass* = biomassa van het reproductief actieve deel van de populatie) en visserijmortaliteit (F) bekend zijn, wat voor vele bestanden nog niet het geval is.

De toepassing van het MDO-principe moet ervoor zorgen dat de visbestanden in de toekomst groter worden, waardoor de sector even veel of zelfs meer vis kan bovenhalen, terwijl de impact van de visserij op het milieu verkleint. De gevolgen van de visserij voor de zeebodem kunnen verminderen en de bijvangsten van kwetsbare soorten, zoals bruinvis, dolfijnen en andere zeezoogdieren, kunnen afnemen, aangezien de algemene intensiteit van de visserij vermindert. Ook het brandstofverbruik zou kunnen verminderen omdat het minder tijd vergt om een ton vis te vangen in een rijk dan in een schaars bestand. Daardoor kunnen koolstofemissies en de brandstofkosten van de reders verder dalen. Bovendien zou het MDO-niveau ervoor moeten zorgen dat de kwaliteit van de vangsten verbetert, waardoor vooral grote vissen gevangen worden en de teruggooi sterk afneemt.

Vaak ontbreken voldoende wetenschappelijke gegevens en kennis om de MDO voor elk bestand apart te kunnen berekenen, wat vooral problematisch is in de gemengde visserijen. Door trendanalyses of door een meer ecosysteemgerichte aanpak probeert de wetenschap die lacunes nu op te vullen, maar het blijft werk van lange adem. Ook een versterking van de samenwerking tussen wetenschap en sector in bijvoorbeeld de Regionale Adviesraden (RAC's) kan in de toekomst zorgen voor vollediger wetenschappelijke adviezen voor beleidsmakers. De sector beschikt immers vaak over heel wat praktijkkennis die relevant is voor de wetenschappers. In tussentijd hanteert het visserijbeleid het voorzorgsprincipe, wat neerkomt op vangstbeperkingen voor bestanden waarvan de huidige status niet bekend is.

3.3 Bodemberoering

De Vlaamse vloot bestaat voornamelijk uit boomkorvaartuigen. Die hebben vaak een negatief imago bij de publieke opinie, omdat ze wekkerkettingen gebruiken om de platvis die zich ingegraven heeft in de zeebodem te doen opschrikken en zo te vangen. Die wekkerkettingen zorgen voor bodemberoering, wat een belangrijke impact kan hebben op het mariene milieu.

De bodemberoering door visserij is afhankelijk van de grootte en de intensiteit van de interacties tussen de visserijactiviteit en het sediment/de habitat. De impact van boomkorvisserij is bij bepaalde sedimenten/habitats vooral belangrijk door de intensiteit van verstoring bij de 'klassieke' boomkorvisserij en in mindere mate door de beviste oppervlakte. De intensiteit is vooral hoog bij de platvisboomkor met wekkers en/of kettingmat.

De laatste jaren is het merendeel van de boomkorvaartuigen overgeschakeld op technieken die minder bodemberoerend zijn. Hierbij werd de traditionele 'boom' die het net openhoudt vervangen door een meer hydrodynamische vleugel (de sumwing) en 'ecokor' met wielen op de slede. Er bestaan nu al een zevental concurrerende vleugeltypes die allemaal het bodemcontact en de waterweerstand willen reduceren (zie Duurzamere visserijtechnieken). Door de aanpassingen van de laatste jaren werd de 'klassieke boomkor' dan ook langzaam vervangen door een meer ecologische vorm van de boomkorvisserij.

Nog opvallend voor 2011 is de toepassing van het elektrisch vissen in de visserijpraktijk. Ook dat systeem beoogt minder bodemberoering en minder bijvangsten. In Nederland wordt er gezocht om met elektrische pulsen tong te kunnen vangen. Het Vlaamse onderzoek richt zich meer op de ontwikkeling van een elektrische boomkorvisserij op garnaal met het 'hovercran'-pulsysteem. Bij dat laatste systeem worden lichte en korte schrikpulsen gebruikt, zodat het ecosysteem geen schade kan ondervinden.

3.4 Genetische diversiteit

Een belangrijke indicator voor gezonde visbestanden en ecosystemen is de genetische diversiteit binnen een bepaalde biogeografische regio. Lang voordat een soort uitsterft, zal er immers eerst een daling plaatsvinden in de genetische diversiteit. Dat gebeurt vaak door een vermindering en fragmentatie van het bestaande verspreidingsgebied. Gefragmenteerde populaties bevatten een beperkt aantal individuen die geïsoleerd raken van de andere populaties. Dat heeft als gevolg dat ze veel gevoeliger zijn voor inteelt en genetische degradatie.

Genetische diversiteit is belangrijk in een soort omdat natuurlijke selectie op die diversiteit zal inspelen. Enkel de sterkste soorten kunnen volgens het 'survival of the fittest'-principe overleven. Het potentieel van een soort om zich aan te passen aan een veranderd milieu, zoals de klimaatsverandering, pollutie en dergelijke, hangt af van de totale genetische diversiteit die aanwezig is in de populaties. Alleen als er voldoende varianten van genen aanwezig zijn in de populatie kan deze zich aanpassen aan nieuwe omstandigheden. Hoe groter de diversiteit in de populatie, hoe groter de kans dat een goeie variant aanwezig is. Ook menselijke activiteiten kunnen de genetische variatie beïnvloeden.

De visserij is namelijk een selectief proces dat niet alleen inspeelt op de grootte van het organisme, maar ook op de populaties waarin het gevangen wordt. M.a.w. de visserij zal niet alleen een effect hebben op de genetische diversiteit, maar ook op de populatiestructuur van een soort. Typerend voor de visserij is het vangen van grote, en dus ook oudere individuen. Die selectie werkt na verloop van tijd op de geëxploiteerde populaties door traag groeiende en vroegmatige vissen te bevoordelen. De gevangen vissoorten worden dus steeds kleiner, wat leidt tot een economisch verlies voor de visserij. De ontwikkeling van genetische diversiteit is een zeer traag proces, dat over tientallen of zelfs honderden jaren loopt, maar het verlies aan diversiteit kan heel snel gebeuren, zelfs in enkele generaties. Bij een duurzaam beheer moet daarom de genetische diversiteit gestimuleerd worden door alle paaicomponenten van een soort te behouden en de effectieve populatiegrootte op een voldoende hoog peil te houden. Want ook al herstellen veel visbestanden na overexploitatie, de genetische basis waaruit het bestand herstelde en groeide, blijft klein. Dus zelfs wanneer de aantallen er numeriek heel goed uitzien, blijft de genetische diversiteit laag. Dat maakt de populatie kwetsbaar voor ziekten en zwak ten opzichte van een veranderd milieu.

3.5 Energie

Wereldwijd wordt geschat dat er 620 liter brandstof nodig is voor de aanvoer van 1 ton vis. Vele van de huidige vistuigen en vistechnieken zijn ontwikkeld toen energie-efficiëntie geen maatschappelijke prioriteit was. Ook bij de bespreking van de rentabiliteit van de Vlaamse vloot was al duidelijk dat de brandstofkosten zwaar wegen op de omzet van de vaartuigen. Boomkorren verbruiken meer energie omdat ze zwaar materieel moeten verslepen. Bovendien moet de Vlaamse vloot vaak ook enkele dagen varen naar verafgelegen visgebieden (zie Ruimtelijke spreiding). Door te besparen op brandstof wint de reder tweemaal: economisch, en uiteraard ook ecologisch.

In de Vlaamse zeevisserij zijn er de laatste jaren heel wat initiatieven ontwikkeld die gericht zijn op een verminderd brandstofverbruik. Dat gaat van kleine aanpassingen aan het vistuig zoals een kortere boom, een dichtgelaste boom, lichtere kettingen tot grotere aanpassingen zoals rolsloffen en grote mazen in de rug van het net of het toepassen van dun netwerk. Daarnaast kunnen boomkorvisserij ook overschakelen op alternatieve visserijmethodes die met hetzelfde vaartuig toegepast kunnen worden. De meest toegepaste techniek is de zogenaamde *outriggervisserij*, die een sterke brandstofbesparing oplevert. Die visserij wordt meestal seizoensgebonden toegepast. Een meer drastische aanpassing, die ook al in de praktijk gebeurt, is de overschakeling van gesleept vistuig zoals de boomkor naar passief vistuig (bv. het staand want). Daarbij moet het bestaande vaartuig doorgaans vervangen worden, maar de brandstofbesparing is dan ook zeer significant.

De basis van elke brandstofbesparing is echter het bewustzijn van de reder en vooral van schipper en bemanning. De reder wordt op het einde van elke zeereis al geconfronteerd met de brandstoffactuur. De schipper en bemanning hebben daar echter geen last van, omdat het verloningssysteem gebeurt op basis van de bruto besomming. Daardoor kreeg de bemanning tot voor kort weinig stimuli om het brandstofverbruik te verminderen. De installatie van een econometer kan de bemanning wel rechtstreeks confronteren met het verbruik en stelt de reder ook in staat om dit verbruik op te volgen. De reder kan daarbij voor zijn bemanning een bepaald limietverbruik opleggen en heeft met de econometer een controle-instrument. Daardoor wordt een bewustwordingsproces op gang gebracht dat de basis kan zijn van een mentaliteitsverandering. Dat laatste is een absolute noodzaak voor de verduurzaming van de visserij.

Uit recente metingen van het ILVO blijkt een gemiddelde daling van het brandstofverbruik per zeedag van 14% na de introductie van de econometer. Die daling is vergelijkbaar met de daling die berekend kan worden aan de hand van de boekhoudkundige gegevens die ingezameld worden door de Dienst Visserij: voor 15 grote boomkorvaartuigen met econometer werd een gemiddelde daling van 10% per zeedag berekend in 2008 t.o.v. de referentieperiode 2002-2005 (het merendeel van de econometers werd geïnstalleerd in 2006). Individuele reders bevestigen dat het gebruik van een econometer, zeker in combinatie met *cruisecontrol*, de schipper in staat stelt om bewuster om te gaan met brandstof en het verbruik terug te dringen. Daarnaast levert het gebruik van de sumwing, een hydrodynamisch alternatief voor de boom in een boomkortuig, een significante besparing op. Die besparing komt bovenop de gerapporteerde gemiddelde besparing van 14% bij gebruik van de econometer.

Ten slotte hebben gedurende de laatste twee jaar heel wat vaartuigen van het groot segment een nieuwe motor laten installeren, meestal in combinatie met een nieuwe schroef en straalbuis. Figuur 11 illustreerde al duidelijk dat de vaartuigen vaak een verouderde romp (casco) hebben, maar de voorbije jaren wel een nieuwe, energie-efficiëntere motor kregen. Uit dezelfde figuur blijkt nog dat 69 van de 89 vaartuigen beschikken over een motor van minder dan 15 jaar oud (zie Sectorontwikkeling).

De brandstofbesparing ten gevolge van die vernieuwing kon opgemaakt worden uit de econometergegevens van vijf vaartuigen die opgevolgd werden. De gemiddelde besparing voor de vaartuigen lag tussen 8% en 19% met een gemiddelde van 13%. Vooral bij vaartuigen die wekkertuig gebruiken, zou de besparing aanzienlijk zijn. De voornaamste reden daarvoor is dat de intensiteit van de visserij met mattentuig lager is dan wekkertuig. De toerentallen bij mattentuig liggen gemiddeld lager dan bij wekkers, waardoor de potentiële besparing lager is.

3.6 Afval

Afval en vooral moeilijk afbreekbare plastics in zeeën en oceanen zijn bijzonder schadelijk voor het mariene milieu en voor zeevogels. Jaarlijks sterven een miljoen zeevogels en 100.000 zeedieren door dat afval. De maag van een stormvogel bevat bijvoorbeeld gemiddeld 14 kleine stukjes plastic. Alleen al in de Noordzee komt jaarlijks zo'n 20.000 ton plasticafval terecht. Een deel is afkomstig uit de scheepvaart, de visserij, olieplatformen, maar vaak ook door achteloze toeristen die tijdens een dagje aan zee hun afval in zee dumpen.

De verwerking van de afvalstromen binnen de visserijsector is een wettelijke verplichting. Momenteel krijgen Belgische vaartuigen de mogelijkheid om hun afval via een erkend inzamelpunt te laten verwerken. Daarvoor werd in Oostende een containerpark in gebruik genomen dat specifiek bedoeld is voor de Belgische vissersvaartuigen. Al het visserijgerelateerde afval kan binnengebracht worden en in de juiste containers gedeponeerd worden.

Daarnaast ontstond in België het initiatief voor het proefproject '*Fishing for litter*' na een aanbeveling van OSPAR, een internationale organisatie die verantwoordelijk is voor het mariene milieu in de Noordoost-Atlantische Oceaan en waarvan België lid is.

De FOD Leefmilieu stelde een evaluatierapport op van het '*Fishing for litter*'-project voor de periode 2008-2010. Daaruit blijkt dat in 2008, 2009 en 2010 achtereenvolgens 23, 9 en 9 vissersschepen aan de actie deelgenomen hebben, goed voor een gemiddeld gewicht van 132,70 kg (2008), 97,22 kg (2009) en 63,65 kg (2010) afval per schip per maand. Die daling valt deels te verklaren doordat het historische afval in de Belgische visgebieden al grotendeels verwijderd is.

Bovendien blijkt uit onderzoek van het afval dat het aandeel van plastic met de tijd daalt. In 2008 bestond maar liefst 91% van het uit de zee opgevisst afval uit plastic en polystyreen. In 2010 was het aandeel van plastic al gedaald tot 62% van het totale afval. Het drijvende afval wordt momenteel verder opgevangen door een Europees project: *Waste Free Oceans*.

4 SOCIALE DIMENSIE

4.1 Opleiding en vorming

Wie kiest voor een bestaan als visser kan aan het Maritiem Instituut Mercator in Oostende de nodige nautische kennis opdoen, waarmee ook een loopbaan mogelijk is bij een rederij, scheepsbouwer, sleep- of baggerbedrijf, de zeemacht, koopvaardij, in de pleziervaart of op een boortoren.

In het Maritiem Instituut waren er in het schooljaar 2011-2012 190 leerlingen die een maritieme opleiding volgden, waarvan 21 leerlingen in de visserijafdeling, gespreid over het 5de, 6de en 7de jaar BSO-Visserij. Er studeerden drie leerlingen af. De meeste leerlingen kiezen ervoor om vanaf de leeftijd van 16 jaar al te gaan varen en schrijven zich in de afdeling deeltijds zeevisserijonderwijs in.

De studenten van het zeevisserijonderwijs kunnen tijdens hun studie de nodige werkervaring opdoen op zee op het opleidingsschip de 'Broodwinner' of via stages op een echt vissersvaartuig. Tot hun 20ste verjaardag kunnen jongeren ook per zeedag financiële steun krijgen uit het Fonds voor Scheepsjongeren. Dat Fonds werd in 1931 opgericht om de aanwerving van scheepsjongeren te bevorderen en te promoten via een bepaalde bezoldiging per zeedag. De Vlaamse overheid, de provincie West-Vlaanderen en de Rederscentrale zorgen momenteel voor de nodige fondsen. Het fonds komt maximaal 499 zeedagen tegemoet en betaalt de RSZ aan de reders. Sinds 2003 bestaat er ook een regeling voor aspirant-visseren tussen de 20 en 30 jaar die geen visserijonderwijs hebben gevolgd of geen ervaring in de zeevisserij hebben. Die groep heeft maximaal recht op 99 zeedagen tegemoetkoming. Naast de toelage uit het Fonds voor Scheepsjongeren heeft de scheepsjongere uiteraard ook recht op een loon van de reder, dat bestaat uit een percentage van de besomming (CAO van 19 januari 2006).

In 2010 hebben 62 scheepsjongeren genoten van het Fonds voor Scheepsjongeren, van wie 15 nieuwe scheepsjongeren en van die 15 zijn er 4 die het volgende jaar nog mee geweest zijn als scheepsjongere. In 2011 waren er 67 scheepsjongeren die via het Fonds voor Scheepsjongeren financiële steun kregen. Daarvan waren er 32 nieuwe scheepsjongeren.

Niet alle afgestudeerden van het zeevisserijonderwijs gaan effectief naar de zeevisserij. Vooral de baggersector heeft als alternatief veel succes. Welke richting de afgestudeerden precies inslaan, is niet bekend.

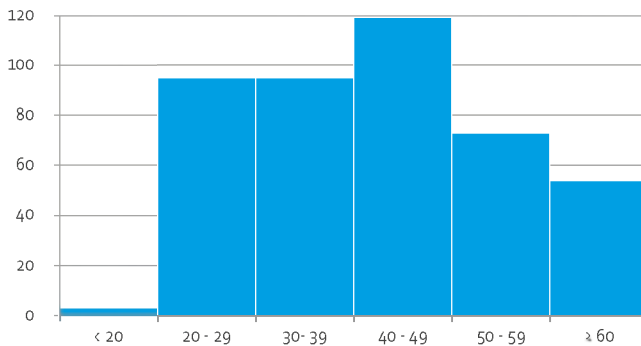
Naast een basisopleiding is er in de visserij ook steeds meer nood aan levenslang leren en begeleiding bij de overschakeling naar nieuwe visserijtechnieken. Verschillende Vlaamse reders deden de voorbije jaren een overstap van de boomkor naar kleine schepen, die passieve, duurzame en ecologische visserijtechnieken toepassen. Voor de bemanning betekent die omschakeling vaak een heel nieuwe werkwijze. Vooral wanneer een deel van hun inkomen gelinkt blijft aan de totale besomming, is het niet verrassend dat vissers liever werken op vaartuigen waarmee ze wel vertrouwd zijn en zeker zijn van een goed inkomen. Dat betekent een bijkomend probleem voor reders die ervoor kiezen met alternatieve visserijtechnieken te starten.

4.2 Tewerkstelling

De visserijsector in België telde in 2012 439 erkende zeevissers. Daarenboven werkten ongeveer nog eens 1.040 mensen in de visverwerkende industrie en 5.000 personen in aanverwante sectoren.

Een van de belangrijkste problemen van de sector blijft de lage aantrekkelijkheid als werkgever. Vooral de jongere generatie voelt zich weinig aangetrokken tot de visserij. In België kiezen jongere werknemers vaak voor alternatieven zoals bij baggeraars, toerisme enz. Volgens cijfers van het Sociaal Secretariaat van de kust is nu al 18% van de erkende zeevissers boven de 55 jaar. Uit figuur 24 blijkt ook dat de groep onder de 40 jaar het kleinst is: 44% van het totaal. Daarom blijft het voor de sector een grote uitdaging om goed opgeleide jongeren of starters te vinden.

Figuur 24. Leeftijdspiramide van de erkende zeevissers, 2012

Bron: Sociaal Secretariaat Van De Kust

In andere lidstaten van de EU moeten reders heel vaak een beroep doen op werknemers uit niet-EU-landen. Dankzij de ondersteuning van de Vlaamse overheid, de provincie West-Vlaanderen en de Rederscentrale via het Fonds voor Scheepsjongens (zie Opleiding en vorming), is dat in Vlaanderen nog niet het geval. Maar liefst 75% van de erkende zeevissers hebben de Belgische identiteit, terwijl Nederlanders met 23% de tweede grootste groep vormen. De overige groep bedraagt slechts 2%, waarvan het merendeel Fransen.

Een ander probleem in veel EU-landen zijn de lage lonen die uitbetaald worden aan de vissers. In België genieten de vissers wel een degelijk inkomen, dankzij de wet op de arbeidsovereenkomst in de zeevisserij van 2003, die een einde maakte aan het principe van 'No catch, no pay'. Vroeger was de visser voor zijn inkomen totaal afhankelijk van de waarde van de vis die tijdens de zeereis gevangen werd. Geen vis betekende geen loon of inkomen. Die logica blijft in 95% van de zeevisserij op wereldschaal gelden.

Het statuut van de zeevisser werd in België vroeger nog geregeld door de Wet van 1928. Die wet werd in de loop der jaren aangevuld met een aantal collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO's), waardoor de zeevissers enkele nieuwe rechten kregen zoals kledijvergoeding, sociale premie, vergoeding bij verlies van zeegoed, feestdagloon, aanvullende vergoeding voor inactieve zeevissers. Het gebeurde echter vaak dat de reders die bijkomende rechten compenseerden met allerlei willekeurige aftrekken van de besomming, wat een directe impact had op de inkomsten van de visser.

De wet van 2003 maakte gelukkig een einde aan het gammele statuut van de zeevisser, en waarborgt nu de inkomenszekerheid tijdens de zeereis. België is daarmee een voorloper in Europa. In sommige landen zijn er wel afspraken over de lonen en arbeidsvoorwaarden in bedrijven (rederijen), maar nergens is er een algemene wet die dat oplegt aan alle schepen.

Het beschermen van het loon van de opvarenden is trouwens een belangrijk onderdeel in de strijd tegen illegale visserij. Het maakt beheerplannen beter verteerbaar voor de opvarenden die zich verzekerd weten van een billijk loon voor de perioden dat ze mogen vissen.

4.3 Welzijn

Net als de landbouw, kampt ook de visserij met vaak zeer goedkope invoer uit derde landen. Dat prijsverschil is vaak het gevolg van lagere standaarden met betrekking tot het milieu en de sociale rechten van de werknemers. Dat zorgt meteen voor valse concurrentie. In het externe visserijbeleid van de EU wordt daarom voor een gelijk speelveld gepleit, waardoor de druk op derde landen stijgt om meer aandacht te besteden aan zowel het milieu als het welzijn van hun vissers. Ook in Vlaanderen maken promotiecampagnes van VLAM consumenten bewust van de duurzame, lokale aanvoer.

Op internationaal vlak houden twee VN-agentschappen, de *International Labour Organization* (ILO) en de *Food and Agriculture Organization* (FAO), zich als sinds de jaren 1960 bezig met een verbetering van de werkomstandigheden op vissersboten. Hun recentste resultaat was de ILO-conventie 188, die in 2007 werd goedgekeurd. Belgische sociale partners hebben daar, samen met de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, actief aan bijgedragen. Op dit ogenblik hebben nog steeds onvoldoende landen de conventie geratificeerd, waardoor ze nog niet in werking is getreden. De ILO-conventie 188 wil vooral de werkomstandigheden aan boord verbeteren, waarbij meer aandacht uitgaat naar sociale zekerheid, medische bescherming, veiligheid aan boord, enz. Vooral dat laatste blijft problematisch. Het beroep van zeevisser is een van de gevaarlijkste: op wereldschaal komen meer dan 20.000 vissers jaarlijks om het leven bij de uitoefening van hun beroep.

In de Europese Unie, en zeker in Vlaanderen, gelden er heel wat regels om de werkomstandigheden aan boord te verbeteren, de veiligheid te optimaliseren, een goede verloning te garanderen, enz. Een belangrijk voorbeeld daarvan in Vlaanderen is de investering van de overheid en de sector in een 'Man over boord'-systeem (MOB), dat een drenkeling zowel overdag als 's nachts onmiddellijk kan lokaliseren aan de hand van een detectiesysteem, dat verwerkt is in het reddingsvest van elk bemanningslid. Wanneer iemand in het water valt, gaat binnen de vijf seconden aan boord een alarm af. De kans op dodelijke incidenten neemt daardoor af.

Vooraf het project 'Previs', dat staat voor PREventie van arbeidsongevallen aan boord van VISserijschepen, dat in samenwerking met de sector tot stand kwam, moet een preventief beleid voor veiligheid en gezondheid aan boord van vissersvaartuigen promoten en het aantal arbeidsongevallen aan boord verminderen. Door kosteloze adviesverlening aan de reders, die door de wet 'Welzijn op het werk' van 4 augustus 1996 als preventie-adviseur zijn aangesteld, worden zij bijgestaan om de veiligheid aan boord te verbeteren. Daarnaast bestudeert Previs ook projecten en nieuwe technieken en gaat tijdens een proefperiode aan boord na of ze de veiligheid ten goede komen.

Het beroep van zeevisser is niet alleen fysiek zeer zwaar, maar is ook belastend voor het sociale leven door de vaak zeer lange zeereizen. Mede dankzij het feit dat nagenoeg de helft van de aanvoer via transport over de weg naar de thuishaven wordt gebracht, zijn de visreizen ondertussen ingekort van enkele weken tot een vijftal dagen. Dat komt de viskwaliteit ten goede, waarvan de consument profiteert. Bovendien kunnen de vissers beter deelnemen aan het familiale en sociale leven. Bij bevissing van verre visgronden, blijft het vaartuig doorgaans voor langere tijd weg uit de thuishaven om stoomdagen te sparen. De vangst wordt dan in buitenlandse havens aan wal gebracht, en de bemanning wisselt om de twee à drie visreizen.

4.4 Ontwikkelingsstrategie voor het Belgische kustvisserijgebied

De Vlaamse overheid zet met haar ontwikkelingsstrategie voor het Belgische kustvisserijgebied sinds mei 2011 volop in op een versterking van de sociale pijler. De ontwikkelingsstrategie kadert in zwaartepunt 4 van het Operationeel Programma voor de Belgische visserijsector, dat gefinancierd wordt door het Europees Visserijfonds (EVF) en het Financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en Aquicultuursector (FIVA) en, afhankelijk van het project, nog andere financiers zoals de provincie West-Vlaanderen. Zwaartepunt 4 spitst zich vooral toe op de duurzame ontwikkeling van visserijgebieden en gemeenschappen met socio-economische moeilijkheden en streeft naar het behoud van werkgelegenheid, welvaart en levenskwaliteit op initiatief van plaatselijke visserijgroepen. Met het oog hierop worden plaatselijke ontwikkelingsstrategieën ontwikkeld als stimulering van de diversificatie van activiteiten, de ontwikkeling van toerisme, in het bijzonder ecotoerisme, de verhoging van de toegevoegde waarde van visserijproducten, de verspreiding van innovatie en de opleiding van werknemers in de visserijsector.

De Vlaamse strategie werd opgesteld door een Plaatselijke Groep (PG) waarin lokale socio-economische actoren uit de tien kustgemeenten vertegenwoordigd zijn en die gecoördineerd wordt door de provincie West-Vlaanderen. De PG zorgt ook voor de uitvoering van de strategie. Die heeft als doelstelling het behoud en de opwaardering van de visserij als onderdeel van het kustpatrimonium in al zijn aspecten.

In het nieuwe GVB komt er ook een vernieuwd Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV, zie Europees Visserijfonds), dat het accent zal leggen op collectieve acties om de economische leefbaarheid van de vloten en de aquacultuursector te verbeteren en op de leefbaarheid van kustgemeenschappen door verdere ontwikkeling en diversificatie via de uitbreiding van as 4. De maatregelen in het EFMZV moeten leiden tot lagere kosten en hogere inkomens, de verbetering van de werkomstandigheden en meer investeringen in opleiding en veiligheid. Door een sterkere coördinatie van de Europese fondsen – via het Gemeenschappelijk Strategisch Kader (GSK) – is het nu bovendien ook mogelijk om te putten uit andere fondsen. Zo kan bijvoorbeeld het Europees Sociaal Fonds gebruikt worden voor de opleiding en het levenslang leren van vissers.

5 INNOVATIE

5.1 Investeringssteun

De omschakeling van de traditionele boomkorvloot naar een duurzamere vloot van de voorbije jaren vergde zeer grote investeringen. De sector kon daarvoor zowel een beroep doen op het Europees Visserijfonds (EVF) als het financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en aquicultuursector (FIVA).

Sinds 2003 kan er geen steun voor nieuwbouw meer verleend worden. Daardoor is het voor de sector vaak moeilijk om een banklening te krijgen om aan vernieuwing te doen, waardoor de Vlaamse vloot vooral oude vaartuigen heeft (zie Sectorontwikkeling).

5.2 Europees Visserijfonds (EVF)

Het Europese Visserijfonds moet de kernbeginselen van het GVB ondersteunen om een ecologische, sociale en economische duurzaamheid te bereiken. In het huidige fonds kan van 2007 tot en met 2013 communautaire steun verleend worden voor de duurzame ontwikkeling van de visserijsector. Het bedrag dat de EU in 2007 aan België toewees voor die periode van zeven jaar bedroeg 26,3 miljoen euro op een totaal EU-bedrag van 4,3 miljard euro. Het is echter aan de lidstaten om in dat Europese kader te beslissen hoe zij hun fondsen tussen de verschillende Europese prioriteiten verdelen, op basis van een nationaal strategisch plan. In het bijhorende operationeel programma staat duidelijk aangegeven hoe de overheid het plan in de praktijk vorm wenst te geven.

Het operationeel programma omvat vijf prioritaire zwaartepunten met telkens de Vlaamse invulling ervan:

1. Aanpassingen van de communautaire vloot: deze maatregel is erop gericht om de structurele overcapaciteit bij de Vlaamse vissersvloot te neutraliseren. Het gebruik van vistuig en vistechnieken die milieuvriendelijker zijn, komt eveneens voor steun in aanmerking. Er is ook steun beschikbaar voor de verbetering van de veiligheid en hygiëne aan boord van vissersvaartuigen.
2. Mari- en aquacultuur, binnenvisserij, verwerking en afzet: deze maatregel is erop gericht om door middel van verschillende acties de aquacultuur en de maricultuur (meer) productief te maken en de omschakeling in de visserijsector op te vangen. Aanvullend wordt bestaande infrastructuur omgeschakeld van conventionele productie naar modernere aquacultuur, waarbij de impact op het milieu minimaal blijft en de rentabiliteit optimaal wordt. Wat de introductie van technieken in de aquacultuur betreft, worden die technieken toegepast die de negatieve impact op het milieu verminderen en/of de positieve effecten op het milieu versterken. Ook initiatieven ter bevordering van de hygiëne en ter bescherming van de volksgezondheid kunnen ondersteund worden. Initiatieven voor de afzetbevordering van visserij- en aquacultuurproducten komen eveneens voor steun in aanmerking. De nadruk ligt op steun voor kleine en middelgrote ondernemingen.
3. Gemeenschappelijk belang: de projecten die voor deze steun in aanmerking komen, zijn projecten die bijdragen tot de duurzame ontwikkeling of de instandhouding van de visbestanden, tot de verbetering van de dienstverlening door vissershavens, tot de versterking van de markten voor visserijproducten en tot de bevordering van partnerschappen tussen wetenschappers en actoren in de visserijsector.

4. Duurzame ontwikkeling van visserijgebieden: het EVF ondersteunt maatregelen en initiatieven die gericht zijn op diversificatie en op een sterke economische ontwikkeling van de visserijgebieden die met een afname van de visserijactiviteiten te kampen hebben.
5. Technische bijstand: het EVF kan acties financieren die nodig zijn om de tenuitvoerlegging van de voorgestelde verordening voor te bereiden, op te volgen, op administratief en technisch vlak te ondersteunen, te evalueren, aan een audit te onderwerpen en te controleren.

Het grootste deel van de middelen werd voorlopig toegekend aan projecten onder zwaartepunt 1. Dat is het gevolg van de organisatie van de vlootaanpassingsregeling.

In de nasleep van de hervorming van het GVB zal ook dat fonds volledig hervormd worden. Zo zal ook de financiële ondersteuning van het maritieme beleid na 2014 opgenomen worden in het nieuwe Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV).

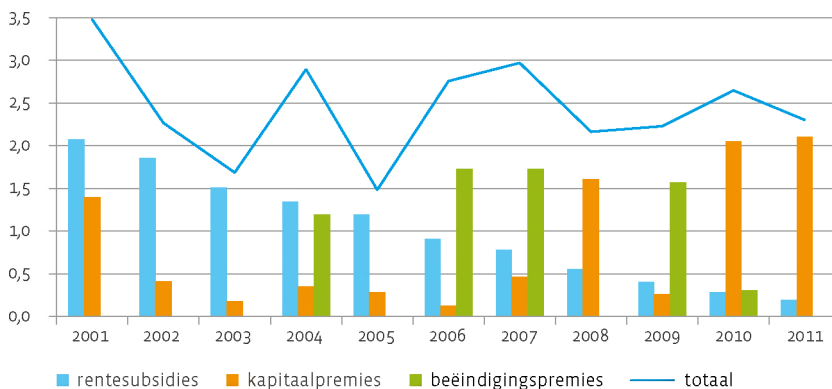
5.3 Financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en aquicultuursector (FIVA)

Het FIVA is het financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en aquicultuursector dat, naar analogie met het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) voor de land- en tuinbouw in Vlaanderen, start- en investeringssteun verleent aan reders, viskwekers en hun coöperaties. Verder biedt het FIVA onder meer ook steunmogelijkheden aan voor investeringen in de visverwerkende industrie en collectieve acties.

Het FIVA verleent zowel steun voor verrichtingen die gefinancierd worden met leningen, als voor verrichtingen die met eigen middelen of met leasing worden gefinancierd. De steun wordt toegekend in de vorm van een rentesubsidie of van een equivalente kapitaalpremie. Daarnaast kan het FIVA de kredieten waarborgen die van een rentesubsidie genieten.

Figuur 25 geeft een overzicht van de uitgekeerde steun in de voorbije jaren. Van 2001 tot eind 2011 betaalde het FIVA in het totaal 12,3 miljoen euro aan subsidies uit.

Figuur 25. Evolutie uitbetaalde steun door het FIVA, miljoen euro, 2001-2011

Bron: Departement Landbouw en Visserij

Daarnaast waren er in 2011 36 investeringsdossiers voor de modernisering van vaartuigen, die een bedrag van 1,3 miljoen euro toegekend kregen. Zo'n 32 dossiers kwamen ook in aanmerking voor een bijkomende ecobonus voor een totaal bedrag van 0,75 miljoen euro. Aan één dossier aquacultuur werd een bedrag van 4.102 euro toegekend. En er was nog steun van 25.000 euro voor de aankoop van een vaartuig door een jonge reder.

In 2011 werd, ten slotte, ook steun verleend aan acht visverwerkende bedrijven voor een bedrag van 256.163 euro.

5.4 Duurzamere visserijtechnieken

De boomkor, nog altijd de belangrijkste visserijtechniek in onze vissersvloot, werd de voorbije jaren stelselmatig verbeterd. Zo hebben de meeste reders het tuig merkkelijk lichter gemaakt zodat de bodemberoering afneemt en ook de sleepweerstand en dus het brandstofverbruik afneemt. Veel vaartuigen hebben de korrestok (metalen buis die het net openhoudt) vervangen door een hydrodynamische zwevende vleugel met nauwelijks bodemcontact. De sector nam ook het initiatief om de kleine mazen in de rug van het net te vervangen door mazen van minimum 30 cm waardoor bepaalde vissoorten betere ontsnapingskansen hebben. Bovendien vermindert de sleepweerstand. Een aantal boomkorvaartuigen schakelden ook over op 'lichtere' visserijmethodes waarbij ze hetzelfde vaartuig inzetten om met bijvoorbeeld lichte bordennetten aan de slag te gaan. Ook dat heeft vooral positieve effecten op de bodemberoering.

Als alternatieve visserijmethode, waar ook een alternatief type vaartuig voor nodig is, is de staandwantisserij al lang aanwezig in onze vissersvloot. Twee vaartuigen beoefenen die visserij met succes. Vijf andere rederijen hebben in 2010 en 2011 zwaar in de methode geïnvesteerd. Ze hebben die in de praktijk uitgetest, maar de resultaten vielen tegen. Ontmoedigende vangsten en besommingen, wellicht te wijten aan onvoldoende ervaring met de volstrekt andere visserijmethode, zorgden ervoor dat de nieuwkomers al na korte tijd uit de staandwantisserij stapten. Daarnaast werden drie vaartuigen omgebouwd tot de zogenaamde *flyshoot*visserij. Dat is een zeer efficiënte visserijmethode waarbij een lange kabel uitgezet wordt op de zeebodem die dan langzaam wordt ingehaald, zodat de vis samengedreven wordt en dan door een klein net wordt opgevisst. De voornaamste voordelen van die methode zijn het lagere brandstofverbruik en de lagere bodemberoering.

Om de teruggooi in de garnalvisserij terug te dringen en vooral om de bodemschade te beperken werd de garnalenpulskor ontwikkeld. Daarbij worden zwakke elektrische pulsen gebruikt om de garnaal van de bodem in de waterkolom te stimuleren, zodat een zwevend vistuig (80% minder bodemcontact) de garnaal vangt zonder de benthische levensgemeenschap te verstoren. Dat vistuig, gedoopt de 'Hovercran', ontving een tweede prijs in de wereldwijde 'Smart Gear Competition' van het Wereldnatuurfonds. Het vistuig is ook klaar voor commerciële introductie in de Vlaamse vloot.

5.5 Verbetering kwaliteit

Om zich te kunnen onderscheiden van de concurrentie zet de Vlaamse visserij steeds meer in op een verbetering van de viskwaliteit via talrijke initiatieven. Het is in een duurzame visserij trouwens ontoelaatbaar dat een kostbaar product zoals wilde vis verloren zou gaan vanwege zijn gebrekkige kwaliteit.

De laatste jaren zijn er verschillende inspanningen gedaan om de versheid van de aangelande vis in de visveilingen te verbeteren. Het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) introduceerde de Kwaliteit Index Methode (KIM-methode) om de versheid van vis te evalueren. De Kwaliteit Index Methode is gebaseerd op duidelijke beschrijvingen van de kenmerken van vis die veranderingen ondergaan gedurende de opslag in ijs. De veranderingen zijn beschreven in het zogenaamde KIM-schema. Bij de beoordeling van elk kenmerk (textuur, huid, kieuwen, geur, enz.) wordt een score gegeven van 0 (goed) tot 3 (slecht) door een getrainde beoordelaar. De som van alle scores levert uiteindelijk de KIM-score op. Er is een lineair verband tussen de KIM-score en het aantal opslagdagen op ijs. Die informatie kan ook gebruikt worden om de resterende houdbaarheid te voorspellen. De introductie van die sensorische methode wakkerde de verkoop via internet aan en sensibiliseerde vissers en reders verder om kwaliteitsvolle vis aan te lande. Ook opleidingen over viskwaliteit op maat van vissers en reders droegen bij aan die evolutie.

In 2006 werden via het ILVO-project Ontolovis (Ontwikkeling en Toepassing van Logistiek met toegevoegde waarde in de Viskwaliteitsintegratie) kleine kisten geïntroduceerd (20 kg in plaats van 40 kg) in de Zeebrugse visveiling. Kleine kisten hebben het voordeel dat de vis minder druk ondervindt, wat opnieuw de kwaliteit van de vis ten goede komt. Vis van de laatste slepen wordt in die kleine kisten opgeslagen en aan land gebracht, apart gesorteerd en verkocht.

Welke effecten de invoering van de E(xtra)-kwaliteit heeft op de prijsvorming en de aanvoer, werd tijdens een drie jaar durend project opgevolgd. Het grootste prijsverschil tussen E- en A-kwaliteit werd opgetekend voor zonnevis die opliep tot zelfs 1,5 euro per kg. Verder werd een behoorlijk prijsverschil geregistreerd voor griet, tarbot, tongschar, zeebaars (meer dan 0,6 euro per kg). Tong kende gedurende de drie jaar een vrij stabiele meerprijs die iets boven de 0,4 euro per kg schommelde voor E-kwaliteit. De meerprijs voor zeeduivel schommelde tussen 0,3 en 0,6 euro per kg. Engelse poon, rode poon en rog hadden een relatief klein prijsverschil per kg. Gezien de lage prijs waaraan de vissoorten verkocht worden, maakt dat kleine prijsverschil in verhouding toch nog een aanzienlijk deel van de visprijs uit.

Ondertussen worden ook inspanningen geleverd om het productieproces van garnalen aan boord te verbeteren, zodat de kwaliteit van de Vlaamse grijze garnaal langer behouden kan worden. Dat is essentieel om de Vlaamse garnalenvisserij te ondersteunen en een uniek, gezond en duurzaam product op de markt te houden.

Een ander belangrijk aspect van viskwaliteit is de authenticiteit van de visserijproducten. Via genetische analyses kan zeer eenduidig de soort worden geïdentificeerd. De consument krijgt zo bij verwerkte producten de garantie dat wat op zijn bord ligt werkelijk overeenkomt met wat op het label staat. In een kleinschalig onderzoek voor kabeljauw bij verschillende Vlaamse restaurants werd alvast geen enkel fraudegeval vastgesteld.

AQUACULTUUR IN VLAANDEREN

1 OPRICHTING PLATFORM

In België is de aquacultuursector voornamelijk gesitueerd in het zuidelijke landsgedeelte. Ondanks de lange traditie in de kweek van zalmachtigen heeft België de gunstige evolutie inzake aquacultuur op mondiaal vlak tussen 1980 en 2000 niet kunnen aangrijpen om de Belgische aquacultuursector verder te ontwikkelen.

Het kweken van vis, zowel op zee (maricultuur) als aan land (aquacultuur), zal in de toekomst wellicht een steeds grotere rol innemen om de druk op visbestanden te verlagen en om de zelfvoorzieningsgraad te verhogen.

De sector is in Vlaanderen momenteel nog erg versnipperd. Daarom werd in 2011 een eerste aanzet gegeven tot het voeren van een Vlaams aquacultuurbeleid. De bestaande initiatieven werden in kaart gebracht en de Vlaamse overheid deed een voorzet om de sector beter af te bakenen en aan te sturen.

In september 2012 werd ook een Platform voor Aquacultuur opgericht dat de bedoeling heeft de Vlaamse aquacultuursector te organiseren rond een ruim netwerk dat alle belanghebbenden informeert en met elkaar in contact brengt. Een beperkte stuurgroep moet richting geven aan de sector. Er wordt ook een aanspreekpunt aangeduid dat alle specifieke vragen en bezorgheden in goede banen zal leiden.

2 ECONOMISCHE DIMENSIE

De commerciële aquacultuurproductie in Vlaanderen blijft voornamelijk beperkt tot de kweek van karpers, siervissen en steur (kaviaarproductie). Door het kleinschalige karakter van de bedrijven is het vrij moeilijk het precieze aantal bedrijven die actief zijn in de aquacultuur te achterhalen. Uit een recente bevraging blijkt dat er in 2012 17 bedrijven in voornamelijk openvijversystemen aquatische organismen kweken.

De meeste van de aquacultuurbedrijven zijn familiebedrijven, en dan voornamelijk nog eenmansbedrijven. Daardoor zijn die bedrijven in staat om met een zeer lage rentabiliteit te werken. Vaak produceren ze zelfs onder omstandigheden die niet winstgevend zijn. Dat is mogelijk omdat de visteelt in België meestal een nevenactiviteit is. Bovendien maakt de kleinschaligheid het mogelijk om zeer flexibel te opereren. Familiebedrijven kunnen tijdens ongunstige economische perioden de kweek stopzetten om ze na enkele jaren opnieuw op te starten. Zo gebeurt de karperteelt bijvoorbeeld voornamelijk op een extensieve wijze in grote vijvers. Daardoor kan de productie gemakkelijk stopgezet worden en wanneer het economische klimaat verbeterd, kan de productie zonder al te veel kosten opnieuw opgestart worden.

3 ECOLOGISCHE DIMENSIE

Aquacultuur wordt vaak als een duurzaam alternatief gezien voor de visserij op wilde vis, maar ook die sector staat voor belangrijke ecologische uitdagingen. Zo is er voor de kweek van carnivore vissen zoals zalm vismeel nodig van wilde vis, waardoor de visserij juist meer moet aanlanden om aan de vraag voor vismeel te voldoen. Wanneer de vissen in te kleine bassins leven, zijn ze ook vatbaarder voor ziekten, waardoor meer antibiotica nodig is. Te kleine bassins in open zee zorgen er ook voor dat de uitwerpselen schade aan de zeebodem berokkenen.

De Vlaamse aquacultuur richt zich meer op niet-carnivore, ziektebestendige dieren. De voornaamste uitdaging voor de ontwikkeling van een duurzame aquacultuur in Vlaanderen is het waterverbruik. Zelfs met het gebruik van intensieve recirculatiesystemen (*Recirculatory Aquaculture System* – RAS) blijft het moeilijk om voldoende grote hoeveelheden water van goede kwaliteit ter beschikking te hebben voor waterverversing. Diepe waterwinningen worden maar beperkt hervergund, waarbij ook het vergunde oppompvolume steeds meer verlaagd wordt. Alternatieve waterbronnen zijn openputwater, oppervlaktewater, drainagewater, regenwater e.d., maar die zijn van mindere kwaliteit omdat ze te hoge gehalten bevatten aan niet-gewenste stoffen, zoals ijzer, ammonium, nitraat, roet of bacteriën. Anderzijds is leidingwater veel te duur voor het gebruik in aquacultuur.

Aansluitend met het waterverbruik betekent het lozen van grote hoeveelheden afvalwater ook een verlies aan warmte. De optimale temperatuur voor de kweek van de meeste commerciële soorten is boven de 18°C, terwijl het toegevoegde water opgewarmd moet worden. Daarnaast moet de hoeveelheid geloosd water voldoen aan de milieunormen. Als dat niet het geval is, moet het te lozen afvalwater bijkomend een waterbehandeling krijgen. Dat zorgt dan weer voor extra kosten.

Kortom, de reductie van het gebruik van water in de aquacultuur is niet alleen economisch interessant, maar zorgt ook voor een duurzame benutting van water en energiebronnen.

Ook inzake de EU-verordening Nr. 304/2011 rond het gebruik van uitheemse en plaatselijk niet-voorkomende soorten in aquacultuur (exoten) is het interessanter om dergelijke dieren in recirculatiesystemen te kweken dan in open systemen.

4 SOCIALE DIMENSIE

Wat de Vlaamse aquacultuur op zee betreft, is de Noordzee, en meer bepaald het Kanaal, een van de drukst bevaren zeeroutes ter wereld. Dat verhindert de ontwikkeling van bijkomende kweekgebieden, investeringen in innovatieve projecten en de daarbij horende creatie van jobs. In de zoektocht naar alternatieven werd gekeken naar onder meer de windmolenparken op zee. In theorie kunnen die plaatsen gebruikt worden als zeeboerderijen. Om de veiligheid in de windmolenparken te vrijwaren, besliste de federale overheid echter om geen aquacultuur toe te laten.

De met aquacultuur verbonden bedrijven in het Vlaamse binnenland zijn actief in de meest diverse sectoren, gaande van productie van vissen, microalgen en gespecialiseerde voeders tot distributie en verwerking. Vlaanderen munt hier uit in de knowhow, maar qua lokale tewerkstelling blijft de sector voorlopig nog beperkt.

5 INNOVATIE

Er bestaat in België een lange traditie in aquacultuuronderzoek en -innovatie. Binnen Vlaanderen kent de Universiteit Gent, met het Laboratorium voor Aquacultuur en het *Artemia Reference Center*, wereldfaam. Binnen de Universiteit Gent zijn diverse laboratoria gegroepeerd in een consortium Aquainnova rond het thema aquacultuur, maar er worden ook allianties gemaakt met andere onderzoekseenheden. Tot voor 2009 was het aquacultuuronderzoek in België voornamelijk gericht op ontwikkelingssamenwerking, via bilaterale projecten met Zuid-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië. Vandaag hebben heel wat kennisinstellingen proefprojecten die de kweek van bepaalde aquacultuursoorten in Vlaanderen onderzoeken.

Momenteel zijn er 11 kennisinstellingen in Vlaanderen die direct of indirect onderzoek verrichten naar dierlijke productie in aquacultuur. Naast de Universiteit Gent, zijn dat de Katholieke Universiteit Leuven en in mindere mate de Universiteit Antwerpen. Die universiteiten concentreren zich op de kweek van nieuwe doelsoortensoorten en voederorganismen, larvicultuur, microbiële ecologie, kwaliteit van gekweekte aquatische organismen, opbouw van ziekteresistentie, gebruik van afvalstromen en optimalisatie van kweeksystemen. De hogescholen, Katholieke Hogeschool Sint-Lieven en de hogeschool van Roeselare, doen vooral praktijkgericht onderzoek naar nieuwe soorten (kwabaal en zoetwaterkreeft) en kweekmethoden. Het Provinciaal Technisch Instituut Kortrijk verricht onderzoek naar de mogelijkheden om visteelt te combineren met gewassen in de glastuinbouw. Als praktijkcentra kunnen Provinciaal Centrum voor de Groenteteelt – PCG te Kruishoutem en Inagro te Beitem aangeduid worden. Het eerste verricht eveneens onderzoek naar de mogelijkheden voor de gecombineerde teelt van vis en tomaten in de glastuinbouw, terwijl Inagro een volledige demokwekerij heeft uitgebouwd en gericht onderzoek verricht naar de intensieve kweek van snoekbaars. Het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) verricht sinds 1996 onderzoek in de aquacultuur, met focus op nieuwe kweeksoorten, dierenwelzijn, optimalisatie en de verduurzaming van kweeksystemen, schelpdierkweek in volle zee en *ranching* (uitzetten van gekweekte pootvis). Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO - Aquatisch beheer) verricht voornamelijk onderzoek naar de kweek van soorten voor het herbevolken van rivieren en waterwegen.

Daarnaast is er ook onderzoek naar de kweek van algen, om te gebruiken als bioremediator, voor CO₂- en NOx-vastlegging, als grondstof en/of supplement in voeding of als voeder (voor o.a. aquatische organismen) en voor de behandeling van afvalwater. Alle stakeholders die werken met algen zijn verenigd in het Vlaams Algenplatform (VAP).

BIJLAGEN

BEGRIPPEN

A

Afslag (visafslag of veiling)

Openbare verkoping waarbij de bedragen van inzet door een bevoegd persoon in afdalende reeks worden genoemd, en de koop aan de hoogst biedende wordt toegewezen.

Aanlanding

Het aan land brengen van vis.

Aqua- of aquicultuur

Is het proces waarbij vissen, schaaldieren en schelpdieren kunstmatig in vijvers en bassins worden gekweekt en gehouden om deze vervolgens te kunnen verhandelen (voor België enkel zoetwater). Ook bepaalde planten worden wel in het water gekweekt en kunnen daarmee tot de aquacultuur gerekend worden. Er worden zowel vissen gekweekt voor de voedselvoorziening als voor de handel in siervis.

B

Besomming

Duidt aan hoeveel omzet een vaartuig kan draaien.

Bijvangst

Soorten die naast de doelsoorten van een visserijactiviteit meegevangen worden.

Bodemberoering

Dit is de beroering van de bodem ten gevolge van visserijtechnieken die in contact komen met de zeebodem.

Boomkorvisserij

Een visserijmethode waarbij met een viskotter twee sleepnetten over de zeebodem worden getrokken.

Bordenvisserij (zegenvisserij)

Oudere vorm van *trawler*visserij waarbij het net wordt opgehouden door een zogenaamd scheerbord of zegen. Een beperkt aantal Belgische vaartuigen beoefent het jaar rond of seizoensmatig de bordenvisserij. Net als bij de boomkorvisserij wordt een net over de bodem gesleept. Dit net wordt niet opgehouden door een vaste stalen buis, maar door de hydrodynamische kracht op twee scheerborden die onder een hoek over de zeebodem gesleept worden.

D

Discards (teruggooi)

Dit zijn visvangsten die wel aan dek komen maar vervolgens weer overboord gegooid worden. Discards verschillen van bijvangsten omdat ook gewenste soorten overboord gezet kunnen worden om quotabeperkingen te respecteren. Selectievere vistechnieken moeten de teruggooi tot een minimum beperken.

E

Ecokor

Dit is een alternatieve duurzame boomkor.

Estuaria

De plaats waar een rivier uitmondt in de zee of oceaan. Het getij en de stroming van de rivier zorgt ervoor dat het zoete en zoute water gemengd worden. Daarom bestaan estuaria vooral uit brak water.

Eutrofiëring

Een geleidelijke toename en aanrijking van nutriënten (zoals stikstof- en fosforverbindingen) in terrestrisch of aquatisch ecosysteem.

F

Flyshootvisserij

Een duurzame visserijmethode waarbij met behulp van lange lijnen of zegentouwen en een net een groot stuk zeebodem wordt omsloten. Deze lijnen worden naar het schip toegehaald zodat de vissen door de lijnen worden opgejaagd. Uiteindelijk wordt de vis door de turbulentie die de twee vislijnen veroorzaken, opgejaagd naar het midden. Nadien wordt met een licht net de uitgeputte vis opgevist.

G

Grote vlootsegment

Vaartuigen met een motorvermogen van meer dan 221 kW.

I

ICES

Het *International Council for the Explorations of the Sea* (in 1902 opgericht) is de belangrijkste verstrekker van wetenschappelijk advies aan de regeringen en regionale visserijorganisaties die verantwoordelijk zijn voor het beheer van de visserij in de Noord-Atlantische Oceaan (inclusief de Noordzee en de Oostzee).

K

Kleine vlootsegment

Vaartuigen met een motorvermogen van maximaal 221 kW.

Kotter

Een klein tot gemiddeld vaartuig. Een viskotter is een vissersvaartuig. Een eurokotter is een vissersvaartuig dat in Europese wateren vist.

M

Maaswijdte

Binnenafstand, in mm, tussen twee tegenover elkaar liggende knopen of verbindingen van dezelfde maas, terwijl het netwerk in de lengterichting is gestrekt. Een maas is een opening (oog) gevormd door de elkaar kruisende draden van een netwerk.

Maricultuur

Dit is een gespecialiseerde tak van de aquacultuur in zee of met zeewater. Maricultuur omvat de teelt van mariene organismen voor consumptie en gebeurt ofwel in de afgebakende natuurlijke omgeving van het organisme, ofwel in kunstmatige bassins. Aquacultuur in de Belgische zee moet maricultuur genoemd worden vanwege de Belgische bevoegdheidsverdeling met betrekking tot de uitbating en milieueisen. Aquacultuur is een Vlaamse bevoegdheid. Maricultuur is een Belgische bevoegdheid.

O

Outriggervisserij

De outrigmethode kan op bestaande boomkorvaartuigen toegepast worden, en levert een belangrijke brandstofvermindering op. De outrigvisserij gebruikt zeer lichte sleepnetten, die niet langer opgehouden worden door een boomkor, maar door scheerborden of planken waarbij de netopening door middel van waterdruk open blijft.

P

Passieve visserij

Passieve visserijmethodes onderscheiden zich van de sleepnetvisserijen doordat de vis zichzelf naar het vistuig beweegt (bij sleepnetvisserij wordt de vis opgejaagd door het vistuig). Doordat het vistuig niet wordt gesleept is het brandstofverbruik bij het vissen nihil.

R

Regionale Organisaties voor Visserijbeheer (ROVB)

Dit zijn internationale organisaties die worden opgericht door landen met visserijbelangen in een bepaalde regio. Sommige van die organisaties beheren alle visbestanden in een specifiek gebied, terwijl andere zich vooral richten op soorten die in uitgestrekte gebieden over grote afstanden trekken. Een voorbeeld van deze laatste is ICCAT die het beheer van tonijn regelt.

Rolslof

Een onderdeel van het vistuig waarbij de traditionele schoen die over de grond wordt gesleept, werd aangepast met rollende elementen (wielen) met als doel minder bodemcontact en -beroering te veroorzaken. Dit draagt bij tot een meer duurzame vistechiek, niet alleen op ecologisch (kleinere impact) maar ook op economisch vlak (minder brandstofverbruik door verminderde weerstand).

S

Sumwing

Een duurzame vistechiek waarbij de boomkor vervangen is door een hydrodynamische ophaalbare vleugel waaraan het net bevestigd is. Deze sumwing sleept niet maar zweeft over de zeebodem.

Staande want

Is de samenvattende term voor alle vismethoden waarbij het net stil staat in het water. De vis moet er vrijwillig in zwemmen of wordt er met de stroming in gebracht. Met kieuw- en warnetten vangt men op deze manier kabeljauw, zalm en grote platvis (tarbot, grote tong).

T

Turbiditeit

Is de maat die de troebelheid van water aanduidt.

V

Visserij-inspanning

Deze eenheid wordt berekend door de capaciteit, d.w.z. de brutotonnage (GT) en het motorvermogen (uitgedrukt in kilowatt, kW), te vermenigvuldigen met de visserijactiviteit die wordt uitgedrukt in het aantal dagen op zee. Hierdoor wordt de omvang van de uitvarende vloot en het aantal dagen dat deze mag vissen beperkt.

AFKORTINGEN

AGHO	Autonom Gemeentelijk Havenbedrijf Oostende
BDNZ	Belgisch Deel van de Noordzee
BMM	Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee en het Schelde-estuarium
BRIC	Brazilië, Rusland, India en China
BSO	beroepssecundair onderwijs
BT	bruto tonnage
CAO	collectieve arbeidsovereenkomst
EEZ	Exclusief Economische zone
EFCA	<i>European Fisheries Control Agency</i>
EFMZV	Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij
EVF	Europees Visserijfonds
F	wetenschappelijke aanduiding voor de visserijsterfte
FAO	<i>Food and Agriculture Organization</i>
FIVA	financieringsinstrument voor de Vlaamse Visserij- en aquicultuursector
GMO	Gemeenschappelijke Marktordening
GSK	Gemeenschappelijk Strategisch Kader
GVB	Gemeenschappelijk Visserijbeleid
GVS	grote vlootsegment (vaartuigen met een motorvermogen van meer dan 221 kW)
ICCAT	<i>International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas</i>
ICES	<i>International Council for the Exploration of the Sea</i>
ILO	<i>International Labour Organization</i>
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
KIM	kwaliteit index methode
KVS	kleine vlootsegment (vaartuigen met een motorvermogen van maximaal 221 kW)
Kw	kiloWatt
LARA	Landbouwrapport
MOB	‘man over boord’-systeem
MDO	maximale duurzame opbrengst

MRP	maritieme ruimtelijke planning
NAFO	<i>North Atlantic Fisheries Organisation</i>
NEAFC	<i>North East Atlantic Fisheries Commission</i>
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PG	plaatselijke groep
PO	producentenorganisatie
RAS	<i>recirculatory aquaculture system</i>
SALV	Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij
SDVO	Stichting voor Duurzame Visserijontwikkeling
SSB	<i>spawning stock biomass</i>
SPRMFO	<i>South Pacific Regional Fisheries Management Organization</i>
RAC's	regionale adviesraden
ROVB	regionale organisatie voor visserijbeheer
TAC	<i>total allowable catches</i>
UNCLOS	<i>UN Convention on the Law of the Sea</i>
VAP	Vlaams Algenplatform
VAR	vlootaanpassingsregeling
VI	visserij-inspanning
VIRA	Visserijrapport
VLAM	Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing
VLIZ	Vlaams Instituut voor de Zee
VLV	Vlaamse Visveiling
VMS	<i>vessel monitoring system</i>

BRONNEN

Adriansens J. (2009) *Vissen met quota – Belgische zeevisserij*, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, Afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

Beheer van het Zeewezen (1929-2011) *Officiële lijst der Belgische vissersvaartuigen* (reeks), Brussel.

Departement Landbouw en Visserij (2011) *De Belgische zeevisserij. Aanvoer en besomming: vloot, quota, vangsten, visserijmethoden en activiteit*, Oostende.

Departement Landbouw en Visserij (2011) *Financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquicultuursector, Activiteitenverslag 2011*, Oostende, <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/data/docattachments/Activiteitenverslag%20FIVA%202011.pdf>.

Departement Landbouw en Visserij (2011) *Uitkomsten Belgische zeevisserij*, Oostende.

Depestele J., Courtens W., Degraer S., Deraus S., Haelters J., Hostens K., Moulaert I., Polet H., Rabaut M., Stienen E. & Vincx M. (2008) *WAKO: Evaluatie van de milieu-impact van Warrelnet- en boomKorvisserij op het Belgisch deel van de Noordzee*, ILVO-Visserij, Oostende.

Depestele J., Courtens W., Degraer S., Haelters J., Hostens K., Houziaux J-S., Merckx B., Polet H., Rabaut M., Stienen E.W.M., Vandendriessche S., Verfaillie E. & Vincx M. (2012) *An integrated impact assessment of trammel net and beam trawl fisheries (WAKO-II)*, ILVO – INBO – MUMM – UGent, Brussel, www.belspo.be/belspo/SSD/science/Reports/WAKO-II_FINAL_ML.pdf.

Ecomare, www.ecomare.nl

www.encyclo.nl

European Fisheries Control Agency, Vigo, <http://cfca.europa.eu/pages/home/home.htm>.

Europese Commissie, Directoraat-generaal Maritieme Zaken en Visserij http://ec.europa.eu/dgs/maritimeaffairs_fisheries/index_en.htm.

Europese Commissie (2012) *Facts and Figures*, http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/facts_and_figures/index_en.htm.

Europese Commissie (2012) *Fleet Register on the NeT*, <http://ec.europa.eu/fisheries/fleet/index.cfm?lg=EN>.

Europese Commissie (2009) *Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid, een handleiding*, http://ec.europa.eu/fisheries/documentation/publications/pcp2008_nl.pdf.

Fonds voor Scheepjongeren, <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=217>.

Fonteyne R. (1999) *In situ experiments of seabed disturbance by beam trawls*, Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek – Rijksstation voor Zeevisserij, Gent.

Fonteyne R. (2000) Physical impacts of beam trawls on sea bed sediments, in: Kaiser M.J. & de Groot S.J. (eds) (2000) *Effects of fishing on non-target species and habitats. Biological, conservation and socio-economic issues*, Oxford, 15–36.

Food and Agriculture Organization (2011) *Report of the twenty-ninth session of the Committee on Fisheries. 31 January – 4 February 2011*, Fisheries and Aquaculture Report No. 973, Rome.

Food and Agriculture Organization (2012) *The State of World Fisheries and Aquaculture 2012*, Fisheries and Aquaculture Department, Rome.

Hauser L. & Carvalho G.R. (2008) Paradigm shifts in marine fisheries genetics: ugly hypotheses slain by beautiful facts, *Fish and Fisheries*, **9**, 333-362.

Hovart P (1994) 150 jaar zeevisserijbeheer 1830-1980: een analyse van normatieve bronnen, *Mededelingen van het Rijksstation voor Zeevisserij (CLO Gent)*, Oostende.

International Council for the Exploration of the Sea (2012) *Stock assessment summary*, Copenhagen, <http://www.ices.dk/advice/icesadvice.asp>.

International Council for the Exploration of the Sea (2012) *ICES Standard Graph database*, <http://www.ices.dk/datacentre/StdGraphDB.asp>.

Internationale Maritieme Organisatie (2011) *Greenhouse Gas Emissions. Amendments to MARPOL Annex VI introduced mandatory measures to reduce emissions of greenhouse gases (GHG)*, Londen.

Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek, Eenheid Dier, Onderzoeksdomeinen 'Aquatisch milieu en kwaliteit' en 'Visserij en aquatische productie', <http://www.ilvo.vlaanderen.be/>.

International Labour Organization & Food and Agriculture Organization (2012) *Shipping, ports, fisheries and inland waterways sector*, Genève, <http://www.ilo.org/global/industries-and-sectors/shipping-ports-fisheries-inland-waterways/lang-en/index.htm>.

Kelleher K. (2005) *Discards in the world's marine fisheries: An update*, FAO Fisheries Technical paper 470, Rome.

Kenchington E., Heino M. & Nielsen E.E. (2003) Managing marine genetic diversity: time for action?, *ICES Journal of Marine Science: Journal du Conseil*, **60**, 1172-1176.

Lescrauwaet A.K., Debergh H., Vincx M. & Mees J. (2010) Fishing in the past. Historical data on sea fisheries landings in Belgium, *Mar. Policy*, **34/6**, 1279-1289.

Løkkeborg S. (2005). *Impacts of trawling and scallop dredging on benthic habitats and communities*, FAO Fisheries Technical Paper. No. 472, Rome.

Maritiem Instituut Mercator, Oostende, <http://www.maritiemonderwijs.be/2005/Voorpagina.php>.

Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. Hervorming van het gemeenschappelijk visserijbeleid, COM(2011) 417 definitief.

North East Atlantic Fisheries Commission (2010) *Information on experience gained on combating IUU fishing in the NEAFC Area*, Nagoya, www.neafc.org/international/3539.

Pauly D., Christensen V., Guenette, S., Pitcher T.J., Sumaila U. R., Walters C. J., & Zeller D. (2002) Towards sustainability in world fisheries., *Nature*, **418**, 689-695.

Pauly D., Watson R. & Alder J. (2005) Global trends in world fisheries: impacts on marine ecosystems and food security, *Phil. Trans. R. Soc. B*, **360**, 5-12.

Polet H., Andersen B.S., Buisman E., Catchpole T.L., Depestele J., Madsen N. & Piet G. (2010) *Studies and pilot projects for carrying out the Common Fisheries Policy. LOT 3: scientific advice concerning the impact of the gears used to catch plaice and sole. Report submitted to the Director-General for Fisheries and Maritime Affairs, European Commission*, www.vliz.be/imis/imis.php?module=ref&refid=200444.

Poppe M (1977) *Van mannen en de zee: een eeuw Vlaamse zeevisserij 1875-1975*, Nieuwsblad van de Kust, Oostende.

Provincie West-Vlaanderen (2012) *EVF-As 4*, Brugge, <http://www.west-vlaanderen.be/provincie/gebiedenbeleid/subsidies/EVFAS4/Pages/default.aspx>.

Reiss H., Hoarau G., Dickey-Collas M. & Wolff W.J. (2009) Genetic population structure of marine fish: mismatch between biological and fisheries management units, *Fish and Fisheries*, **10**, 361-395.

Richtlijn 2001/81/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2001 inzake nationale emissieplafonds voor bepaalde luchtverontreinigende stoffen.

Schindler D.E., Hilborn R., Chasco B. et al. (2010) Population diversity and the portfolio effect in an exploited species, *Nature*, **465**, 609-612.

Sociaal Secretariaat Van de Kust, Knokke-Heist, <http://www.socsec.be>.

Stichting voor Duurzame Visserijontwikkeling (SDVO), www.SDVO.be

Tyedmers P.H., Watson R. & Pauly D. (2005) Fueling global fishing fleets, *Ambio*, **34/8**, 635-638.

Van Lancker V., Baeye M., Du Four I., Degraer S., Fettweis M., Francken F., Houziaux J-S., Luyten P., Van den Eynde D., Devolder M., De Cauwer K., Monbaliu J., Toorman E., Portilla J., Ullman A., Liste Muñoz M., Fernandez L., Komijani H., Verwaest T., Delgado R., De Schutter J., Janssens J., Levy Y., Vanlede J., Vincx M., Rabaut M., Vandenberghie H., Zeelmaekers E. & Goffin A. (2011) *Quantification of erosion/sedimentation patterns to trace the natural versus anthropogenic sediment dynamics (QUEST4D)*, Brussel.

Van Marlen B., Wiegerink J.A.M., van Os-Koomen E., van Barneveld E., Bol R.A., Groeneveld K., Nijman R.R., Buyvoets E., Vandenberghie C. & Vanhalst K. (2011) *Vangstvergelijking tussen pulskorshipen en een conventioneel boomkorvaartuig*, IMARES Rapport C122a/11.

Verenigde Naties – Algemene Vergadering (2010) *Sustainable fisheries, including through the 1995 Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks, and related instruments*.

Verordening (EG) Nr. 1005/2008 van de Raad van 29 september 2008 houdende de totstandbrenging van een communautair systeem om illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij te voorkomen, tegen te gaan en te beëindigen, tot wijziging van Verordeningen (EEG) nr. 2847/93, (EG) nr. 1936/2001 en (EG) nr. 601/2004 en tot intrekking van Verordeningen (EG) nr. 1093/94 en (EG) nr. 1447/1999.

Verschueren B. & Van Craeynest K. (2011), *Hovercran NL*. Interim ILVO report.

Vlaams Informatiecentrum over Land- en tuinbouw (2012) *Nieuwe visserijtechnieken: zuinig met brandstof en duurzaam*, Brussel.

Waples R.S., Punt A.E. & Cope J.M. (2008) Integrating genetic data into management of marine resources: how can we do it better?, *Fish and Fisheries*, **9**, 423-449.

World Bank & FAO (2009) *The sunken billions. The economic justification for fisheries reform*, Washington, DC.

LECTOREN

Beleidsdomein Landbouw en Visserij:

Benjamin Baelus, Sasja De Bruyne, Jochen Depestele, Hubert Hernalsteen,
Koen Mondelaers, Sara Vandamme, Marc Welvaert

VIRA-stuurgroep 2012:

Emiel Brouckaert, Annemie Leys, Dirk Van Guyze

Overige:

Heidi Debergh (VLIZ), Nathalie De Snijder (Natuurpunt)

Landbouw
en Visserij

